

~~અસ્વીકરણઃ સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.~~

અસ્વીકરણઃ સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની વડી અદાલતમાં

વિશેષ દીવાની ~~અગરિક~~ અરજી ક્રમાંક ૯૯૧૫ ~~સબ~~ / ૨૦૧૬

સાથે

વિશેષ ~~અગરિક~~દીવાની અરજી ક્રમાંક ૧૦૦૦૫ / ૨૦૧૬

સાથે

વિશેષ ~~અગરિક~~દીવાની અરજી ક્રમાંક ૧૦૭૪૦ / ૨૦૧૬

સાથે

વિશેષ ~~અગરિક~~દીવાની અરજી ક્રમાંક ૧૦૨૧૦ / ૨૦૧૬

સાથે

વિશેષ ~~અગરિક~~દીવાની અરજી ક્રમાંક ૧૦૫૬૧ /

~~૧૦૭૬૨૦૧૬~~

સાથે

વિશેષ ~~અગરિક~~દીવાની અરજી ક્રમાંક ૧૨૭૧૮ / ૨૦૧૬

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી આર. સુભાષ રેડ્ડી

અને

માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ વિપુલ એમ. પંચોલી

=====

=

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પ્રતિનિધિઓને આ ચુકાદો જોવા માટે અનુમતિ આપી શકાય?	
૨	રિપોર્ટરને સંદર્ભિત કરવું કે નહીં ?	
૩	લોર્ડશીપ્સ ચુકાદાની શુદ્ધ નકલ જોવાની ઈચ્છા ધરાવે છે કે કેમ ?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અંગે અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાનો કોઈ મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન સંકળાયેલો છે?	

=====

=

પ્રતી શૈલેશ પટેલ....અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય....પ્રતિવાદી(ઓ)

=====

=====

વિશેષ નમસ્કારીવાની અરજી ૯૯૧૫ / ૨૦૧૬ માં હાજરી:

શ્રી ડી.સી. દવે, વરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી જિગર એમ. પટેલ,

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ તરફથી વકીલ

શ્રી કમલ ત્રિવેદી, એડવોકેટ જનરલ સાથે સુશ્રી સંગીતા

વિષેણ, પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ માટે આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર,

એસ.સી.એ. ૧૦૦૦૫ ઓફ ૨૦૧૬ માં હાજરી: શ્રી એન.ડી. નાણાવટી, વરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી મિતુલ કે. શેલાત,

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ તરફથી વકીલ શ્રી કમલ ત્રિવેદી, એડવોકેટ જનરલ, સાથે

શ્રીમતીસુશ્રી સંગીતા વિશેન, એ.જી.પી., પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફથી.

૨૦૧૬ ના એસ.સી.એ. ૧૦૨૧૦ માં હાજરી:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ તરફથી શ્રી એસ.એન. શેલાત, વરિષ્ઠ વકીલ, સાથે શ્રી

ગુણવંત આર. ઠાકર, વકીલ. શ્રી કમલ ત્રિવેદી, એડવોકેટ જનરલ, સાથે

શ્રીમતીસુશ્રી સંગીતા વિશેન, એ.જી.પી., પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફથી.

૨૦૧૬ ના એસ.સી.એ. ૧૦૭૪૦ માં હાજરી:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ તરફથી શ્રી તેજસ પી. સહા, વકીલ. શ્રી કમલ ત્રિવેદી,

એડવોકેટ જનરલ, સાથે શ્રીમતીસુશ્રી સંગીતા વિશેન, એ.જી.પી.,

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફથી.

૨૦૧૬ ના એસ.સી.એ. ૧૦૫૬૧ માં હાજરી:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ તરફથી શ્રીમતીસુશ્રી સલોનીસી એમ. શાહ, વકીલ. શ્રી

કમલ ત્રિવેદી, એડવોકેટ જનરલ, સાથે શ્રીમતીસુશ્રી સંગીતા વિશેન, એ.જી.પી.,

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફથી.

૨૦૧૬ ના એસ.સી.એ. ૧૨૭૧૮ માં હાજરી:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ તરફથી શ્રી ડી.સી. દવે, વરિષ્ઠ વકીલ, સાથે શ્રી જિગર એમ. પટેલ, વકીલ. શ્રી કમલ ત્રિવેદી, એડવોકેટ જનરલ, સાથે શ્રીમતીસુશ્રી સંગીતા વિશેન, એ.જી.પી., પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફથી.

=====

કોરમ: માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી આર. સુભાષ રેડ્ડી

અને

માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ વિપુલ એમ. પંચોલી

તારીખ : ૧૬/૦૮/૨૦૧૬

સી.એ.વી. ચુકાદો

(પ્રતિ : માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ વિપુલ એમ. પંચોલી)

૧. આ બધી અરજીઓમાં ઉદ્ભવેલો મુદ્દો સામાન્ય હોવાથી, પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોની સંમતિથી, તે તમામને સાથે સાંભળવા માટે હાથ ધરવામાં આવે છે અને આ સામાન્ય ચુકાદા દ્વારા તેમનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

૨. આ તમામ અરજીઓમાં, સંબંધિત અરજદારોએ ગુજરાત પ્રોફેશનલ મેડિકલ એજ્યુકેશનલ કોલેજેસ ઓર ઇન્સ્ટિટ્યુશન્સ (રેગ્યુલેશન ઓફ એડમિશન એન્ડ ફિક્સેશન ઓફ ફીઝ) (એમેન્ડમેન્ટ) ઓર્ડિનન્સ, ૨૦૧૬ નામે ઓળખાતા અને ૧૦.૦૬.૨૦૧૬ના રોજ જાહેર કરાયેલા ઓર્ડિનન્સ ક્રમાંક ૨ ઓફ ૨૦૧૬ને પડકાર્યો છે (આગળથી તેને ઓર્ડિનન્સ ૨ ઓફ ૨૦૧૬ તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવશે). એવી પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે કે ઉક્ત ઓર્ડિનન્સને અધિકારાતીત જાહેર કરવામાં આવે અને તેને રદ કરવામાં આવે.

૩. વર્ષ ૨૦૧૬ ની વિશેષ નાગરિક અરજી ક્રમાંક ૧૦૦૦૫ સ્વનિર્ભર દંતચિકિત્સા મહાવિધાલયોના સંઘ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે, જ્યારે બાકીની બધી અરજીઓ વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા તેમના સંરક્ષક મારફતે દાખલ કરવામાં આવી છે.

જ. અરજદાર, મૂળ ભારતીય હોવા છતાં, યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકા ની નાગરિક છે. અરજદાર પોતાના માતા-પિતાની સાથે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં કાયમી નિવાસ ધરાવે છે અને તેથી તમામ હેતુઓ માટે બિનનિવાસી ભારતીય (એન.આર.આઈ.) તરીકે લાયકાત ધરાવે છે. અરજદારે મે ૨૦૧૬ મહિનામાં હાઈ સ્કૂલમાંથી સ્નાતક થાય ત્યાં સુધી સમગ્ર અભ્યાસ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકા માં કર્યો હતો. અરજદારનો કેસ એવો છે કે, શૈક્ષણિક વર્ષ ૨૦૧૫-૨૦૧૬ દરમિયાન યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકા માંથી હાઈ સ્કૂલ સ્નાતક અભ્યાસ પૂર્ણ કર્યા પછી મેડિસિન વિષયક્ષેત્રમાં ગુજરાત રાજ્યમાં આગળના અભ્યાસ માટે અરજદારની સંભાવનાઓ અંગે અરજદારના માતા-પિતાએ પૂછપરછ કરી હતી. તે સમયે એવું પ્રકાશમાં આવ્યું હતું કે, શૈક્ષણિક વર્ષ ૨૦૧૬-૨૦૧૭માં મેડિસિન વિષયક્ષેત્રના સંબંધિત અભ્યાસક્રમ માટે ગુજરાત પ્રોફેશનલ મેડિકલ એજ્યુકેશનલ કોલેજિસ ઓર ઇન્સ્ટિટ્યુશન્સ (એડમિશનના નિયમન અને ફીની નિશ્ચિતતા) અધિનિયમ, ૨૦૦૭ (આગળ “૨૦૦૭નો અધિનિયમ” તરીકે ઉલ્લેખિત) ની જોગવાઈઓ હેઠળ સ્વનિર્ભર કોલેજોમાં એન.આર.આઈ. માટે અનામત રાખવામાં આવેલી ઉપલબ્ધ કુલ બેઠકોના ૧૫% માં ગુણક્રમ અનુસાર પ્રવેશ મેળવવા માટે અરજદાર પાત્ર બનશે.

જ.૧. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ડી.સી. દવે એ એન.આર.આઈ. બેઠકો માટે ૨૦૦૭ના અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ તથા તેની ઉત્પત્તિનો ઉલ્લેખ કર્યો. વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પી.એ. ઇનામદાર વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના કેસમાં આપેલા પોતાના નિર્ણયમાં, જે નીચે મુજબ અહેવાલિત છે_ (૨૦૦૫) ૬ એસ.સી.સી. ૫૩૭ માં પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:

૧૩૧. અત્રે જ અમે બિનનિવાસી ભારતીયો ('એન.આર.આઈ.', સંક્ષેપમાં) માટે જાળવવામાં આવેલી બેઠકો અથવા એન.આર.આઈ. બેઠકો સંબંધિત પ્રશ્ન પર વિચાર કરવા ઈચ્છીએ છીએ. સર્વવિદિત છે કે કેટલીક સંસ્થાઓ આવી કોટા હેઠળ નિશ્ચિત સંખ્યાના વિદ્યાર્થીઓને વધુ રકમની ફી વસૂલ કરીને પ્રવેશ આપે છે. હકીકતમાં, પ્રવેશના સંદર્ભમાં

'એન.આર.આઈ.' શબ્દપ્રયોગ ભ્રામક છે. મોટા ભાગે, આ અદાલતમાં એક પછી એક આવતા પ્રકરણોમાં અમે નોંધ્યું છે કે આ વર્ગ હેઠળ પ્રવેશ મેળવનારા વિદ્યાર્થીઓ કે તેમના માતા-પિતા પૈકી કોઈપણ એન.આર.આઈ. નથી. વાસ્તવમાં અને હકીકતમાં, આ વર્ગ હેઠળ ઓછી મેરીટ ધરાવતા, પરંતુ વધુ રકમ ચૂકવી શકતા વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ મળે છે. સુનાવણી દરમિયાન દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે આવી બેઠકોની મર્યાદિત સંખ્યા ઉપલબ્ધ કરાવવી જોઈએ, કારણ કે એન.આર.આઈ. કોટા સામે પ્રવેશ પામેલા આવા વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા લાવવામાં આવતી રકમ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને તેમના શિક્ષણના સ્તરને મજબૂત બનાવવામાં તેમજ તેમની શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિઓનો વ્યાપ વધારવામાં સક્ષમ બનાવે છે. એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે ભારતીય મૂળના લોકો, જેઓ અન્ય દેશોમાં સ્થળાંતરિત થયા છે, તેઓ પોતાના બાળકોને પોતાના દેશમાં પાછા લાવવાની ઇચ્છા રાખે છે, જેથી તેઓને માત્ર શિક્ષણ જ નહીં મળે પરંતુ અહીં રહેવાથી ભારતીય સાંસ્કૃતિક મૂલ્યો સાથે પુનઃસંબંધ પણ સ્થાપિત થાય. તેઓ એવી પણ ઇચ્છા રાખે છે કે પોતાના બાળકોના શિક્ષણ માટે જે રકમ તેઓ અન્યત્ર ખર્ચવાના હોય તે બદલે પોતાની જ માતૃભૂમિ સુધી પહોંચે. અમારા મતે, આવી બેઠકોમાં પંદર ટકા કરતાં વધુ ન હોય તેવી મર્યાદિત અનામત, વ્યવસ્થાપનના વિવેકાધિકારને આધીન રહીને, બે શરતોને આધીન એન.આર.આઈ. માટે ઉપલબ્ધ કરાવી શકાય. પ્રથમ, આવી બેઠકોનો ઉપયોગ માત્ર સદ્ભાવપૂર્વક એન.આર.આઈ. દ્વારા જ અને તેમના બાળકો અથવા સંરક્ષિતો માટે જ થવો જોઈએ. બીજું, આ કોટાની અંદર, મેરીટને સંપૂર્ણપણે અવગણવી જોઈએ નહીં. આવા એન.આર.આઈ. પાસેથી, જે કોઈ સ્વરૂપમાં રકમ વસૂલ કરવામાં આવે, તેનો ઉપયોગ સમાજના આર્થિક રીતે નબળા વર્ગોના વિદ્યાર્થીઓના હિત માટે થવો જોઈએ, જેમને સુસ્પષ્ટ માપદંડોના આધારે શૈક્ષણિક સંસ્થા તેમની ફીમાં સહાયભૂત ચુકવણીના આધારે પ્રવેશ આપી શકે. આવી કોટાના દુરુપયોગને અથવા એન.આર.આઈ. કોટાની બેઠકો સંબંધિત કોઈપણ ગેરરીતિને રોકવા માટે યોગ્ય કાયદેસર જોગવાઈ અથવા વિનિયમ ઘડવાની જરૂર છે. જ્યાં સુધી રાજ્ય તે ન કરે, ત્યાં સુધી ઇસ્લામિક

એકેડેમીના નિર્દેશ અનુસાર રચાયેલી સમિતિઓ માટે તેનો વિનિયમ કરવો રહેશે.

૪.૨. એવો દાવો કરવામાં આવે છે કે શૈક્ષણિક વર્ષ ૨૦૦૫-૨૦૦૬થી ગુજરાત રાજ્યમાં વિવિધ શાખાઓમાં વિવિધ સ્તરે, જેમાં વૈધક શિક્ષણનો પણ સમાવેશ થાય છે, વ્યવસાયિક અભ્યાસક્રમોમાં શિક્ષણ આપતી તમામ અનુદાનવિહીન મહાવિદ્યાલયોમાં કુલ ઉપલબ્ધ બેઠકોમાંથી ૧૫% જેટલી બેઠકો એન.આર.આઈ. માટે અનામત રાખવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, ૨૦૦૭નો અધિનિયમ રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા ઘડવામાં આવ્યો, જેમાં પણ અધિનિયમની કલમ ૨(એચ) અને ૨(આઈ)માં એન.આર.આઈ. બેઠકોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત જોગવાઈ દ્વારા, વ્યવસ્થાપન બેઠકોના ૨૫% ક્વોટામાંથી ૧૫% ક્વોટો એન.આર.આઈ. બેઠકો માટે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો હતો.

૪.૩. એવો તર્ક રજૂ કરવામાં આવ્યો છે કે હવે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૧૩(૧) હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતાં ગુજરાતના મહામંદિર રાજ્યપાલશ્રી દ્વારા આક્ષેપિત ૨૦૧૬નું અધ્યાદેશ ૨ જાહેર કરવામાં આવ્યું છે, જેના દ્વારા ૨૦૦૭ના અધિનિયમમાંથી ૧૫% એન.આર.આઈ. અનામત હટાવવામાં આવી છે. વિદ્વાન વકીલે આક્ષેપિત અધ્યાદેશનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

૪.૪. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કેવએ મુખ્યત્વે નીચેના આધારોએ અધ્યાદેશને પડકાર્યો:

૪.૫. જ્યારે એન.આર.આઈ.ની ૧૫% બેઠકો અનામત રાખવાની જોગવાઈ સન ૨૦૦૭ના અધિનિયમ પહેલાંથી સંબંધિત મહાવિદ્યાલયોના સંચાલન દ્વારા ઇચ્છિત હતી અને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં કરેલા કાયદાના ઘોષણાપત્રને ધ્યાનમાં રાખીને અસ્તિત્વમાં હતી, અને જ્યારે સન ૨૦૦૭ના અધિનિયમ હેઠળ પણ એ જ વ્યવસ્થા કોઈ વિક્ષેપ વિના ચાલુ રહી હતી, ત્યારે શૈક્ષણિક વર્ષ ૨૦૧૬-૧૭ માટેની પ્રવેશ પ્રક્રિયા શરૂ થવાની અરસપરસ એવી અવસ્થાએ વિવાદિત વટહુકમને યોગ્ય ઠેરવતી વિશેષ પરિસ્થિતિનું અસ્તિત્વ સમજવું અને મૂલવવું શક્ય બનતું નથી. આ તબક્કાએ

આગળ એવો પણ દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે સમાન શબ્દોમાં જોગવાઈ ધરાવતો સમકક્ષ કાયદો, અર્થાત્ ગુજરાત પ્રોફેશનલ ટેકનિકલ એજ્યુકેશનલ કોલેજિસ ઓર ઇન્સ્ટિટ્યુશન્સ (રેગ્યુલેશન ઓફ એડમિશન એન્ડ ફિક્સેશન ઓફ ફીઝ) અધિનિયમ, ૨૦૦૭, જે ટેકનિકલ મહાવિદ્યાલયોમાં પ્રવેશના ક્ષેત્રને નિયંત્રિત કરે છે, તેમાં આ જોગવાઈ હજુ પણ ચાલુ છે. તેથી, સન ૨૦૧૬નો વિવાદિત વટહુકમ ૨ માત્ર મેડિકલ, ડેન્ટલ અને પેરા-મેડિકલ અભ્યાસક્રમો પર જ લાગુ પડશે, જ્યાંથી ૧૫% એન.આર.આઈ. ક્વોટો કાઢી નાખવામાં આવ્યો છે, જ્યારે અન્ય ટેકનિકલ શાખાઓ જેવી કે એન્જિનિયરિંગ, ફાર્મસી, કાયદા, મેનેજમેન્ટ વગેરેમાં એવો ક્વોટો યથાવત્ રાખવામાં આવ્યો છે. આગળ એવો પણ દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે દેશભરના તમામ મહાવિદ્યાલયો અને સંસ્થાઓ, જે સ્વનિર્ભર ધોરણે બિન-અનુદાનિત મહાવિદ્યાલયો અને સંસ્થાઓ તરીકે વિવિધ વિષયોમાં અને વિવિધ સ્તરો પર શિક્ષણ આપે છે, અને સંબંધિત એવા અભ્યાસક્રમો ચલાવે છે જે વ્યાપક અર્થમાં વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમો તરીકે લાયક ઠરે છે, તે બધા એક સમાન સ્વરૂપ ધરાવતો વર્ગ અથવા સમૂહ રચે છે. તેથી, સન ૨૦૦૭ના અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્ર હેઠળ આવતા મેડિકલ અને અન્ય વ્યાવસાયિક મહાવિદ્યાલયો અને સંસ્થાઓને એન.આર.આઈ. માટે બેઠકોના ક્વોટા સર્જવાની જોગવાઈમાંથી અલગ પાડવું, હાંસલ કરવાના હેતુ સાથે કોઈ સંબંધ ધરાવતો સમજણપાત્ર ભેદ ન હોવા છતાં, એક વર્ગની અંદર બીજો વર્ગ રચવા બરાબર છે. તેથી, વિવાદિત વટહુકમ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ના આદેશથી પ્રભાવિત થાય છે.

૪.૬. ત્યારબાદ વિદ્વાન વકીલ શ્રી કેવેએ એવી દલીલ કરી કે ૨૦૦૭ના અધિનિયમમાં એન.આર.આઈ. માટે બેઠકોના ક્વોટા અંગેની જોગવાઈનો ઉદ્ભવ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) કેસમાં પ્રતિપાદિત કરેલી કાનૂની ઘોષણામાંથી થયો છે. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આ રીતે કરેલી ઘોષણા ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ર હેઠળ આવે છે અને તેથી તે મુજબનું યોગ્ય કાયદેસર વિધાન પસાર ન થાય ત્યાં સુધી તેનો આદર કરવો, તેનું પાલન કરવું અને તેને અમલમાં મૂકવું આવશ્યક છે. તેથી, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની અનુચ્છેદ ૧૪ર હેઠળની આવી ઘોષણા કેન્દ્રીય વિધાન તરીકે કાર્ય કરે છે અને રાજ્ય સરકારને ઓર્ડિનન્સ બહાર પાડીને એન.આર.આઈ. ક્વોટો નાબૂદ કરવાની

કોઈ સક્ષમતા અથવા સત્તા નથી. આમ, આક્ષેપિત ઓર્ડિનન્સ એવો વિધાન હરે છે, જે આવી ઘોષણાના અમલીકરણ માટે ૨૦૦૭ના અધિનિયમ અનુસાર જોગવાઈના સ્વરૂપે અગાઉથી જ અમલમાં મૂકાયેલ વિધાનને નિષ્ફળ બનાવવાના અથવા નષ્ટ કરવા માટે લક્ષિત છે.

૪.૭. અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી ડેવ એવી દલીલ કરે છે કે ગુજરાત રાજ્ય સિવાય અન્ય કોઈ રાજ્યએ એન.આર.આઈ. ક્વોટો, જે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં કરેલી ઘોષણાના અનુસંધાને ઉપલબ્ધ કરવામાં આવ્યો હતો, તે કાઢી નાંખ્યો નથી અને તેથી પ્રતિવાદી રાજ્ય સરકાર દ્વારા એન.આર.આઈ. ક્વોટો કાઢી નાંખવા માટે કોઈ ન્યાયસંગત કારણ નથી.

૪.૮. વિદ્વાન વકીલ શ્રી ડેવેએ ત્યારબાદ વર્ષ ૨૦૧૬ના વિવાદિત અધ્યાદેશ ૨ જારી કરવા અંગેના નિવેદન અને હેતુનો ઉલ્લેખ કર્યો. તે અંગે સંદર્ભ આપ્યા પછી, વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે આવા અધ્યાદેશના જારીકરણ માટે મુખ્યત્વે ત્રણ કારણો દર્શાવવામાં આવ્યા છે, અર્થે, (૧) થોડા સમયથી એવો અનુભવ થયો છે કે એન.આર.આઈ. બેઠકોના સંદર્ભમાં ઉક્ત બેઠકોનો લાભ એન.આર.આઈ.ઓ દ્વારા સંપૂર્ણપણે લેવાતો નથી અને બહુભાગની બેઠકો એવા વ્યક્તિઓ દ્વારા ભરવામાં આવે છે જેઓ આવા એન.આર.આઈ.ઓ દ્વારા પ્રાયોજિત હોય છે. તેથી, જે હેતુ માટે એન.આર.આઈ. બેઠકો અનામત રાખવામાં આવી છે તે સંપૂર્ણપણે સિદ્ધ થતો નથી, (૨) એવો પણ અનુભવ થયો છે કે એન.આર.આઈ. બેઠકો હેઠળ પોતાનો અભ્યાસક્રમ પૂર્ણ કરનારા વિદ્યાર્થીઓ રાજ્યના ગ્રામ્ય વિસ્તારોમાં, જ્યાં તબીબી વ્યવસાયકારોની તીવ્ર અછત છે, ત્યાં સેવા આપવા માટે રહેતા નથી, અને (૩) તેથી સ્થાનિક વિદ્યાર્થીઓ માટે વધુ બેઠકો ઉપલબ્ધ બને અને રાજ્યના ગ્રામ્ય વિસ્તારોને વધુ તબીબી વ્યવસાયકારોની સેવાઓ મળે તે માટે વ્યાવસાયિક તબીબી શૈક્ષણિક મહાવિદ્યાલયો અથવા સંસ્થાઓમાં એન.આર.આઈ. બેઠકો દૂર કરવી જરૂરી ગણવામાં આવી છે. તેથી, આ હેતુ સિદ્ધ કરવા માટે એન.આર.આઈ. બેઠકો સંબંધિત જોગવાઈઓ કાઢી નાખવામાં આવી છે. વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે એન.આર.આઈ. ક્વોટા રદ કરવા માટે

દર્શાવવામાં આવેલા આ ત્રણે હેતુઓ મનસ્વી, અયોગ્ય છે અને પ્રતિવાદી સરકાર તરફથી મનનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નથી.

૪.૯. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે ૨૦૦૭ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧)માં જ એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે એન.આર.આઈ. બેઠકોનો અર્થ વ્યાવસાયિક શૈક્ષણિક મહાવિદ્યાલયો અથવા સંસ્થાઓમાં જેમને પ્રવેશ આપવાનો હોય તેવા એન.આર.આઈ.ના શૈક્ષણિક હેતુ માટેના સંતાનો અથવા વોર્સ અથવા આશ્રિતો માટે આરક્ષિત ૧૫% બેઠકો થાય છે. આ પ્રમાણે, જ્યારે વ્યાખ્યામાં ‘આશ્રિતો’ શબ્દનો પોતે જ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, ત્યારે પ્રતિવાદી રાજ્ય દ્વારા આપવામાં આવેલ કારણ મનનો ઉપયોગ ન કર્યાના સિવાય બીજું કંઈ નથી. આ તબક્કે એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે વધુમાં વધુ પ્રતિવાદી રાજ્યએ ઉક્ત વ્યાખ્યામાંથી ‘આશ્રિતો’ શબ્દ કાઢી શક્યો હોત, પરંતુ સમગ્ર એન.આર.આઈ. ક્વોટા કાઢી શકાતો નહોતો.

૪.૧૦. વધુમાં એવો રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ૨૦૦૭ના અધિનિયમની કલમ ૬ ના પરંતુકમાં એવી જોગવાઈ છે કે જ્યાં કોઈપણ એન.આર.આઈ. બેઠક ખાલી રહે, ત્યાં આવી બેઠક મેનેજમેન્ટ બેઠકોમાંથી ભરવાની રહેશે. તેથી, અધ્યાદેશ જારી કરતી વખતે નિવેદનમાં આપવામાં આવેલ કારણ મનનો યોગ્ય ઉપયોગ ન થવાનો દાખલો છે. વધુમાં એવો રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે મેનેજમેન્ટ બેઠકોના ક્વોટા હેઠળ પ્રવેશ લેતા કોઈપણ વિદ્યાર્થી પર એવો બોન્ડ આપવાની કોઈ ફરજ નથી કે તેઓ નિર્ધારિત સમયગાળા માટે ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં સેવા આપશે. આવો બોન્ડ માત્ર સરકારી મહાવિદ્યાલયોમાં અથવા સરકારી બેઠકો માટે જ આવશ્યક છે. તેથી, એન.આર.આઈ. માટે નિર્ધારિત ક્વોટા હેઠળ પ્રવેશ મેળવેલ વિદ્યાર્થીઓ ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં સેવા આપતા નથી એવો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. આ ઉપરાંત, સરકારી તથા સહાયિત મહાવિદ્યાલયો અને સંસ્થાઓમાંથી અભ્યાસ પૂર્ણ કરનાર વિદ્યાર્થીઓને સંબંધિત બોન્ડમાં કરવામાં આવેલી તે માટેની જોગવાઈના આધારે, જેમાં નિર્ધારિત રકમની ચુકવણી પર આવી ફરજમાંથી મુક્તિની જોગવાઈ છે, નિર્ધારિત વર્ષ માટે ગ્રામ્ય વિસ્તારોમાં સેવા આપવાની પોતાની ફરજમાંથી મુક્ત થવાની પરવાનગી આપવામાં આવે છે.

૪.૧૧. આમ, એન.આર.આઈ. માટે નિર્ધારિત ક્વોટાનું દૂર કરવું, જે બાબત અંગે ફરિયાદ કરવામાં આવી છે તે પ્રશ્નનું નિરાકરણ લાવવાનું નથી. તેથી, નિવેદનમાં દર્શાવાયેલા આધાર પર એન.આર.આઈ. ક્વોટા દૂર કરવા બાબતે પ્રતિવાદી રાજ્ય તરફથી મનનો ઉપયોગ ન થવાનો અભાવ રહ્યો છે. તેથી, પડકારાયેલ ૨૦૧૬ નો વટહુકમ ૨ રદ કરવામાં આવે.

૪.૧૨. ત્યારબાદ વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે એન.આર.આઈ. ક્વોટા રદ કરવો અનુમત્ય નથી. વિદ્વાન વકીલે એસ.ટી. સાદિક વિ. કેરળ રાજ્ય અને અન્યના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે આપેલા નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો છે, જે ૨૦૧૫(૪) એસ.સી.સી. ૪૦૦ માં અહેવાલિત છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિષદ ૧૩ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૧૩. આ અદાલતના નિર્ણયો ની એક શ્રેણી દ્વારા કાયદાનું આ સિદ્ધાંત સુસ્થાપિત થયેલ છે કે વિધાનમંડળ અદાલતના કોઈ ચુકાદાને સીધો રદ કરી શકતું નથી. વિધાનકાર્યનું કાર્યક્ષેત્ર કાયદો “બનાવવાનું” છે [જુઓ: બંધારણનો અનુચ્છેદ ૨૪૫] અને કાયદો શું હશે તે “ઘોષિત કરવાનું” નથી [જુઓ: બંધારણનો અનુચ્છેદ ૧૪૧]. જો વિધાનમંડળને અદાલતોના ચુકાદાઓ રદ કરવાની છૂટ હોત, તો બિલ્સ ઓફ એટેન્ડરનો ભયાનક અવશેષ ફરી સામે આવત, જેથી વિધાનમંડળો પક્ષકારો વચ્ચેના વિષયો પર વિધાનાત્મક ચુકાદાઓ આપી શકે. નોંધનીય છે કે ઇંગ્લેન્ડમાં ફેનપિક નામના વ્યક્તિ વિરુદ્ધ વિધાનાત્મક ચુકાદો આપતું આવું છેલ્લું બિલ ઓફ એટેન્ડર ઈ.સ. ૧૬૯૬ માં પસાર થયું હતું. એક સદી પછી, ચુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના બંધારણે બિલ્સ ઓફ એટેન્ડરને સ્પષ્ટપણે ગેરકાયદેસર ઠેરવ્યા [જુઓ: અનુચ્છેદ ૧ કલમ ૯].

૪.૧૩. વિદ્વાન વકીલ શ્રી ડેવે ત્યારબાદ રાજ્ય સરકાર દ્વારા દાખલ કરાયેલ જવાબી સોગંદનામાનો ઉલ્લેખ કર્યો અને ખાસ કરીને તેના પરિચ્છેદ ૭ તરફ ધ્યાન દોર્યું, જેમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે છેલ્લા ત્રણ વર્ષ દરમિયાન કુલ ૮૨૬ એન.આર.આઈ. બેઠકોમાંથી માત્ર ૨૨૦ વાસ્તવિક એન.આર.આઈ.ઓએ જ

પ્રવેશ મેળવ્યો છે, જ્યારે સ્વવિત્તપોષિત મેડિકલ કોલેજોમાં આવી બેઠકો પર ૬૦૬ પ્રાયોજિત એન.આર.આઈ.ઓએ પ્રવેશ મેળવ્યો છે. તેથી, તેમણે રજૂઆત કરી કે જો ૨૨૦ વાસ્તવિક એન.આર.આઈ.ઓએ એન.આર.આઈ. ક્વોટા હેઠળ પ્રવેશ મેળવ્યો હોય, તો પ્રતિવાદી રાજ્યએ આવા ક્વોટાને વાસ્તવિક એન.આર.આઈ.ઓ માટે મંજૂરી આપવી જોઈએ હતી. આ તબક્કે, વિદ્વાન વકીલે અરજદાર દ્વારા દાખલ કરાયેલ પ્રતિજ્વાબી સોગંદનામાનો ઉલ્લેખ કર્યો અને ખાસ કરીને તેના પરિચ્છેદ ૧૭ તરફ ધ્યાન દોર્યું અને દર્શાવ્યું કે અરજદારે આ સંબંધમાં જરૂરી માહિતી સંબંધિત કોલેજ, એટલે કે કરમસદ ખાતે આવેલી કોલેજ પાસેથી એકત્રિત કરી છે. માહિતી મુજબ, ૨૦૦૬-૦૭ થી ૨૦૧૫-૧૬ દરમિયાન એન.આર.આઈ. માટે અનામત બેઠકોના ક્વોટામાં કુલ ૧૨૮ વિદ્યાર્થીઓએ પ્રવેશ મેળવ્યો હતો. ૧૨૮ વિદ્યાર્થીઓમાંથી કુલ ૬૦ વિદ્યાર્થીઓ વાસ્તવિક એન.આર.આઈ. શ્રેણીમાં આવતા હતા. તેથી, તેમણે રજૂઆત કરી કે પ્રતિવાદી રાજ્યએ મનન-વિચાર કર્યા વિના વિવાદિત વટહુકમ બહાર પાડ્યો છે અને તેથી તે રદ કરવામાં આવે.

૪.૧૪. વિદ્વાન વકીલ શ્રી ડેવએ ત્યારબાદ પ્રતિવાદી રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલા પ્રતિશપથપત્રના પરિચ્છેદ ૧૦ નો ઉલ્લેખ કર્યો, જેમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે એન.આર.આઈ. બેઠકોનો ક્વોટા કાઢી નાખવાથી વ્યવસ્થાપનને ગુણક્રમના આધારે તમામ ૨૫% બેઠકો પોતાની રીતે ભરવાની છૂટ આપવામાં આવે છે. વધુમાં રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે એન.આર.આઈ.ને પ્રવેશ માટે ૧૫% બેઠકો અનામત રાખવાથી, જે એન.આર.આઈ. તેમના બાળકો અથવા પાત્રોને એન.આર.આઈ. ક્વોટા હેઠળ મેડિકલ કોલેજોમાં દાખલ કરાવવા ઈચ્છતા હોય, તેમના તરફથી સંસ્થાઓને આર્થિક સહાય પ્રાપ્ત થતી. પરિસ્થિતિનું ધ્યાન રાખવા રાજ્યએ એવો નિર્ધાર કર્યો છે કે આવી સંસ્થાઓને તેમની તમામ વ્યવસ્થાપન બેઠકો સંદર્ભે પ્રો રાટા ધોરણે ફી વધારો કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, જેથી એન.આર.આઈ. પાસેથી તેઓને જે તફાવતી રકમ મળતી હતી તેનો સમતોલ ઉપાય થઈ શકે. તેથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી ડેવએ રજૂ કર્યું કે જો વ્યવસ્થાપનને વ્યવસ્થાપન બેઠકો પર ઊંચી ફી વસૂલ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, તો તે કેપિટેશન ફી સમાન ગણાશે. કેપિટેશન ફી વસૂલ કરવી કાયદે સંપૂર્ણપણે

અસમર્થનીય છે. આ તબક્કે, વિદ્વાન વકીલે ૨૦૦૭ ના અધિનિયમની કલમ ૧૨ નો ઉલ્લેખ કર્યો, જે કેપિટેશન ફી વસૂલવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે.

૪.૧૫. વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પી.એ. ઈનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલા પોતાના નિર્ણયમાં અને તે પહેલાં પણ આ વિષયક સંબંધિત નિર્ણયોમાં મુખ્યત્વે બે આધાર પર એન.આર.આઈ. બેઠકો અંગે વધુ ફી વસૂલવાની મંજૂરી આપી હતી, (૧) એન.આર.આઈ. પોતે જ એક અલગ વર્ગ રચે છે અને તેમને પોતાના બાળકોને ભારતમાં પાછા લાવવાની આંતરિક ઇચ્છા હોય છે જેથી તેઓ ભારતમાં શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરતી વખતે ભારતની સંસ્કૃતિ સાથે, જેના લાભથી તેઓ અન્યથા વંચિત હોય છે, ભારતમાં ફરી જોડાઈ શકે અને (૨) પોતાના બાળકોના શિક્ષણ માટે વિદેશી ભૂમિ પર જે રકમ તેઓ ખર્ચવાના હોત તે ભારતની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓના સાધનોમાં વૃદ્ધિ કરવા માટે વિદેશી ચલણ રૂપે ભારતમાં પાછી આવે છે. તેથી, એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે વધુ ફી વસૂલવાનો આધાર તર્કસંગત હતો અને તે હાંસલ કરવાના સુસ્પષ્ટ તથા માન્ય હેતુ સાથે સંબંધિત હતો. તેના વિરુદ્ધમાં, વિવાદિત અધ્યાદેશ દ્વારા એન.આર.આઈ. બેઠકોના ઉચ્છેદને કારણે સામાન્ય મેનેજમેન્ટ બેઠકો બની ગયેલી બેઠકો અંગે વધુ ફી વસૂલવાની મંજૂરી આપવાનો પરિણામ એવો આવશે કે ફક્ત પોતાની આર્થિક શક્તિના આધારે વધુ ફી ભરવા સક્ષમ એવા ભારતીયોમાં એક અલગ વર્ગ ઊભો થશે. તેથી, તે આર્થિક રીતે શક્તિશાળી લોકોને પ્રાધાન્યપૂર્ણ વર્તન આપવાના સમાન બનશે. તેથી, વધુ ફી વસૂલવી એ કેપિટેશન ફી સિવાય કંઈ નથી અને આ કારણસર પણ વર્ષ ૨૦૧૬ નો વિવાદિત અધ્યાદેશ ૨ રદ કરવામાં આવે.

૪.૧૬. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ડેવએ વધુમાં રજૂઆત કરી કે, ગુજરાત રાજ્યમાં ૨૦૦૭ના અધિનિયમ અનુસાર પ્રવર્તમાન નીતિના કારણે અરજદારે યુએસએમાં પ્રવેશ લીધો નહોતો અને અરજદારને કાયદેસર રીતે એવી વાજબી અપેક્ષા હતી કે તેને એન.આર.આઈ. બેઠકના ક્વોટા હેઠળ પ્રવેશ આપવામાં આવશે. તેથી, એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે ઉપરોક્ત દલીલોને અશ્વુણ રાખીને, વર્તમાન શૈક્ષણિક વર્ષ માટે આક્ષેપિત વટહુકમનો અમલ કરવામાં ન આવે અને આક્ષેપિત

વટહુકમનું મર્યાદિત અર્થઘટન કરીને તેને માત્ર એન.આર.આઈ. આધારિત આશ્રિતો માટે જ લાગુ કરવામાં આવે.

૪.૧૭. વિદ્વાન વકીલ શ્રી ડેવેએ રજૂઆત કરી કે અરજદારાએ યુ.એસ.એ. ખાતે પોતાનો અભ્યાસ પૂર્ણ કર્યો છે અને ગુજરાત રાજ્યની એન.આર.આઈ. બેઠકો પર પ્રવેશ આપવાની પ્રવર્તમાન નીતિને ધ્યાનમાં રાખીને તે યુ.એસ.એ. અથવા અન્યત્ર પ્રવેશ લીધેલો નથી. તેથી, અરજદારાની વાજબી અપેક્ષાને ધ્યાને લઈ, પ્રતિવાદી રાજ્યને આ શૈક્ષણિક વર્ષથી ૨૦૧૬ના અધ્યાદેશ ૨ અમલમાં ન મૂકે તેવો દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવે. પોતાની દલીલના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલે મહર્ષિ મહેશ યોગી વૈદિક વિશ્વવિદ્યાલય વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. એન્ડ ઓર્સ, જે (૨૦૧૩) ૧૫ એસ.સી.સી. ૬૭૭માં અહેવાલિત છે, તે મામલે સર્વોચ્ચ અદાલતે આપેલા નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો છે.

૪.૧૮. વિદ્વાન વકીલે સર્વોચ્ચ અદાલતે નમિત શર્મા વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા કેસમાં, જે (૨૦૧૩) ૧ એસ.સી.સી. ૭૪૫ માં અહેવાલિત છે, ખાસ કરીને પરિણેદ ૫૧ અને ૬૧ માં કરેલ અવલોકનો મુજબ, “રીડિંગ ડાઉન” અને “રીડિંગ ઈન્ટુ” ના સિદ્ધાંતનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. વિદ્વાન વકીલે આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૨૨૫૫ ઓફ ૨૦૧૩ માં તા. ૨૭.૦૮.૨૦૧૩ ના રોજ આપવામાં આવેલ ચુકાદા પર પણ આધાર મૂક્યો છે તેમજ શાહ ફોરમ ઉમેશભાઈ (માઈનર) વિ. જસ્ટિસ આર.જે. શાહ (નિવૃત્ત) એડમિશન કમિટી (મેડિકલ) કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય પર, જે ૨૦૦૭(૦) જી.એલ.એચ.ઈ.એલ.-એચ.સી. ૨૨૮૮૨૧ માં અહેવાલિત છે, તેમજ લક્ષ્મીદાસ મોરારજી (મૃત) દ્વારા એલ.આર.એસ. વિ. બહરોઝ દરાબ મદન કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયો પર, જે (૨૦૦૯) ૧૦ એસ.સી.સી. ૪૨૫ માં અહેવાલિત છે, એસ.આર. ભગવત અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ મૈસૂર કેસમાં, જે (૧૯૯૫) ૬ એસ.સી.સી. ૧૬ માં અહેવાલિત છે, અને સ્ટેટ ઓફ હિમાચલ પ્રદેશ વિ. નારાયણ સિંહ કેસમાં, જે (૨૦૦૯) ૧૩ એસ.સી.સી. ૧૬૫ માં અહેવાલિત છે, આધાર મૂક્યો છે. સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૦૦૦૫ ઓફ ૨૦૧૬

૫. આ અરજી ગુજરાત રાજ્યમાં સ્નાતક અને અનુસ્નાતક વ્યાવસાયિક દંતચિકિત્સા અભ્યાસક્રમોમાં શિક્ષણ આપતી બિનઅનુદાનિત કેન્ટલ કોલેજો અને

સંસ્થાઓના એક સમૂહ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે. અરજદારના સભ્યો ગુજરાત રાજ્યની વિવિધ કાયદેસર યુનિવર્સિટીઓ સાથે સંલગ્ન છે. કોઈપણ સભ્ય કોલેજને રાજ્ય સરકાર તરફથી કોઈ અનુદાન મળતું નથી અને દરેક સભ્ય કોલેજ બિનઅનુદાનિત ખાનગી સંસ્થા છે તથા ૨૦૦૭ના અધિનિયમની કલમ ૨(એમ) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત ‘બિનઅનુદાનિત કોલેજ અથવા સંસ્થા’ ની વ્યાખ્યામાં આવે છે.

૫.૧. અપીલકર્તા તરફે હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એન.ડી. નાણાવટી, વિદ્વાન વકીલ શ્રી મિતુલ શેલત સાથે, પ્રારંભે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઇસ્લામિક અકેડેમી ઓફ એજ્યુકેશન અને અન્ય વિ. કર્ણાટક રાજ્ય અને અન્ય, (૨૦૦૩) ૬ એસ.સી.સી. ૬૯૭ માં આપેલા નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી રજૂઆત કરી હતી કે બિન-અનુદાનિત વ્યાવસાયિક સંસ્થાઓમાં તેમના વહીવટમાં પૂર્ણ સ્વાયત્તતા રહેશે. જોકે, મેરીટના સિદ્ધાંતનો બલિદાન આપી શકાશે નહીં. સંચાલનને પોતાના વિવેકાધિકારે વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ આપવા માટે ક્વોટા રાખી શકાશે, પરંતુ તે મેરીટ આધારિત પ્રવેશની કસોટી પૂર્ણ કરવાની શરતે રહેશે, જે કેન્દ્રીકૃત પદ્ધતિ દ્વારા લેવાતી સામાન્ય પ્રવેશ પરીક્ષા પાસ કરનારાઓમાંથી સંચાલનને પોતાની પસંદગીના વિદ્યાર્થીઓ પસંદ કરવાની મંજૂરી આપીને હાંસલ કરી શકાય છે. બેઠકોની ટકાવારી અંગેનું નિર્ધારણ, એટલે કે સંચાલન બેઠકો, સરકાર બેઠકો, અનામત વર્ગોને ફાળવણી માટે રાજ્ય દ્વારા અનામત રાખવામાં આવેલી બેઠકો વગેરે જેવા વિવિધ ક્વોટાઓની ફાળવણી, સ્થાનિક જરૂરિયાતોને અનુરૂપ રાજ્ય દ્વારા કરવી આવશ્યક છે.

૫.૨. ત્યારબાદ, વિદ્વાન વકીલે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયનો સંદર્ભ આપ્યો અને રજૂઆત કરી કે ઇસ્લામિક અકેડેમી ઓફ એજ્યુકેશન અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપવામાં આવેલ નિર્ણય નામંજૂર કરવામાં આવ્યો છે. વિદ્વાન વકીલે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસના નિર્ણયના ફક્ત ૧૨૬ થી ૧૩૦ અને ૧૩૧ નો સંદર્ભ આપ્યો, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

“૧. પ્રવેશ આપવાનો અધિકાર બિનઅનુદાનિત ખાનગી વ્યવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓનો મૂળભૂત અધિકાર ગણવામાં આવ્યો છે.

૨. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે રાજ્ય સરકારને બિનસહાયિત ખાનગી વ્યાવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં વ્યવસ્થાપન અને રાજ્ય વચ્ચે બેઠકોનો ક્વોટો નિશ્ચિત કરીને બેઠક-વહેંચણી માટે આગ્રહ રાખવાની અથવા તેવી જોગવાઈ કરવાની કોઈ સત્તા નથી.

૩. ઈસ્લામિક એકેડેમીમાં વિકસાવવામાં આવેલી યોજનાને, જેટલી હદ સુધી તેણે રાજ્યોને વ્યવસ્થાપન અને રાજ્યો વચ્ચે બેઠકો માટેનો ક્વોટો નક્કી કરવાની મંજૂરી આપી હતી, તેટલી હદ સુધી અસ્વીકારવામાં આવી છે.

૪ બિનનિવાસી ભારતીયો માટે બેઠકોનું મર્યાદિત અનામત, જે ૧૫% થી વધુ ન હોય, તે સંચાલનના વિવેકાધીન અધિકાર પર, બે શરતોને આધીન રહી, માન્ય ગણવામાં આવ્યું હતું. પ્રથમ, આવી બેઠકોનો ઉપયોગ માત્ર બિનનિવાસી ભારતીયો દ્વારા અને તેમના સંતાનો અથવા સંરક્ષિતો માટે જ પ્રામાણિક રીતે થવો જોઈએ. દ્વિતીય, આ ક્વોટાની અંદર લાયકાતને સંપૂર્ણપણે અવગણવી જોઈએ નહીં.

૫.૩. આ પ્રમાણે, અરજદારને રાજ્ય સરકાર દ્વારા યુક્તિસંગત નિયંત્રણને આધીન રહી મહાવિદ્યાલય ચલાવવાનો તેમજ વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ આપવાનો મૂળભૂત અધિકાર છે.

૫.૪. વિદ્વાન વકીલે ત્યારબાદ રજૂ કર્યું કે અરજદાર કન્સોર્ટિયમની દરેક કોલેજમાં રાજ્યએ અરજદારની સંમતિ વિના રાજ્ય ક્વોટાની જોગવાઈ કરી હતી અને તેથી રાજ્ય સરકારની એવી કાર્યવાહી સામે અરજદારે આ અદાલત સમક્ષ સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૮૨૩૪ ઓફ ૨૦૧૧ દાખલ કરીને પડકાર ઉઠાવ્યો હતો. ઉક્ત અરજીની સુનાવણી દરમિયાન, રાજ્ય અને અરજદાર વચ્ચે સહમતિ સાધવામાં આવી હતી, જેના મુજબ સ્નાતક કક્ષાએ બેઠકોનું ૭૫:૨૫ના પ્રમાણમાં અને અનુસ્નાતક કક્ષાએ ૫૦:૫૦ના પ્રમાણમાં રાજ્ય અને સંચાલન વચ્ચે વિભાજન કરવામાં આવ્યું હતું. તે મુજબ, આવી સહમતિની નોંધ લઈને તારીખ ૩૦.૦૩.૨૦૧૨ના આદેશથી ઉક્ત અરજીનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો.

વિદ્વાન વકીલે ઉક્ત આદેશનો ઉલ્લેખ કર્યો, જે સંકલનના પાનું ૪૪ પર રજૂ કરવામાં આવ્યો છે.

પ.પ. તે બાદ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી નાણાવટીયે રજૂઆત કરી કે ઉક્ત સમાધાનને વિધાર્થીઓએ વિશેષ નાગરિક અરજી ક્રમાંક ૪૯૫૩ ઓફ ૨૦૧૨ અને વિશેષ નાગરિક અરજી ક્રમાંક ૭૪૭૫ ઓફ ૨૦૧૨ દાખલ કરીને પડકાર્યું હતું. આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે તા. ૨૩.૦૮.૨૦૧૨ના આદેશ દ્વારા ઉપરોક્ત સમાધાન રદ કર્યું હતું.

પ.૬. આ તબક્કે રજૂ કરવામાં આવે છે કે આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા તા. ૨૩.૦૮.૨૦૧૨ના રોજ પસાર કરાયેલા આદેશને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ વર્ષ ૨૦૧૨ની વિશેષ અનુમતિ અરજી નં. ૨૫૬૯૯, ૨૫૬૭૦ તથા સંલગ્ન બાબતો દાખલ કરીને પડકારવામાં આવ્યો છે. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પ્રારંભિક રીતે ૧૦ દિવસની અવધિ માટે સ્થગિતી આપી હતી અને ત્યારબાદ તે સ્થગિતી પુષ્ટિ કરવામાં આવી છે. તેથી, અરજદાર અને રાજ્ય સરકાર વચ્ચે થયેલ સમાધાન અમલમાં છે. વધુમાં એ પણ રજૂ કરવામાં આવે છે કે ઉપરોક્ત એસ.એલ.પી.ઓ હજુ પણ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ બાકી છે. તેથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલનો એવો દાવો છે કે જ્યારે અરજદાર અને રાજ્ય વચ્ચે થયેલ સમાધાન અમલમાં છે, ત્યારે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની અનુમતિ લીધા વિના અથવા માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત પાસેથી અથવા આ અદાલત પાસેથી સ્પષ્ટીકરણ મેળવ્યા વિના પ્રતિવાદી રાજ્ય તરફથી વર્ષ ૨૦૧૬નો વિવાદિત અધ્યાદેશ ૨ બહાર પાડવો યોગ્ય નથી અને તેથી આ આધારે પણ વિવાદિત અધ્યાદેશ રદ કરવામાં આવે.

પ.૭. ત્યારબાદ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી કે વિવાદિત ઓર્ડિનન્સ જાહેર કરીને ૨૦૦૭ના અધિનિયમમાં સુધારો કરીને રાજ્ય સરકાર બિનસહાયપ્રાપ્ત મહાવિધાલયોમાં એન.આર.આઈ. અને તેમના આશ્રિતોને પ્રવેશ મળતા અટકાવવાનો પ્રયત્ન કરી રહી છે, જે હકીકતમાં પ્રવેશના સ્ત્રોતમાં હસ્તક્ષેપ સમાન છે અને પી.એ. ઈનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલી જાહેરાતના પ્રકાશમાં રાજ્યને આવું કરવાની સત્તા નથી.

પ.૮. ત્યારબાદ એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે આક્ષેપિત અધ્યાદેશ અનાસરિત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ દ્વારા સંચાલિત વ્યાવસાયિક વૈધકીય અને દંતચિકિત્સા મહાવિદ્યાલયોમાં એન.આર.આઈ. બેઠકો રદ કરવા માંગે છે અને તે દ્વારા અનાસરિત મહાવિદ્યાલયોમાં રાજ્યની પસંદગી નીતિ લાદવામાં આવી છે. પ્રવેશ નીતિમાં આવું લાદણ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(જી) હેઠળ ખાતરી અપાયેલા મૂળભૂત અધિકાર પર અયોગ્ય પ્રતિબંધ હોવાનું જાહેર કરવામાં આવ્યું છે અને તેથી આ કારણસર પણ આક્ષેપિત અધ્યાદેશ રદ કરવામાં આવે.

પ.૯. ત્યારબાદ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી કે પ્રતિવાદી રાજ્યે ગુજરાત રાજ્યમાં મેડિકલ, ડેન્ટલ અને પેરા-મેડિકલ ફેકલ્ટીઓ સિવાય તમામ ફેકલ્ટીઓમાં એન.આર.આઈ. ક્વોટા ચાલુ રાખવાની પરવાનગી આપી છે. એવો એન.આર.આઈ. ક્વોટા એન્જિનિયરિંગ, આર્કિટેક્ચર કાર્યક્રમોમાં, ગુજરાત નેશનલ લો યુનિવર્સિટી દ્વારા ઓફર કરવામાં આવતા અભ્યાસક્રમોમાં અને અન્ય મેનેજમેન્ટ અભ્યાસક્રમોમાં ઉપલબ્ધ છે અને તેથી પ્રતિવાદિત અધ્યાદેશ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરનાર છે.

પ.૧૦. ત્યારબાદ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી હતી કે વિવાદિત અધ્યાદેશ જારી કરતી વખતે દર્શાવવામાં આવેલ હેતુનું નિવેદન અયોગ્ય છે અને તે પ્રતિવાદી રાજ્ય તરફથી મનનો સંપૂર્ણપણે અમલ ન કરાયો હોવાનું દર્શાવે છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે દંતચિકિત્સા મહાવિદ્યાલયોમાં રાજ્યના ગ્રામ્ય વિસ્તારોમાં સેવા આપવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થતો નથી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સ્થાનિક વિદ્યાર્થીઓ માટે વધુ બેઠકો ઉપલબ્ધ થાય છે એવી નોંધ લઈને એવો અધ્યાદેશ બહાર પાડવામાં આવ્યો છે; તે સંદર્ભે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં પરિચ્છેદ ૧૩૦ માં કરેલા અવલોકનોનો ઉલ્લેખ કરી રજૂ કર્યું છે કે સ્થાનિક જરૂરિયાતો પ્રવેશ મંજૂર કરવા માટેનું માપદંડ બની શકે નહીં. સર્વગ્રાહી અનામત મંજૂરપાત્ર નથી અને આ અદાલત તેમજ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પણ તેને મંજૂરી આપવામાં આવી નથી. વિદ્વાન વકીલે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પ્રદીપ જૈન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, અહેવાલિત (૧૯૮૪) ૩ એસ.સી.સી. ૬૫૪ ના કેસમાં આપેલા નિર્ણય તથા પ્રિયંકા વર્મા સી/ઓ વિશ્વંભર નાથ વર્મા વિ. ગુજરાત રાજ્ય,

અહેવાલિત ૨૦૧૨ (૩) જી.એલ.આર. ૧૮૮૦ (એફ.બી.) ના કેસમાં આપેલા નિર્ણય પર નિર્ભરતા મૂકી છે.

પ.૧૧. ત્યારબાદ વિદ્વાન વકીલે એર ૨૦૧૫ ગુજરાત ૧૮૮ માં અહેવાલિત કોલાસાની સાઈ ચશવન્થ રેડ્ડી વિ. ગુજરાત રાજ્ય ના મામલામાં આ અદાલત દ્વારા આપેલા નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી રજૂઆત કરી કે પડકારાયેલ અધ્યાદેશ આ અદાલત દ્વારા અપાયેલા ઉપરોક્ત ચુકાદાની અસર રદબાતલ કરવા ના હેતુથી પ્રખ્યાપિત કરવામાં આવ્યો છે.

પ.૧૨. વિદ્વાન વકીલે પોતાની દલીલોને સમર્થન આપવા માટે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્ટેટ ઓફ તમિલ નાડુ અને અન્ય વિ. કે શ્યામ સુંદર અને અન્ય, જેનો ઉલ્લેખ (૨૦૧૧) ૮ એસ.સી.સી. ૭૩૭ માં થયેલ છે, તથા એસ.ટી. સાદિક (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલા નિર્ણય પર પણ આધાર મૂક્યો છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ટી.એમ.એ. પાઈ ફાઉન્ડેશન વિ. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, જેનો ઉલ્લેખ (૨૦૦૨) ૮ એસ.સી.સી. ૪૮૧ માં થયેલ છે, આંધ્ર પ્રદેશ વડી અદાલતે જોસેફ શ્રીહર્ષા એન્ડ મેરી ઇન્દ્રજા એજ્યુકેશનલ સોસાયટી વિ. સ્ટેટ ઓફ એ.પી., જેનો ઉલ્લેખ એ.આઈ.આર. ૨૦૧૩ આંધ્ર પ્રદેશ ૧૬૮ માં થયેલ છે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઇસ્લામિક એકેડેમી ઓફ એજ્યુકેશન અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક અને અન્ય, જેનો ઉલ્લેખ ૨૦૦૬ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૪૦૬૧ માં થયેલ છે, તથા બોમ્બે વડી અદાલતે એસોસિએશન ઓફ મેનેજમેન્ટ ઓફ અનએઈડેડ પ્રાઇવેટ મેડિકલ કોલેજ એન્ડ હોસ્પિટલ કોલેજિસ વિ. પ્રવેશ નિયંત્રણ સમિતિ, રિટ પિટિશન (એલ) ક્રમાંક ૬૨૧ ઓફ ૨૦૧૫ માં આપેલા નિર્ણય પર પણ આધાર રાખ્યો છે.

પ.૧૩. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અંતે રજૂઆત કરી કે પ્રતિવાદી રાજ્યએ પ્રત્યુત્તર-ઉપરાંત સોગંદનામું દાખલ કર્યું છે, જેમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે તા. ૪ જૂન ૨૦૧૬ના રોજ, ૨૦૦૭ના અધિનિયમ હેઠળ આવરી લેવાયેલી તમામ સ્વનિર્ભર વ્યાવસાયિક સંસ્થાઓને તા. ૦૬.૦૬.૨૦૧૬ના રોજ માનનીય આરોગ્ય મંત્રીશ્રીના અધ્યક્ષસ્થાને બોલાવવામાં આવેલી બેઠકમાં હાજર રહેવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી, જેથી ૨૦૦૭ના અધિનિયમમાં સુધારો કરીને

એન.આર.આઈ. કોટાની ૧૫% બેઠકો રદ કરીને તેને મેનેજમેન્ટ બેઠકોમાં રૂપાંતરિત કરવાની રાજ્ય સરકારની પ્રસ્તાવિત કાર્યવાહી અંગે ચર્ચા થઈ શકે. ઉક્ત પ્રત્યુત્તર-ઉપરાંત સોગંદનામામાં વધુમાં એવું પણ જણાવાયું છે કે બેઠકમાં તમામ સ્વનિર્ભર કોલેજોના, એટલે કે મેડિકલ અને ડેન્ટલ કોલેજોના, સંબંધિત પ્રતિનિધિઓ હાજર રહ્યા હતા, જ્યાં ઉક્ત મુદ્દા અંગે ચર્ચા કરવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે બેઠકમાં કોઈ સર્વસંમતિ થઈ નહોતી અને કેટલાક સભ્યોના પ્રતિનિધિઓએ ભાગ લીધો નહોતો. ઉલ્લેખિત બેઠકમાં થયેલી એવી કોઈ સર્વસંમતિ અંગે પડકારાયેલ અધ્યાદેશમાં કોઈ એવો ઉલ્લેખ નથી. વધુમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે ભલે પક્ષકારો વચ્ચે સર્વસંમતિ થઈ હોય, તેમ છતાં જરૂરી સ્પષ્ટીકરણ માટે તેઓએ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ જવું આવશ્યક છે.

૫.૧૪. વૈકલ્પિક રીતે, વિદ્વાન વકીલે એવી રજૂઆત કરી છે કે આક્ષેપિત અધ્યાદેશને દંત મહાવિધાલયોના સંદર્ભે લાગુ કરવામાં ન આવે અને તે હદ સુધી તેને રદ કરવામાં આવે. વિશેષ નાગરિક અરજી ક્રમાંક ૧૦૨૧૦ ઓફ ૨૦૧૬ માં અરજદારોનો મામલો

૬. વિશેષ નાગરિક અરજી ક્રમાંક ૧૦૨૧૦/૨૦૧૬ માં અરજદાર તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એસ.એન. શેલત, વિદ્વાન વકીલ શ્રી જી.આર. ઠાકર સાથે, મુખ્યત્વે એવી રજૂઆત કરી કે આ અરજિના અરજદારો સાચા એન.આર.આઈ. અથવા એન.આર.આઈ. તરીકે યોગ્ય પાત્રતા ધરાવતા છે, ~~એન.એન. જેની વીગતવારની વિગત~~ —વિગતવાર વિવરણમાં ~~જેની વીગતવારની વિગત~~ —વિગતવાર વિવરણમાં આપવામાં આવી છે. વિદ્વાન વકીલે વિશેષ નાગરિક અરજી ક્રમાંક ૮૯૧૫/૨૦૧૬ માં ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી ડી.સી. દવે દ્વારા રજૂ કરાયેલ દલીલો અપનાવી. તેમ છતાં, તે રજૂઆતોના અનુસંધાનમાં એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે કાનૂનનો શાસન એ બંધારણ નિર્માતાએ સંવિધાનમાં પ્રતિષ્ઠિત કરેલા મૂળભૂત અધિકારોમાંનો એક છે અને તે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ અંતર્નિહિત છે. કાનૂનના શાસનનો અર્થ એવો થાય છે કે; (એ) જાહેર અધિકારો અને ફરજોનું નિયંત્રણ કરતી કોઈપણ કાનૂની જોગવાઈ ખુદી રાખવી આવશ્યક છે, (બી) તેનું પૂરતું પ્રકાશન થયેલું હોવું જોઈએ, (સી) તે તુલનાત્મક રીતે સ્થિર અને અમલદક્ષમ હોવી જોઈએ અને (ડી) કાનૂનનો શાસન

લોકોને તેમના વ્યક્તિગત કારોબાર સંબંધિત નિર્ણયો માટે દીર્ઘકાલીન આયોજન કરવાની સગવડ આપે છે, ખાસ કરીને જ્યારે સરકાર પોતાની શિક્ષણ નીતિ ઘડે છે. શિક્ષણ નીતિ તુલનાત્મક રીતે સ્થિર હોવી જોઈએ.

૬.૧. વધુમાં એવો આગ્રહ કરવામાં આવે છે કે માતા-પિતા પોતાના સંતાનના શૈક્ષણિક જીવનનું આયોજન કરે છે, જ્યારે સંતાન વડી અદાલત શાળામાં ૧૧મા અને ૧૨મા ધોરણમાં પ્રવેશ કરે છે ત્યારે તે કયા વિષયપ્રવાહમાં પ્રવેશ લે અને તે હાંસલ કરવા માટે અભ્યાસ તથા પ્રયત્ન કરે તે અંગે તેઓ આયોજન કરે છે. વર્તમાન કેસમાં, વિધાનમંડળે ૨૦૦૭નું અધિનિયમ ઘડ્યું હતું, જેમાં એન.આર.આઈ. બેઠકો માટે ૧૫% જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. માતા-પિતાએ એન.આર.આઈ. બાબતની ઉક્ત જોગવાઈ પર આધાર રાખ્યો હોવાથી, તેઓએ પોતાના સંતાનોના શૈક્ષણિક જીવનનું આયોજન અને વ્યવસ્થા ઉક્ત અનામત હેઠળ પ્રવેશ મેળવવા માટે કરી હોઈ શકે. ઉચ્ચતર માધ્યમિક પરીક્ષા ઉત્તીર્ણ કરેલા વિદ્યાર્થીઓ યુ.એસ., ઓસ્ટ્રેલિયા વગેરે દેશોની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં પ્રવેશ મેળવવા પ્રયત્ન કરે છે અને વિદેશી દેશનું નાગરિકત્વ મેળવવાનું પણ પ્રયત્ન કરે છે. તેમ છતાં, વિવાદિત અધ્યાદેશ દ્વારા એન.આર.આઈ. માટેની બેઠકો કાઢી નાખવામાં આવી હોવાથી, ૨૦૧૬-૧૭ના શૈક્ષણિક વર્ષ માટે તે અમલમાં આવી શકતો નથી, કારણ કે માતા-પિતાએ પોતાના સંતાનના હિત માટે ૨૦૦૭ના અધિનિયમ હેઠળ કાર્યવાહી કરી હતી.

૬.૨. ત્યારબાદ વિદ્વાન વકીલ શ્રી શેલતે રજૂઆત કરી કે એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે કાયદો કોઈ એક પક્ષને એવા અનુમાનના વિષયવસ્તુથી અન્યાયી વિમુખતા કરવાની મંજૂરી આપતો નથી, જેને બીજા પક્ષે કોઈ સંબંધ, વર્તનની પદ્ધતિ, કૃત્ય અથવા ઉપેક્ષાના આધારરૂપે સ્વીકાર્યું હોય, અને જો વાદપ્રક્રિયાના હેતુઓ માટે તે અનુમાનનું પાલન ન કરવામાં આવે તો તે બીજા પક્ષને હાનિકારક રીતે અસરકારક બને.

૬.૩. આ તબક્કે, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અનુમાન તથ્ય અથવા કાયદા અંગેનું, વર્તમાન અથવા ભવિષ્ય સંબંધિત હોઈ શકે છે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, તે કોઈ તથ્ય અથવા પરિસ્થિતિની હાલની અથવા ભવિષ્યમાં અસ્તિત્વમાન સ્થિતિ અંગેનું હોઈ શકે છે (જેમાં કાયદાની સ્થિતિ અથવા કાનૂની

હક, હિત અથવા સંબંધનું અસ્તિત્વ અથવા ભવિષ્યના વર્તનનો વિષયવસ્તુનો સમાવેશ થાય છે).

ક.જ. તેથી વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે ઉક્ત અધિનિયમ હેઠળ સ્થાપિત થયેલા અને અમલમાં મૂકાયેલા પરિણામો તથા કાનૂની સંબંધોને ધ્યાનમાં રાખીને, એન.આર.આઈ. ક્વોટા માટેના ઓર્ડિનન્સના જારીકરણ પહેલાંની ૨૦૦૭ના અધિનિયમની જોગવાઈ વર્ષ ૨૦૧૬-૧૭ માટે અમલમાં ચથાવત્ રાખવામાં આવે.

ક.પ. તે પછી વિધાવંત વકીલ શ્રી શેલટે બોમ્બે/ગુજરાત સામાન્ય ખંડ કલમો અધિનિયમની કલમ ૭(બી) પર આધાર મૂક્યો, જેમાં નીચે મુજબ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે:

૨૬ થવાનો પ્રભાવ: ૨૬ કરવાથી તે રીતે ૨૬ કરાયેલા કોઈપણ વિધાનની પૂર્વવર્તી અમલવારી અથવા તેના હેઠળ વિધિપૂર્વક કરાયેલ અથવા સહન કરાયેલ કોઈપણ બાબત પર અસર થશે નહીં.

ક.ક. ઉપરોક્ત રજૂઆતોના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલ શ્રી શેલાતે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત તેમજ આ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નીચેના નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો છે:

(૧) કુમારી જયશ્રી ચંદ્રચુડ દીક્ષિત વિ. ગુજરાત રાજ્યના કેસમાં, જે ૧૯૭૯ જી.એલ.આર. ૬૧૪ માં અહેવાલિત છે

(૨) પંજાબ રાજ્ય વિ. નેસ્લે ઇન્ડિયા લિ. ના કેસમાં, જે ૨૦૦૪(૬) એસ.સી.સી. ૪૬૫ માં અહેવાલિત છે

(૩) એમ/એસ. મેન્યુઅલસન્સ હોટેલ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિ. કેરળ રાજ્ય અને અન્યના કેસમાં, જે જે.ટી. ૨૦૧૬

(૫) એસ.સી. ૯૬ માં અહેવાલિત છે

(૪) એમ/એસ. યુનિવર્સલ ઇમ્પોર્ટ્સ એજન્સી અને અન્ય એક વિ. આયાત અને નિકાસના મુખ્ય નિયંત્રક અને અન્યના કેસમાં, જે એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૪૧ માં અહેવાલિત છે

(૫) નીલ, નિરંજન મજુમદાર વિ. ડબલ્યુ.બી. રાજ્યના કેસમાં, જે એ.આઈ.આર. ૧૯૭૨ એસ.સી. ૨૦૬૬ માં અહેવાલિત છે.

(૬) પંજાબ રાજ્ય વિ. નેસ્લે ઇન્ડિયા લિ. ના કેસમાં, જે ૨૦૦૪ (૬) એસ.સી.સી. ૪૬૫ માં અહેવાલિત છે.

૭. અન્ય અરજીઓ વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે અને કારણ કે હકીકતો સમાન છે તથા તે અરજીઓમાં અરજદારો તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલોએ ઉપરોક્ત મુજબ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલો શ્રી ડેવ, શ્રી નાણાવટી અને શ્રી શેલત દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ દલીલોને સ્વીકારી લીધી છે, તેથી અમે આ સંદર્ભમાં વધુ ચર્ચા કરવી ઇચ્છતા નથી. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલની રજૂઆતો:

૮. બીજી તરફ, માનનીય એડવોકેટ જનરલે ૨૦૦૭ના અધિનિયમની જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કર્યો અને ત્યારબાદ વિવાદિત વટહુકમનો ઉલ્લેખ કરીને રજૂ કર્યું કે રાજ્ય વિધાનમંડળે ભારતના બંધારણની કલમ ૨૪૫ અને ૨૪૬માંથી ઉત્પન્ન થતા સત્તાસ્રોત તેમજ બંધારણની ૭મી અનુસૂચિની સમવર્તી યાદીની પ્રવેશ ૨૫ સાથે વાંચીને ૨૦૦૭નો અધિનિયમ બનાવ્યો હતો. રજૂ કરવામાં આવે છે કે ભૂતકાળમાં, જ્યારે રાજ્યમાં મેડિકલ અને ડેન્ટલ કોલેજોની પૂરતી સંખ્યા ન હતી, ત્યારે રાજ્ય સરકાર દ્વારા અત્યંત સજાગ અને સઘન પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા હતા જેથી રાજ્યમાં વધુમાં વધુ મેડિકલ અને ડેન્ટલ કોલેજો સ્થાપિત થાય અને રાજ્યના વિદ્યાર્થીઓને આવી કોલેજોમાં તેમની વધુ અભ્યાસ માટે અન્ય રાજ્યોમાં જવું ન પડે. જણાવાયેલા પ્રયત્નોના પરિણામે, આજે રાજ્યમાં વિવિધ વ્યવસ્થાઓ હેઠળ કુલ ૨૧ મેડિકલ કોલેજો છે અને બેઠકોની કુલ સંખ્યા ૩૩૩૦ જેટલી છે.

માનનીય એડવોકેટ જનરલે રાજ્યમાં સ્થાપિત આવી મેડિકલ તેમજ ડેન્ટલ કોલેજોની વિગતોનો ઉલ્લેખ કર્યો.

૮.૧. ત્યારબાદ વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી કે રાજ્ય સત્તાવાળાઓનો એવો અનુભવ રહ્યો છે કે સ્વનિર્ભર ચિકિત્સા અને દંતચિકિત્સા મહાવિદ્યાલયોને તેમના કુલ બેઠકોના ૧૫% જેટલી બેઠકો એન.આર.આઈ. વિદ્યાર્થીઓ મારફતે ભરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હોવા છતાં, આવા મહાવિદ્યાલયોમાં પ્રવેશ મેળવવા માટે પૂરતી સંખ્યામાં ખરાં એન.આર.આઈ. ભારત આવતાં નહોતા. એન.આર.આઈ. ક્વોટા હેઠળ પ્રવેશ અપાતા મોટાભાગના વિદ્યાર્થીઓ સ્થાનિક વિદ્યાર્થીઓ રહ્યા છે, જેઓમાંથી કોઈને કોઈ રીત દ્વારા યુ.એસ. ડોલરમાં ફી લાવવા માટે પ્રાયોજિત કરવામાં આવ્યા હતા. આવા પ્રાયોજિત એન.આર.આઈ. વિદ્યાર્થીઓને પણ ચિકિત્સા અને દંતચિકિત્સા અભ્યાસક્રમોમાં પ્રવેશ અપાવવા માટે ઓછી ગુણવત્તાસંપન્ન હોવાનું જણાયું હતું. ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે કે છેલ્લા ત્રણ શૈક્ષણિક વર્ષો દરમિયાન, સ્વનિર્ભર ચિકિત્સા મહાવિદ્યાલયોમાં કુલ ૮૨૬ બેઠકોમાંથી માત્ર ૨૨૦ ખરાં એન.આર.આઈ. વિદ્યાર્થીઓએ પ્રવેશ લીધો હતો, જ્યારે આવા મહાવિદ્યાલયોમાં ૬૦૬ પ્રાયોજિત એન.આર.આઈ. વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ આપવામાં આવ્યો હતો. એન.આર.આઈ. ક્વોટા હેઠળ વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ આપતી વખતે પ્રવેશ સમિતિ દ્વારા કેટલીક અનિયમિતતાઓ પણ જોવા મળી હતી.

૮.૨. તે અનુસંધાને વિધાવંત એડવોકેટ જનરલે દલીલ કરી કે, પ્રશ્નમાં રહેલ અધ્યાદેશનો પ્રખાપન એ હેતુસર કરવામાં આવ્યો હતો કે ૨૦૦૭ના અધિનિયમની જોગવાઈઓમાંથી એન.આર.આઈ. બેઠકોના ક્વોટાને સંપૂર્ણપણે કાઢી નાખવામાં આવે અને વ્યવસ્થાપનને ગુણક્રમ અનુસાર જણાવેલ બેઠકોના પૂર્ણ ૨૫% ભાગને પોતાની રીતે ભરવાની છૂટ આપવામાં આવે, જે હવે એન.ઈ.ઈ.ટી. પરીક્ષાઓમાં વિદ્યાર્થીઓના પ્રદર્શન અનુસાર રહેશે. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે સ્વનિર્ભર તબીબી અને દંતચિકિત્સા મહાવિદ્યાલયોમાં એન.આર.આઈ.ને ૧૫% બેઠકો પર પ્રવેશ આપવામાં આવતો હતો. જોકે, હવે એન.આર.આઈ. ક્વોટો કાઢી નાખવામાં આવતા, રાજ્ય એ બાબતે સંકલ્પબદ્ધ છે કે આવી સંસ્થાઓને તેમની તમામ વ્યવસ્થાપન બેઠકો, એટલે કે આવી ૨૫% બેઠકો અંગે, અનુપાતિક ધોરણે ફી વધારવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, જેથી એન.આર.આઈ. પ્રવેશમાંથી તેઓ જે તફાવતી રકમ મેળવતા હતા તેની ભરપાઈ થઈ શકે.

૮.૩. ત્યારબાદ વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી કે વિધાનમંડળ સમાજની જરૂરિયાતને સમજે છે અને તેની યોગ્ય રીતે મૂળવણી કરે છે તથા તેના કાયદાઓ અનુભવથી સ્પષ્ટ થયેલ પ્રશ્નોને ધ્યાનમાં રાખીને રચાયેલા હોય છે અને તેમાં કરવામાં આવેલ વર્ગીકરણો પૂરતા આધાર પર નિર્ભર હોય છે. વિધાનમંડળને હાનિના ભિન્ન સ્તરોને માન્યતા આપવાનો અને જ્યાં જરૂરિયાત સૌથી વધુ સ્પષ્ટ માનવામાં આવે છે તેવા કેસો સુધી તેના પ્રતિબંધોને મર્યાદિત રાખવાનો અધિકાર હંમેશા હોય છે.

૮.૪. વધુમાં એવો દાવો કરવામાં આવે છે કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં એન.આર.આઈ. બેઠકોના કોટા અંગે અમુક અવલોકનો અને સૂચનો કર્યા હતા. જોકે, તે સંબંધિત કોલેજો અથવા સંસ્થાઓના વ્યવસ્થાપનના વિવેકાધિકારને આધીન છે એવું કહી શકાતું નથી. ઉપરોક્ત કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો નિર્ણય, સર્વોચ્ચ અદાલતે સૂચવેલી કોઈ વિશિષ્ટ પદ્ધતિનો અંત લાવવાની બાબતમાં, રાજ્ય વિધાનમંડળ સામે કોઈ પ્રતિબંધ ઊભો કરતો નથી; અને ખાસ કરીને ત્યારે, જ્યારે રાજ્ય સરકારને યુક્ત પદ્ધતિના કાર્યાન્વયનમાં વિવિધ દુષણો નજરે પડે છે અને તેને તે બાબતમાં કાયદો બનાવવાની જે રીતે સત્તા છે, તે જ રીતે તે આપું કરવા માટે સક્ષમ છે.

૮.૫. આ તબક્કે, એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એન.આર.આઈ. બેઠકોની રચના અંગે કરેલ સૂચનને, અરજદારો તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યા મુજબ, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪૨ દ્વારા પ્રદત્ત સત્તાઓના પ્રયોગરૂપ ગણાવી શકાય નહીં.

૮.૬. ત્યારબાદ વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે દલીલ કરી હતી કે માત્ર એટલા કારણો કે અધિનિયમના પ્રારંભથી જ કોઈપણ વિશ્લેષ વિના એન.આર.આઈ.ના સંતાનો અને આશ્રિતો માટે એન.આર.આઈ. બેઠકો તરીકે ૧૫% બેઠકોના અનામતની વ્યવસ્થા ચથાવત્ ચાલુ રહી છે, તે આધાર પર એવો દાવો કરી શકાય નહીં કે રાજ્ય વિધાનમંડળને તેમાં સુધારો કરવાની સત્તા નથી. વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે તબીબી અને દંતચિકિત્સા અભ્યાસક્રમોની સરખામણી ઇજનેરી અભ્યાસક્રમ

અથવા ફાર્મસી, મેનેજમેન્ટ, કાયદા વગેરે જેવા અન્ય અભ્યાસક્રમો સાથે કરી શકાય નહીં. તેથી, માત્ર એટલા કારણો કે ટેકનિકલ અદાલતોમાં પ્રવેશના ક્ષેત્રને નિયંત્રિત કરતા ગુજરાત વ્યાવસાયિક ટેકનિકલ શૈક્ષણિક કોલેજો અથવા સંસ્થાઓ (પ્રવેશનું નિયમન અને ફીની નિશ્ચિતતા) અધિનિયમ, ૨૦૦૭ માં આવો સુધારો કરવામાં આવ્યો નથી, તેથી પડકારાયેલ ઓર્ડિનન્સ દ્વારા ૨૦૦૭ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ કરવામાં આવેલ સુધારો માત્ર તે કારણસર ગેરકાયદેસર બની જાય અને અન્યાયનું પરિણામ આપે એવું કહી શકાય નહીં. એવો પણ કહી શકાય નહીં કે પડકારાયેલ ઓર્ડિનન્સ ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે

૮.૭. ત્યારબાદ માનનીય એડવોકેટ જનરલે ૨જૂ કર્યું કે, ૦૪.૦૬.૨૦૧૬ તારીખના પત્રવ્યવહાર દ્વારા ૨૦૦૭ ના અધિનિયમ હેઠળ આવરી લેવાયેલી તમામ સ્વનિર્ભર વ્યવસાયિક સંસ્થાઓને ૦૬.૦૬.૨૦૧૬ ના રોજ માનનીય આરોગ્ય પ્રધાનશ્રીની અધ્યક્ષતામાં બોલાવવામાં આવેલી બેઠકમાં હાજર રહેવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી, જેથી ૨૦૦૭ ના અધિનિયમમાં સુધારો કરીને એન.આર.આઈ. કોટાની ૧૫% બેઠકો દૂર કરી અને તે જ બેઠકોને મેનેજમેન્ટ બેઠકોમાં રૂપાંતરિત કરવાની રાજ્ય સરકારની પ્રસ્તાવિત કાર્યવાહી અંગે ચર્ચા કરી શકાય. ઉક્ત બેઠક ૦૬.૦૬.૨૦૧૬ ના રોજ બોલાવવામાં આવી હતી, જેમાં માનનીય આરોગ્ય પ્રધાનશ્રી, આરોગ્ય વિભાગના વધારાના મુખ્ય સચિવ, આરોગ્ય કમિશનર તથા રાજ્યની સંબંધિત તમામ સ્વનિર્ભર શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ, અર્થાત્ મેડિકલ અને ડેન્ટલ મહાવિદ્યાલયોના સંબંધિત પ્રતિનિધિઓ હાજર રહ્યા હતા. માનનીય એડવોકેટ જનરલે હાજરીપત્રકનો ઉલ્લેખ કર્યો, જેમાં ઉક્ત બેઠકમાં હાજર રહેલા સંબંધિત સ્વનિર્ભર વ્યવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓના પ્રતિનિધિઓના નામ, હોદ્દા અને મોબાઈલ નંબર તેમની સહી સાથે સમાવેશ પામેલા હતા.

૮.૮. ઉક્ત બેઠક રાજ્યની કોલેજો દ્વારા ચલાવવામાં આવતાં મેડિકલ, ડેન્ટલ તથા અન્ય પેરા-મેડિકલ અભ્યાસક્રમોમાં એન.આર.આઈ. પ્રવેશોને લગતા પ્રસ્તાવિત અધ્યાદેશ અંગે સંબંધિત તમામ પક્ષોને જાગૃત કરવા માટે બોલાવવામાં આવી હતી, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે ઉક્ત એન.આર.આઈ. બેઠકો વાસ્તવિક

એન.આર.આઈ. દ્વારા ભરાતી નહોતી. ઉક્ત બેઠકમાં વિવિધ પાસાઓ અંગે ચર્ચા કરવામાં આવી હતી. ઉક્ત બેઠક દરમિયાન એવી ચિંતા વ્યક્ત કરવામાં આવી હતી કે જો ઉક્ત એન.આર.આઈ. પ્રવેશ પ્રણાલી બંધ કરવામાં આવે, તો ઉપરોક્ત અભ્યાસક્રમો ચલાવતી વ્યાવસાયિક સંસ્થાઓ એન.આર.આઈ. પ્રવેશના આધારે મળતી વધુ ફીની રકમ મેળવવાથી વંચિત રહી જશે. ઉક્ત સંસ્થાઓનો સંશય દૂર કરવા માટે સર્વસંમતિથી એવો નિર્ણય લેવાયો કે તમામ સ્વનિર્ભર મેડિકલ અને પેરા-મેડિકલ કોલેજોની વિનંતિ અનુસાર ફી નિયમન સમિતિ તાત્કાલિક ધોરણે પ્રો રાટા આધારે તમામ મેનેજમેન્ટ બેઠકો સંબંધિત ફી વધારવા બાબતની કાર્યવાહી હાથ ધરે. આવો નિર્ણય એ માટે લેવાયો હતો કે ઉક્ત કોલેજોને એન.આર.આઈ. પ્રવેશોમાંથી મળતી ફીની તફાવતી રકમનો યોગ્ય વિચાર કરવામાં આવી શકે. રજૂ કરવામાં આવે છે કે રાજ્યની તમામ સ્વનિર્ભર મેડિકલ અને ડેન્ટલ કોલેજોના પ્રતિનિધિઓએ, જેમાં ૮ ડેન્ટલ કોલેજોનો પણ સમાવેશ થાય છે, જેઓ વિશેષ દીવાની અરજી ક્રમાંક ૧૦૦૦૫ સન ૨૦૧૬ માં અરજદાર કન્સોર્ટિયમના સભ્યો હોવાનું જણાવવામાં આવે છે, એન.આર.આઈ. પ્રવેશો દૂર કરવા અને તેના સ્થાને અધિનિયમ હેઠળ ફી નિયમન સમિતિ દ્વારા મંજૂર થનાર વધુ ફી સાથે ભરવાની મેનેજમેન્ટ બેઠકો રાખવા તથા તે હેતુ માટે સંબંધિત સંસ્થાઓના પ્રતિનિધિઓનો સમૂહ રચવા બાબતે સંમતિ વ્યક્ત કરી હતી. આમ, મેનેજમેન્ટ સાથેની બેઠકમાં એન.આર.આઈ. પ્રવેશોને સમાપ્ત કરવાની બાબતે સહમતિ થવા પછી જ, અધ્યાદેશ ૧૦.૦૬.૨૦૧૬ થી અમલમાં લાવવામાં આવ્યો હતો. તેથી, પ્રશ્નાધીન અધ્યાદેશની માન્યતા પડકારવી અરજદાર કન્સોર્ટિયમ અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિગત કોલેજોની તરફથી યોગ્ય નથી.

૮.૯. ત્યારબાદ વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા તા. ૩૦.૦૩.૨૦૧૨ના રોજ પસાર કરાયેલા આદેશનો ઉલ્લેખ કર્યો, જેના પર અરજદાર તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી નાણાવટી દ્વારા આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, અને રજૂઆત કરી કે અરજદારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા જેવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે તે મુજબ સમાધાનનો કોઈ ભંગ થયો નથી. હકીકતમાં, પક્ષકારો વચ્ચે થયેલી સંમતિ મુજબ, ૨૫% બેઠકો વ્યવસ્થાપન ક્વોટા માટે રાખવામાં આવી છે.

૮.૧૦. વિદ્ધાન એડવોકેટ જનરલે ત્યારબાદ દલીલ કરી કે કારણોનું નિવેદન અથવા કાયદાકીય રચનાનો હેતુ અયોગ્ય હોઈ શકે અથવા આવા કારણોમાં મનનો પ્રયોગ ન થયો હોય, પરંતુ માત્ર તે કારણસર આ કાયદાકીય રચનાને અલ્ટ્રા વાયર્સ ઠરાવી શકાતી નથી. અધિનિયમ અથવા કાયદાકીય રચનાને માત્ર બે આધારો પર જ અલ્ટ્રા વાયર્સ ઠરાવી શકાય; (૧) વિધાનમંડળને એવો કાયદો બનાવવાની સત્તા નથી અને (૨) તે બંધારણની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

૮.૧૧. હાલના કેસમાં, એવો વાદ કરવામાં આવ્યો છે કે અરજદારો એ દર્શાવવામાં નિષ્ફળ ગયા છે કે મહામહિમ રાજ્યપાલને પ્રશ્નમાં રહેલ આ અધ્યાદેશ બહાર પાડવાનો અધિકાર નથી અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળને આવું વિધાન કરવાની કોઈ સત્તા નથી અને/અથવા આ અધ્યાદેશની જોગવાઈઓ ભારતના બંધારણના વિરુદ્ધ છે. તેથી, માત્ર એટલા માટે કે કારણોના નિવેદનમાં દર્શાવાયેલ કેટલાક ઉદ્દેશો અરજદારોના કહેવા મુજબ અયોગ્ય છે, પડકારવામાં આવેલ અધ્યાદેશને માત્ર તે જ આધાર પર અધિકારાતીત ઠરાવી શકાય નહીં.

૮.૧૨. ત્યારબાદ વિદ્ધાન એડવોકેટ જનરલે રજૂ કર્યું હતું કે જો વિધાનમંડળ કાયદો બનાવવામાં સક્ષમ હોય, તો તેને કાયદામાં સુધારો કરવાની સક્ષમતા પણ હોઈ શકે છે. તેથી, જ્યારે રાજ્ય વિધાનમંડળે ૨૦૦૭નો અધિનિયમ બનાવ્યો છે, ત્યારે ઉક્ત અધિનિયમમાં પણ વિધાનમંડળ દ્વારા સુધારો કરી શકાય.

૮.૧૩. અરજદારો તરફથી હાજર રહેલા વિદ્ધાન વકીલ દ્વારા પ્રોમિસરી ઇસ્ટોપલના સિદ્ધાંતની લાગુ પડતાશ અંગે રજૂ કરાયેલી દલીલોના પ્રતિભાવરૂપે, વિદ્ધાન એડવોકેટ જનરલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવે છે કે પ્રોમિસરી ઇસ્ટોપલનો સિદ્ધાંત સંપૂર્ણ વિધાન પર લાગુ પડતો નથી, પરંતુ તે અધીનસ્ત વિધાન તથા વહીવટી ક્ષેત્રમાં લાગુ પડી શકે છે. અરજદારોના વિદ્ધાન વકીલ દ્વારા જેમના પર નિર્ભરતા મુકવામાં આવી છે તે નિર્ણયાઓ, વિદ્ધાન એડવોકેટ જનરલની રજૂઆત મુજબ, લાગુ પડતા નથી, કારણ કે આવા નિર્ણયાઓ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વહીવટી કાર્યવાહી સંબંધિત કેસમાં આપેલા હતા.

૮.૧૪. વધુમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અત્રેના કેસની હકીકતોમાં, અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યા મુજબ, સામાન્ય કલમો અધિનિયમ લાગુ પડતો નથી.

૮.૧૫. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે ઉપરોક્ત તમામ દલીલોને સમર્થન આપવા માટે નીચે દર્શાવેલ નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો છે:

૧. ઇસ્લામિક એકેડેમી ઓફ એજ્યુકેશન વિ. કર્ણાટક રાજ્યના કેસમાં (સુપ્રા)

૨. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય વિ. વલી મોહમ્મદ દોસાભાઈ સિંધિ, જે (૨૦૦૬) ૬ એસ.સી.સી. ૫૩૭ માં અહેવાલિત છે

૩. સર્વોચ્ચ અદાલત બાર એસોસિએશન વિ. ભારત સંઘ અને અન્ય એકના કેસમાં, જે એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૧૮૯૫ માં અહેવાલિત છે-

૪. પંજાબ રાજ્ય વિ. રફિક મસીહ (વ્હાઈટ વોશર) ના કેસમાં, જે (૨૦૧૪) ૮ એસ.સી.સી. ૮૮૩ માં અહેવાલિત છે

૫. પાર્થે કેયુર પારીખ, અલ્પવયસ્ક હોવાને કારણે તેમના પિતા ડૉ. કેયુર હર્ષદરાય પારીખ મારફતે વિ. શ્રીમતી એન.એચ.એલ. મ્યુનિસિપલ મેડિકલ કોલેજના કેસમાં, જે ૨૦૦૮(૫) જી.એલ.આર. ૪૫૧૩ માં અહેવાલિત છે

૬. ભાવી વિપુલકુમાર શાહ વિ. ગુજરાત રાજ્યના કેસમાં, જે ૨૦૧૦(૫) જી.એલ.આર. ૩૭૭૪ માં અહેવાલિત છે

૭. વૃશાલી હિરેન શાહ વિ. શ્રીમતી એન.એચ.એલ. મ્યુનિસિપલ મેડિકલ કોલેજના કેસમાં, જે ૨૦૧૧(૩) જી.એલ.આર. ૨૦૭૫ માં અહેવાલિત છે

૮. ક્રિશ્ચિયન મેડિકલ કોલેજ વેલ્લોર અને અન્ય વિ. ભારત સંઘ અને અન્યના કેસમાં, જે (૨૦૧૪) ૨ એસ.સી.સી. ૩૦૫ માં અહેવાલિત છે

૯. મોડર્ન ડેન્ટલ કોલેજ એન્ડ રિસર્ચ સેન્ટર અને અન્ય વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્યના કેસમાં, જે ૨૦૧૬ એસ.સી.સી. ઓનલાઇન ૩૭૩ માં અહેવાલિત છે

૧૦. શ્રી લક્ષ્મીન્દ્ર તીર્થ સ્વામિયાર ઓફ શ્રી શિરુર મઠ અને અન્ય એક વિ. કમિશનર, હિંદુ રિલિજિયસ એન્ડોમેન્ટ્સ, મદ્રાસ અને અન્યના કેસમાં, જે એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ મદ્રાસ ૬૧૩ માં અહેવાલિત છે

૧૧. સખાવંત અલી વિ. ઓડિશા રાજ્યના કેસમાં, જે એ.આઈ.આર. ૧૯૫૫ એસ.સી. ૧૬૬ માં અહેવાલિત છે

૧૨. એ.પી. રાજ્ય અને અન્ય વિ. મેકડોવેલ એન્ડ કો. અને અન્યના કેસમાં, જે (૧૯૯૬) ૩ એસ.સી.સી. ૭૦૯ માં અહેવાલિત છે

૧૩. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય વિ. રાકેશ કોહલી અને અન્ય એકના કેસમાં, જે (૨૦૧૨) ૬ એસ.સી.સી. ૩૧૨ માં અહેવાલિત છે

૧૪. રાજબાલા અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય, જે (૨૦૧૬) ૨ એસ.સી.સી. ૪૪૫ માં અહેવાલિત છે

૧૫. કેરળ રાજ્ય અને અન્ય એક વિ. ધ ગ્વાલિયર રેયોન સિલ્ક મેન્યુફેક્ચરિંગ (ડબલ્યુ.વી.જી.) કો. લિ. વગેરેના કેસમાં, જે (૧૯૭૩) ૨ એસ.સી.સી. ૭૧૩ માં અહેવાલિત છે

૧૬. એમ/એસ. મોતીલાલ પડમપત શુગર મિલ્સ કો. લિ. વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્યના કેસમાં, જે (૧૯૭૯) ૨ એસ.સી.સી. ૪૦૯ માં અહેવાલિત છે

૧૭. બેંગલોર ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી અને અન્ય વિ. આર. હનુમૈયા અને અન્યના કેસમાં, જે (૨૦૦૫) ૧૨ એસ.સી.સી. ૫૦૮ માં અહેવાલિત છે

૧૮. સ્ટેટ ઑફ હિમાચલ પ્રદેશ વિ. હિમાચલ પ્રદેશ નિજ વ્યવસાયિક પ્રશિક્ષણ કેન્દ્ર સંઘના કેસમાં, જે (૨૦૧૧) ૬ એસસીસી ૫૯૭ માં અહેવાલિત છે

૧૯. એમ/એસ. યુનાઇટેડ મોટર વર્ક્સ, મદ્રાસ વિ. સ્ટેટ ઑફ મદ્રાસના કેસમાં, જે એઆઈઆર ૧૯૬૯ મદ્રાસ ૩૨૨ માં અહેવાલિત છે

૨૦. ઝારખંડ સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ વિ. લક્ષ્મી બિઝનેસ એન્ડ સિમેન્ટ કંપની પ્રાઇવેટ લિ.ના કેસમાં, જે (૨૦૧૪) ૫ એસસીસી ૨૩૬ માં અહેવાલિત છે

૨૧. અસ્વિની કુમાર ઘોષ વિ. અરવિંદ બોઝના કેસમાં, જે એઆઈઆર ૧૯૫૨ એસસી ૩૬૯ માં અહેવાલિત છે

૨૨. એમ/એસ. ખંડેલવાલ મેટલ એન્ડ એન્જિનિયરિંગ વર્ક્સ અને અન્ય એક વિ. યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા અને અન્યના કેસમાં, જે (૧૯૮૫) ૩ એસસીસી ૬૩૦ માં અહેવાલિત છે

૨૩. ગુરુદેવદત્ત વીકેએસએસએસ મર્યાદિત વિ. સ્ટેટ ઑફ મહારાષ્ટ્ર અને અન્યના કેસમાં, જે (૨૦૦૧) ૪ એસસીસી ૫૩૪ માં અહેવાલિત છે.

૯. અમે પક્ષકારોની તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલો પર વિચાર કર્યો છે. અમે નોંધ પર રજૂ કરાયેલ સામગ્રી તેમજ પક્ષકારોની તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલો દ્વારા જેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે નિર્ણયોનું પણ અવલોકન કર્યું છે. વિદ્વાન વકીલોની તરફથી કરવામાં આવેલી દલીલોમાંથી, આ અરજીઓમાં અમારી વિચારણા માટે નીચેના મુખ્ય પ્રશ્નો ઉદ્ભવે છે.

૧. પી.એ. ઈનામદાર (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આપેલ દિશાનિર્દેશ/કરેલ અવલોકનને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ઘોષિત કાયદો કહી શકાય કે કેમ?

૨. શું આક્ષેપિત વટહુકમમાં ઉલ્લેખિત કારણો અને ઉદ્દેશનું નિવેદન અયોગ્ય અને/અથવા અપ્રાસંગિક કહી શકાય?

૩. શું પડકારાયેલ અધ્યાદેશ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪નો ભંગ કરતો છે, કારણ કે ઉક્ત અધ્યાદેશ દ્વારા વૈધકીય, દંતચિકિત્સા અને પેરા-વૈધકીય અભ્યાસક્રમોમાંથી એન.આર.આઈ. અનામત રદ કરવામાં આવી છે, જ્યારે તેવી અનામત અન્ય વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમો, વિઝ્. ઇજનેરી, ફાર્મસી, મેનેજમેન્ટ, કાનૂન વગેરેમાં યથાવત્ રાખવામાં આવી છે?

૯.૨. અમારી વિચારણા માટે અન્ય અનુસંગિક મુદ્દાઓ પણ ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા, અર્થાત્ (એ) શું રાજ્ય સરકાર બિનઅનુદાનિત ડેન્ટલ કોલેજો અને સંસ્થાઓના કોન્સોર્ટિયમ સાથે થયેલી સહમતીથી આગળ જઈ શકે — જે વિશેષ નાગરિક અરજી ક્રમાંક ૧૦૦૦૫ ઓફ ૨૦૧૬ના અરજદાર છે — અને (બી) શું વચનાધારિત પ્રતિબંધના સિદ્ધાંત અને/અથવા વૈધ અપેક્ષાનો સિદ્ધાંત વર્તમાન કેસના તથ્યો પર લાગુ પડશે? પ્રશ્ન ક્રમાંક ૧

શું માનનીય દ્વારા આપવામાં આવેલ નિર્દેશ

સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં, નીચેના કેસમાં

પી.એ. ઇનામદાર (સુપ્રા) ને બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા જાહેર કરાયેલ કાયદો કહી શકાય છે

ભારત?

૧૦. આ પ્રશ્નના વિચાર માટે, અમે એન.આર.આઈ. બેઠકોની ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિનો ઉલ્લેખ કરવો ઇચ્છીએ છીએ. ઉન્ની કૃષ્ણન વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યના કેસમાં, જે (૧૯૯૩) ૧ એસ.સી.સી. ૬૪૫ માં અહેવાલિત છે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અનુદાન વિના ચાલતી મહાવિદ્યાલયોમાં વ્યવસાયિક અભ્યાસક્રમોમાં પ્રવેશને નિયમિત કરવા માટે યોજના ઘડી હતી. આ યોજનામાં એન.આર.આઈ. બેઠકો અંગે કોઈ જોગવાઈ નહોતી. જોકે, ત્યારબાદ, વ્યવસાયિક અભ્યાસક્રમોમાં એન.આર.આઈ. બેઠકોની આવશ્યકતા અનુભવી, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે

ઉત્તરી કૃષ્ણાન યોજનામાં એન.આર.આઈ. બેઠકોની સંકલ્પના રજૂ કરતા આદેશો કર્યા હતા. જોકે, ટી.એમ.એ. પાઈ (ઉપરોક્ત) માં ઉત્તરી કૃષ્ણાન યોજના રદ થતાં, શૈક્ષણિક વર્ષ ૨૦૦૩-૨૦૦૪ થી એન.આર.આઈ. બેઠકો અસ્તિત્વહીન બની ગઈ હતી. જોકે, પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં પરિણેદ ૧૩૧ દ્વારા માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે જે જાહેર કર્યું અને નિર્દેશ આપ્યો તેના અનુસંધાને, શૈક્ષણિક વર્ષ ૨૦૦૬-૨૦૦૭ થી વ્યવસાયિક અભ્યાસક્રમોમાં એન.આર.આઈ. બેઠકો ફરી પ્રચલનમાં આવી.

૧૦.૧. ટી.એમ.એ.પાઈ ફાઉન્ડેશન (ઉપરોક્ત), ઇસ્લામિક એકેડેમી ઑફ એજ્યુકેશન (ઉપરોક્ત) અને પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પ્રતિપાદિત કરેલા કાયદામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ખાનગી બિન-અનુદાનિત મેડિકલ અને ડેન્ટલ કોલેજોમાં સરકારની ભૂમિકા માત્ર એટલી મર્યાદિત છે કે પ્રવેશો ગુણાધારના આધારે અને પારદર્શક રીતે કરવામાં આવે. સરકાર તરફથી કોઈ અનુદાનના અભાવે, રાજ્ય સરકારને બેઠકોના કોઈ હિસ્સાને સરકારી બેઠકો તરીકે અનામત રાખવાનો કોઈ અધિકાર નથી અને તેથી, સરકારી બેઠકો અને મેનેજમેન્ટ બેઠકો (એન.આર.આઈ. બેઠકો સહિત) ની સંકલ્પના કોલેજોની સંસ્થા અને રાજ્ય વચ્ચે થયેલી સર્વસંમતિજન્ય વ્યવસ્થા દ્વારા અમલમાં આવી છે. આવી સર્વસંમતિજન્ય વ્યવસ્થાના બળે જ ૭૫% સરકારી બેઠકો અને ૨૫% મેનેજમેન્ટ બેઠકો, જેમાં ૧૫% એન.આર.આઈ. બેઠકોનો સમાવેશ થાય છે, એવો અનુપાત ૨૦૦૭ ના અધિનિયમમાં લાવવામાં આવ્યો હતો.

૧૦.૨. પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસના ચુકાદાના પરિણેદ ૧૨૪ માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો નિર્ધાર કર્યો છે કે, જ્યાં સુધી રાજ્ય દ્વારા ક્વોટાનું વિનિયોજન અને તેની અનામત નીતિનો અમલ કરાવવાનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી રાજ્યને અનાશ્રિત ખાનગી વ્યાવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં વ્યવસ્થાપન અને રાજ્ય વચ્ચે બેઠકોનો ક્વોટો નક્કી કરીને બેઠક વહેંચણી પર આગ્રહ રાખવાનો કોઈ અધિકાર નથી. સ્પષ્ટપણે એવો નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો છે કે રાજ્યમાંથી કોઈ સહાય પ્રાપ્ત ન કરતી ખાનગી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને રાજ્યની નીતિઓ અમલમાં મૂકવા માટે રાજ્ય આગ્રહ કરી શકતું નથી. માનનીય સર્વોચ્ચ

અદાલતે વિશેષરૂપે એવું પણ અવલોકન કર્યું છે કે અનાશ્રિત વ્યાવસાયિક સંસ્થાઓમાં ઉપલબ્ધ બેઠકો પર રાજ્યની બેઠકોનો ક્વોટો લાદવો અથવા રાજ્યની અનામત નીતિ અમલમાં મૂકવી, ખાનગી વ્યાવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓના અધિકાર અને સ્વાયત્તતામાં ગંભીર અતિક્રમણરૂપ કૃત્યો બને છે. વધુમાં એવું પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે અનાશ્રિત સંસ્થાઓ, કારણ કે તેઓ રાજ્યના ભંડોળમાંથી કોઈ સહાય પ્રાપ્ત કરતી નથી, તેઓ જો ન્યાયસંગત, પારદર્શક, શોષણરહિત અને ગુણક્રમ આધારિત હોય તો પોતાની પ્રવેશપ્રક્રિયા રાખી શકે છે.

૧૦.૩. પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કાયદો નીચે મુજબ જાહેર કર્યો છે: (૧) બિનઅનુદાનિત સંસ્થાઓને તેમની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં પ્રવેશ આપવા માટે વિદ્યાર્થીઓની પસંદગી કરવાનો અપરોધરહિત મૂળભૂત અધિકાર છે.

(૨) રાજ્ય સરકારને વ્યવસ્થાપનની સંમતિ સિવાય બેઠકોના વહેંચણા (રાજ્ય ક્વોટા અને વ્યવસ્થાપન ક્વોટાની જોગવાઈ) માટે જોગવાઈ કરવાની કોઈ સત્તા નથી. સ્થાનિક જરૂરિયાતોના આધારે સહિત કોઈપણ આધાર પર રાજ્ય ક્વોટા લાદવો ગેરકાયદેસર, અસંવિધાનિક અને રાજ્ય સરકારની સત્તાની હદ બહારનો છે.

(૩) એન.આર.આઈ.ઓ, તેમના બાળકો અને આશ્રિતોને પ્રવેશ મંજૂર કરવાની વિવેકાધીન સત્તા માત્ર સંચાલનને સોંપવામાં આવી છે અને અનિયમિતતા ટાળવા માટે તેનું નિયમન કરવાની મર્યાદિત ફરજ રાજ્ય પર મૂકવામાં આવી છે.

(૪) પ્રવેશ પ્રક્રિયામાં નિષ્પક્ષતા અને પારદર્શિતા જળવાઈ રહે તે દૃષ્ટિએ જ રાજ્યનું નિયમન ન્યૂનતમ હોવું જોઈએ.

૧૦.૪. આ તબક્કે, પી.એ. ઇનામદારના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ફરો ૧૨૪, ૧૨૭ થી ૧૩૦ અને ૧૩૧ માં આપેલ અવલોકનો અને નિષ્કર્ષોનો નીચે મુજબ ઉલ્લેખ કરવો સંબંધિત રહેશે:

૧૨૪. જ્યાં સુધી રાજ્ય દ્વારા ક્વોટાની ફાળવણી કરી તેની અનામત નીતિનો અમલ કરાવવાનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી અમને બિન-અલ્પસંખ્યક અને અલ્પસંખ્યક બિન-સહાયિત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ વચ્ચે બહુ ફરક દેખાતો નથી. અરજદારોની તરફેણી કરવામાં આવેલી રજૂઆતમાં અમને બહુ વજન જણાય છે કે રાજ્યોને બિન-સહાયિત ખાનગી વ્યાવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં વ્યવસ્થાપન અને રાજ્ય વચ્ચે બેઠકોનો ક્વોટો નક્કી કરીને બેઠકોના વહેંચણા પર આગ્રહ કરવાની કોઈ સત્તા નથી. રાજ્ય પાસેથી કોઈ સહાય મેળવતી ન હોય તેવી ખાનગી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને પ્રવેશ આપવા બાબતે ઓછા ગુણના ટકાવારીના આધારે, એટલે કે ગુણવત્તા સિવાયના કોઈપણ ધોરણ પર, રાજ્યની અનામત નીતિનો અમલ કરવા માટે રાજ્ય આગ્રહ કરી શકતું નથી. એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ

૧૨૭. પાઈ ફાઉન્ડેશનમાં, બહુમતીના મતમાં હોય કે લઘુમતીના મતમાં, ક્યાંય પણ અમને અનઅનુદાનિત ખાનગી વ્યાવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ પર રાજ્ય દ્વારા બેઠકોના વહેંચણીના કોટા લાદવા માટે, તેમજ રાજ્યની અનામત નીતિ અથવા રાજ્ય કોટાની બેઠકો અથવા સંચાલન કોટાની બેઠકો માટે, કોઈપણ ન્યાયસંગતતા મળી નથી.

૧૨૮. અમે આ સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે પાઈ ફાઉન્ડેશનમાં પરિચ્છેદ ૬૮માં તથા અન્ય તેવા પરિચ્છેદોમાં, જેમાં ક્વોટાના ટકાવારીના નિર્ધારણનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, તે બાબતોને બિનસહાયપ્રાપ્ત ખાનગી વ્યાવસાયિક સંસ્થાઓ અને રાજ્ય વચ્ચે પહોંચીને શકાય તેવી સંભવિત સંમતિઆધારિત વ્યવસ્થાઓ તરીકે વાંચવી અને સમજવી.

૧૨૯. પાઈ ફાઉન્ડેશનમાં અનેક સ્થળોએ અત્યંત સ્પષ્ટપણે ધારણ કરવામાં આવ્યું છે કે બિનસહાયિત વ્યાવસાયિક સંસ્થાઓને પ્રવેશ પ્રક્રિયા અને ફી માળખું નક્કી કરવાની બાબતમાં વધુ સ્વાયત્તતા અપાવવી જોઈએ. રાજ્યનું નિયમન ન્યૂનતમ હોવું જોઈએ અને તે માત્ર પ્રવેશ પ્રક્રિયામાં ન્યાયસંગતતા અને પારદર્શિતા જળવાઈ રહે તેમજ અતિશય રકમ અથવા કેપિટેશન ફી વસૂલ કરીને વિદ્યાર્થીઓનું શોષણ થતું અટકાવવા માટે જ હોવું જોઈએ.

૧૩૦. ઉપરોક્ત કારણોસર, ઇસ્લામિક એકેડેમીમાં વિકસાવવામાં આવેલી યોજનાને, જેટલી હદ સુધી તે રાજ્યને અલ્પસંખ્યક તથા ગેર-અલ્પસંખ્યક બંને વર્ગોની બિનઅનુદાનિત ખાનગી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં, દરેક રાજ્યની સ્થાનિક જરૂરિયાતોના આધારે, વ્યવસ્થાપન અને રાજ્ય વચ્ચે બેઠકોના વહેંચણી માટેનો ક્વોટા નક્કી કરવાની મંજૂરી આપે છે, તેટલી હદ સુધી અમે મંજૂરી આપી શકતા નથી. અમારા સુવિચારિત અભિપ્રાય મુજબ, ઇસ્લામિક એકેડેમીના ચુકાદાનો તે ભાગ યોગ્ય કાનૂની સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કરતો નથી અને પાઈ ફાઉન્ડેશનના નિર્ણયના વિરુદ્ધ જાય છે.

૧૩૧. અત્રે જ અમે અનિવાસી ભારતીયો માટે ફાળવવામાં આવતી બેઠકો (‘એન.આર.આઈ.’, સંક્ષેપમાં) અથવા એન.આર.આઈ. બેઠકો અંગેના પ્રશ્ન પર વિચાર કરવા ઇચ્છીએ છીએ. સર્વવિદિત છે કે કેટલીક સંસ્થાઓ આવી અનામત હેઠળ નિશ્ચિત સંખ્યાના વિદ્યાર્થીઓને વધુ રકમની ફી વસૂલ કરીને પ્રવેશ આપે છે. હકીકતમાં, પ્રવેશના સંદર્ભમાં ‘એન.આર.આઈ.’ શબ્દપ્રયોગ ભ્રામક છે. સામાન્ય રીતે, આ અદાલત સમક્ષ આવતાં કેસોની શ્રેણીમાં અમે નોંધ્યું છે કે આ વર્ગ હેઠળ પ્રવેશ મેળવનારા વિદ્યાર્થીઓ કે તેમના માતા-પિતા પૈકી કોઈપણ એન.આર.આઈ. નથી. વાસ્તવમાં અને હકીકતમાં, આ વર્ગ હેઠળ ઓછી પ્રતિભાશાળી, પરંતુ વધુ નાણાં આપી શકતા વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ મળી જાય છે. સુનાવણી દરમિયાન એવું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે આવી બેઠકોની મર્યાદિત સંખ્યા ઉપલબ્ધ કરવી જોઈએ, કારણ કે એન.આર.આઈ. અનામત સામે પ્રવેશ મેળવનારા આવા વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા આવતું નાણાંકીય યોગદાન શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને તેમના શિક્ષણના સ્તરને મજબૂત બનાવવા તેમજ તેમની શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિઓનો વ્યાપ વધારવા સક્ષમ બનાવે છે. એવું પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે ભારતીય મૂળના એવા લોકો, જેઓ અન્ય દેશોમાં સ્થળાંતરિત થયા છે, તેઓ પોતાના બાળકોને પોતાના દેશમાં પરત લાવવાની ઇચ્છા ધરાવે છે, કારણ કે તેઓ અહીં માત્ર શિક્ષણ જ પ્રાપ્ત કરતા નથી પરંતુ અહીં રહેવાથી ભારતીય સાંસ્કૃતિક સંસ્કારોથી પણ પુનઃ જોડાય છે. તેઓ એવી પણ

ઈચ્છા ધરાવે છે કે પોતાના બાળકોના શિક્ષણ માટે જે નાણાં તેઓ અન્યત્ર ખર્ચવા જતા હોય તે તેમના પોતાના માતૃભૂમિ સુધી પહોંચે. અમારી દૃષ્ટિએ, એવી બેઠકોમાં મર્યાદિત અનામત, જે ૧૫% થી વધુ ન હોય, વ્યવસ્થાપનના વિવેકાધિકાર પર એન.આર.આઈ. માટે ઉપલબ્ધ કરી શકાય, પરંતુ તે બે શરતોને આધીન રહેશે. પ્રથમ, આવી બેઠકોનો ઉપયોગ માત્ર સદ્ભાવપૂર્વક એન.આર.આઈ. દ્વારા અને તેમના બાળકો અથવા આશ્રિતો માટે જ થવો જોઈએ. દ્વિતીય, આ અનામતની અંદર પ્રતિભાને સંપૂર્ણપણે અવગણવામાં ન આવે. આવા એન.આર.આઈ. પાસેથી, જે કોઈ પણ સ્વરૂપે નાણાં વસૂલ કરવામાં આવે, તેનો ઉપયોગ સમાજના આર્થિક રીતે નબળા વર્ગોના વિદ્યાર્થીઓના હિત માટે થવો જોઈએ, જેમને સુનિર્ધારિત માપદંડોના આધારે શૈક્ષણિક સંસ્થા ઓછી ફી લઈને પ્રવેશ આપી શકે. આવી અનામતના દુરુપયોગ અથવા એન.આર.આઈ. અનામત બેઠકો સંબંધિત કોઈપણ ગેરરીતિને અટકાવવા યોગ્ય વિધાન કે નિયમન ઘડવાની આવશ્યકતા છે. જ્યાં સુધી રાજ્ય એવું કરતું નથી, ત્યાં સુધી ઇસ્લામિક એકેડેમીના નિર્દેશ અનુસાર રચાયેલ સમિતિઓ માટે તેનું નિયમન કરવું રહેશે.

૧૦.૫. તે વિવાદાસ્પદ નથી કે ટી.એમ.એ. પાઈ ફાઉન્ડેશન (ઉપરોક્ત), ઇસ્લામિક એકેડેમી ઓફ એજ્યુકેશન (ઉપરોક્ત) અને પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસોમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય ચુકાદા સંબંધે, રાજ્ય સરકાર અને સ્વવિત્તપોષિત વ્યાવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ વચ્ચેની સહમતિજન્ય વ્યવસ્થા આધારે સરકારની બેઠકો અને સંચાલન બેઠકો માટેના ક્વોટાના ટકા નિર્ધારણની જોગવાઈ કરવા સહિતના વિવિધ હેતુઓ માટે, જેમ કે ટી.એમ.એ. પાઈ ફાઉન્ડેશન (ઉપરોક્ત) ના કેસના પરિચ્છેદ ૬૮ માં નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે, તે માટે ૨૦૦૭ નો અધિનિયમ વર્ષ ૨૦૦૭ માં ઘડવામાં આવ્યો, જે ૧૫.૦૫.૨૦૦૮ થી અમલમાં આવ્યો. ટી.એમ.એ. પાઈ ફાઉન્ડેશન (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીયે પરિચ્છેદ ૬૮ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૬૮. સહાયપ્રાપ્ત અને અસહાયપ્રાપ્ત બંને પ્રકારની વ્યાવસાયિક સંસ્થાઓમાં પ્રવેશને નિયમિત કરતા સમાન નિયમો અને વિનિયમો લાગુ કરવું અયોગ્ય રહેશે. એ ધ્યાનમાં રાખવું આવશ્યક છે કે અસહાયપ્રાપ્ત વ્યાવસાયિક સંસ્થાઓને તેમના વહીવટમાં સ્વાયત્તતાનો અધિકાર છે, અને સાથે સાથે તેઓ પ્રતિભાના સિદ્ધાંતનો ત્યાગ કરતી નથી કે તેને બાજુએ મૂકતી નથી. તેથી, યુનિવર્સિટી અથવા સરકાર માટે, માન્યતા આપતી વેળાએ, ખાનગી અસહાયપ્રાપ્ત સંસ્થા પાસે પ્રતિભા-આધારિત પસંદગીની જોગવાઈ રાખવાની માગણી કરવી અનુમત્ય રહેશે, અને તે જ સમયે વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ આપવાના મુદ્દે સંચાલનને પૂરતી વિવેકસત્તા આપવી પણ યોગ્ય રહેશે. આ વિવિધ પદ્ધતિઓ દ્વારા કરી શકાય છે. ઉદાહરણ તરીકે, બેઠકોમાંથી નિશ્ચિત ટકાવારી એવી વિદ્યાર્થીઓને સંચાલન દ્વારા પ્રવેશ આપવા માટે અનામત રાખી શકાય કે જેઓએ સંચાલન પોતે અથવા રાજ્ય/યુનિવર્સિટી દ્વારા યોજાયેલી સામાન્ય પ્રવેશ પરીક્ષા પાસ કરી હોય અને સંબંધિત મહાવિદ્યાલયમાં પ્રવેશ માટે અરજી કરી હોય, જ્યારે બાકી બેઠકો રાજ્ય સંસ્થા દ્વારા પરામર્શના આધારે ભરી શકાય. આથી અનુસંગિક રીતે સમાજના ગરીબ અને પછાત વર્ગોની જરૂરિયાતોનું પણ ધ્યાન રાખી શકાશે. આ હેતુ માટે ટકાવારી નક્કી કરવાની બાબત સ્થાનિક આવશ્યકતાઓ અનુસાર સરકારે કરવી જોઈએ, અને લઘુમતી અસહાયપ્રાપ્ત તથા બિન-લઘુમતી અસહાયપ્રાપ્ત વ્યાવસાયિક મહાવિદ્યાલયો માટે અલગ અલગ ટકાવારી નિર્ધારિત કરી શકાય. આ જ સિદ્ધાંતો અન્ય બિન-વ્યાવસાયિક પરંતુ અસહાયપ્રાપ્ત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ, એટલે કે, સ્નાતક અને અનુસ્નાતક બિન-વ્યાવસાયિક મહાવિદ્યાલયો અથવા સંસ્થાઓ પર પણ લાગુ પડી શકે.

૧૦.૬. અભિલેખ પરથી ખુલાસો થાય છે કે અધિનિયમના અમલીકરણ પહેલાં, તમામ સ્વનિર્ભર વ્યાવસાયિક મેડિકલ અને ડેન્ટલ મહાવિદ્યાલયો દ્વારા એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે, પોતાની અલગ સામાન્ય પ્રવેશ પરીક્ષા ગોઠવવાની ઝંઝટ ટાળવી હોવાથી, તેઓ ૨૫% જેટલી બેઠકો વ્યવસ્થાપન કોટાની બેઠકો તરીકે સ્વીકારી સંતોષ માનશે અને ઉપલબ્ધ બેઠકોમાંથી ૭૫% બેઠકો રાજ્ય

સરકાર પાસે જ રહેશે, અને પરિણામે આ બાબતમાં પક્ષકારો વચ્ચે થયેલી આવશ્યક સહમતિના અનુસંધાને, અનુરૂપ જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને ‘સરકારી બેઠકો’ શબ્દની વ્યાખ્યા આપતી કલમ ૨(જી) અને ‘વ્યવસ્થાપન બેઠકો’ શબ્દની વ્યાખ્યા આપતી કલમ ૨(એચ), સમાવેશમાં લેવામાં આવી.

૧૦.૭. આ તબક્કે, એ નોંધવું પણ પ્રાસંગિક છે કે રાજ્યમાં વ્યાવસાયિક ચિકિત્સા શૈક્ષણિક મહાવિદ્યાલયો અને સંસ્થાઓમાં પ્રવેશના નિયમન માટે તથા આવા મહાવિદ્યાલયો અથવા સંસ્થાઓની ફી નિર્ધારણ માટે વિશેષ જોગવાઈ કરવાની દૃષ્ટિએ ૨૦૦૭નો અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો છે. ૨૦૦૭ના અધિનિયમના હેતુઓ અને કારણોના નિવેદનમાં પી.એ. ઈનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, હેતુઓ અને કારણોના નિવેદન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ઉપરોક્ત કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલા અવલોકનો અને આપેલા નિર્દેશોને ધ્યાનમાં રાખીને ૨૦૦૭નો અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો છે. હેતુઓ અને કારણોના નિવેદન પરથી એ પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે અનુદાનરહિત વ્યાવસાયિક ચિકિત્સા શૈક્ષણિક મહાવિદ્યાલયોમાં ગુણઆધારિત પ્રવેશ સુનિશ્ચિત કરવા માટે ન્યાયસંગત, પારદર્શક અને શોષણરહિત પ્રવેશ પ્રક્રિયા સુનિશ્ચિત કરવી એ મુખ્યત્વે ૨૦૦૭ના અધિનિયમ ઘડવાનો હેતુ છે.

૧૦.૮. આ રીતે, કેસના ઉપરોક્ત તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, અરજદારો તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલોની દલીલ એવી છે કે પી.એ. ઈનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસના ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ કરાયેલ ઘોષણા અને નિર્દેશ સમાયેલ છે, જે સમગ્ર રાષ્ટ્ર પર લાગુ પડે છે. અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ જારી કરાયેલ એવો નિર્દેશ એ રીતે અમલમાં આવે છે કે જાણે તે સમગ્ર ક્ષેત્ર આવરી લેતું કેન્દ્રીય વિધાન હોય, જેના કારણે રાજ્યને એન.આર.આઈ. ક્વોટા રદ કરવા માટે કાયદો બનાવવાની કોઈ સત્તા રહેતી નથી. ઉપરોક્ત દલીલના સમર્થનમાં, અરજદારો તરફના વિદ્વાન વકીલોએ ઇસ્લામિક અકાદમી ઓફ એજ્યુકેશન અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આપેલા નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો છે. ઉક્ત કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

આ અદાલતે પી.એ. ઇનામદાર અને અન્ય વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય, (દીવાની અપીલ ક્રમાંક ૫૦૪૧ સન ૨૦૦૫), માં પ્રતિપાદિત કરેલા કાયદાને ધ્યાનમાં લેતા, આ તબક્કે કોઈપણ અવલોકન કરવું આવશ્યક નથી, સિવાય કે કરવામાં આવેલ પ્રવેશો તે મુજબ જ રહેશે. હવેથી એન.આર.આઈ. ક્વોટા હેઠળના પ્રવેશો પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) માં પ્રતિપાદિત કરેલા કાયદાની શરતો અનુસાર કરવામાં આવશે. કોલેજો ૧૦મી ઓક્ટોબર, ૨૦૦૫ સુધીમાં, રાજ્ય સરકારને પ્રવેશ અપાયેલા વ્યક્તિઓની વિગતો, તેઓ એન.આર.આઈ. હોવાની તેમની સ્થિતિ અંગેની વિગતો અને તેમની પાસેથી વસૂલ કરાયેલ ફી અંગે જાણ કરશે.

૧૦.૯. રિટ અરજી (એલ) ક્રમાંક ૬૨૧ સન ૨૦૧૫ માં એસોસિયેશન ઓફ મેનેજમેન્ટ ઓફ અનએઈડેડ પ્રાઈવેટ મેડિકલ કોલેજ એન્ડ ડેન્ટલ કોલેજેસના કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણયમાં, બોમ્બે વડી અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કરીને ઠરાવ્યું હતું:

૫. પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્પષ્ટપણે અવલોકન કર્યું હતું કે બેઠકોનો ઉપયોગ સદ્ભાવપૂર્વક માત્ર એન.આર.આઈ. દ્વારા અને તેમના બાળકો અથવા સંરક્ષિતો માટે જ થવો જોઈએ. ઉક્ત અવલોકનોનું એવું અર્થઘટન કરી શકાય નહીં કે માત્ર એન.આર.આઈ. વિદ્યાર્થીઓને જ પ્રવેશ મેળવવાનો હક રહેશે, કારણ કે સ્પષ્ટપણે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે બેઠકોનો ઉપયોગ માત્ર એન.આર.આઈ. દ્વારા અને તેમના બાળકો અથવા સંરક્ષિતો માટે જ થવો જોઈએ (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે). તેથી, સમિતિએ લીધેલો નિર્ણય પી.એ. ઇનામદાર અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયના સ્પષ્ટપણે વિરુદ્ધ છે. તેથી, પ્રવેશ નિયંત્રણ સમિતિનો આક્ષેપિત આદેશ સ્થગિત કરવામાં આવે છે.

૧૦.૧૦. જોસેફ શ્રીહર્ષા અને મેરી ઇન્દ્રજા એજ્યુકેશનલ સોસાયટી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, એ.પી.

વડી અદાલતે પરિચ્છેદ ૬૭ થી ૬૯ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

૬૭. તેમ છતાં, નિયમ ૬ (૨) ઉપનિયમ (૧) ખંડ (૨) એ જોગવાઈ કરે છે કે અભ્યાસક્રમમાં મંજૂર પ્રવેશક્ષમતાના એન.આર.આઈ. બેઠકોનું અનામત ૫% કરતાં વધુ ન હોવું જોઈએ. અમારી દૃષ્ટિએ એન.આર.આઈ. ક્વોટાને ૧૫% થી ૫% સુધી ઘટાડવો ન્યાયસંગત નથી, કારણ કે નિયમનાત્મક ઉપાયના નામે સરકાર દ્વારા તેને એકતરફી રીતે ઘટાડી શકાય તેમ નથી. ઉપરોક્ત શરત, અરજીકર્તાઓ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા યોગ્ય રીતે દલીલ કરવામાં આવી છે તેમ, મૂળભૂત રીતે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયના વિરોધમાં છે. અહેવાલના ફકરા- ૧૩૧ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્પષ્ટ રીતે નીચે મુજબ જણાવ્યું છે: "અસર અને વાસ્તવિકતામાં, આ વર્ગ હેઠળ ઓછી મેરીટ ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓને, પરંતુ વધુ રકમ લાવી શકતા હોય તેવા વિદ્યાર્થીઓને, પ્રવેશ મળી જાય છે. સુનાવણી દરમિયાન આ બાબત દર્શાવવામાં આવી હતી કે આવી બેઠકોની મર્યાદિત સંખ્યા ઉપલબ્ધ કરવી જોઈએ, કારણ કે એન.આર.આઈ. ક્વોટા સામે પ્રવેશ પામેલા આવા વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા લાવવામાં આવતી રકમથી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને પોતાના શિક્ષણના સ્તરને મજબૂત બનાવવામાં અને પોતાની શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિઓને વિસ્તૃત કરવામાં સહાય મળે છે. એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે ભારતીય મૂળના લોકો, જેઓ અન્ય દેશોમાં સ્થળાંતર કરી ગયા છે, તેઓને પોતાના બાળકોને પોતાના જ દેશમાં પાછા લાવવાની ઈચ્છા હોય છે જેથી તેમને માત્ર શિક્ષણ જ ન મળે પરંતુ અહીં રહેવાથી ભારતીય સાંસ્કૃતિક સંસ્કાર સાથે તેમનું પુનર્મિલન પણ થાય. તેઓ એ પણ ઈચ્છે છે કે પોતાના બાળકોના શિક્ષણ માટે તેઓ જે રકમ અન્યત્ર ખર્ચવાના હોય, તે બદલે તેમની પોતાની માતૃભૂમિ સુધી પહોંચે. અમારી દૃષ્ટિએ, આવી બેઠકોનું મર્યાદિત અનામત, ૧૫% થી વધુ ન હોય તેવું, બે શરતોના આધીન રહી, સંચાલનના વિવેકાધિકાર અનુસાર એન.આર.આઈ. માટે ઉપલબ્ધ કરી શકાય. પ્રથમ, આવી બેઠકોનો

વાસ્તવિક અને સદ્ભાવપૂર્વક ઉપયોગ માત્ર એન.આર.આઈ.ઓ દ્વારા અને તેમના બાળકો અથવા આશ્રિતો માટે જ થવો જોઈએ. બીજું, આ ક્વોટાની અંદર મેરીટને સંપૂર્ણપણે અવગણવી ન જોઈએ. આવા એન.આર.આઈ.ઓ પાસેથી જે પણ સ્વરૂપે રકમ વસૂલ કરવામાં આવે, તેનો ઉપયોગ સમાજના આર્થિક રીતે નબળા વર્ગોના વિદ્યાર્થીઓના હિત માટે થવો જોઈએ, જેમને સુસ્પષ્ટ માપદંડોના આધારે શૈક્ષણિક સંસ્થા તેમની ફીની સહાયિત ચુકવણી પર પ્રવેશ આપી શકે. આવા ક્વોટાનો દુરુપયોગ અથવા એન.આર.આઈ. ક્વોટાની બેઠકો સંબંધિત કોઈપણ ગેરરીતિ અટકાવવા માટે યોગ્ય વિધાન અથવા નિયમન રચવાની આવશ્યકતા છે.

૬૮. અમારી દૃષ્ટિએ, ઉપરોક્ત નિર્ણય અનુસાર ક્વોટા ઘટાડવાનો વિવેકાધિકાર સરકારને નહીં પરંતુ વ્યવસ્થાપનને સોંપવામાં આવ્યો છે. કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં, ઉપરોક્ત એન.આર.આઈ. ક્વોટાને ૧૫% માંથી ૫% સુધી કેમ ઘટાડવામાં આવ્યો તેના માટે કોઈ કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. અમને એવું લાગે છે કે એન.આર.આઈ. ઉમેદવારો પાસેથી વસૂલ કરવામાં આવેલા નાણાંનો દુરાશયપૂર્વક ઉપયોગ થયો હોવા અંગે, અથવા ગુણાધારનો પૂર્ણ અવગણો કરવામાં આવ્યો હોવા અંગે, કાયદેસરપણે સ્વીકાર્ય કોઈ ફરિયાદ તો દૂર રહી, કોઈ તપાસ વિના જ આવું કરવામાં આવ્યું છે. આ વાત સ્પષ્ટ રીતે સમજવી જરૂરી છે કે આ બિનઅનુદાનિત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ માત્ર ટ્યુશન ફી અને ઉમેદવારો દ્વારા ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવતા નાણાં પર જ નિર્ભર છે. તેથી, શૈક્ષણિક સંસ્થાના અસ્તિત્વ અને નિર્વાહ અંગેનો વિચાર પણ ધ્યાનમાં રાખવો જરૂરી છે. વધુમાં, નિર્વિવાદ રીતે એન.આર.આઈ. ક્વોટો નાણાંનો એક મહત્વપૂર્ણ સ્ત્રોત છે. શિક્ષક વર્ગ અને કર્મચારીવર્ગને અનુરૂપ વેતન ચૂકવવું, તેમજ હોસ્ટેલની સગવડ સહિત સારી માળખાકીય સુવિધાઓ પૂરી પાડવા માટે મોટા પ્રમાણમાં નાણાંની જરૂર પડે છે અને રાજ્ય સરકાર શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને ટેકો આપવા માટે કોઈ નાણાં ફાળવવા આગળ આવી રહી નથી. સર્વોચ્ચ અદાલતે જે રીતે પરિકલ્પિત કર્યું છે તે મુજબ યોગ્ય પ્રમાણમાં લવચીકતા આવશ્યક છે. અમારી દૃષ્ટિએ, માત્ર

દલીલના હિતાર્થે એ માન્ય ધરીએ કે આ બાબતમાં રાજ્યનો કંઈક હિસ્સો હોય, તો પણ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ સાથે યોગ્ય વિચારવિમર્શ અને ચર્ચા કર્યા વિના તથા તેમની મુશ્કેલીઓ સમજી લીધા વિના આ ઘટાડો કરવામાં આવવો ન જોઈએ હતો. પરિણામે, અમે ઠરાવીએ છીએ અને જાહેર કરીએ છીએ કે બેઠકોમાં ૧૫% માંથી ૫% સુધી કરવામાં આવેલ ઉપરોક્ત ઘટાડો અયોગ્ય અને નિરાધાર છે, અને તેથી તે રદ કરવામાં આવે છે તથા અમે એન.આર.આઈ. ક્વોટો ફરી ૧૫% પર પુનઃસ્થાપિત કરીએ છીએ.

૬૯. ઉપરોક્ત કારણોને ધ્યાને લઈ, જી.ઓ.એમ્સ. નં. ૬૬ અને ૬૭, તારીખ ૩.૯.૨૦૧૨ દ્વારા સુધારેલ નિયમ ૬(૨), એન.આર.આઈ. બેઠકોનું ટકા પ્રમાણ ૧૫% માંથી ૫% સુધી ઘટાડતા ભાગને બાદ કરતાં, અસંવિધાનિક ગણાવી શકાય નહીં અથવા ટી.એમ.એ. પાઈ ફાઉન્ડેશનના કેસમાં (૬ ઉપરોક્ત) અને પી.એ. ઇનામદારના કેસમાં (૧ ઉપરોક્ત) નિર્ધારિત સિદ્ધાંતોને વિરુદ્ધ ગણાવી શકાય નહીં. તેથી, અરજદારો માંગવામાં આવેલ રાહત મેળવવા હકદાર નથી.”

૧૦.૧૧. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી કે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં કરેલી ટિપ્પણીઓ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ ન તો કોઈ ઘોષણા છે અને ન તો કોઈ દિશાનિર્દેશ છે, પરંતુ તે માત્ર એક અભિપ્રાય અથવા સૂચન છે. ઉક્ત પરિચ્છેદમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૧૩૧ ના અનુવર્તી ભાગમાં ક્રમશઃ વપરાયેલા ‘મે બી’ અથવા ‘શુડ બી’ એવા શબ્દોનો ઉપયોગ કર્યો છે, તેથી તે સ્થિતિમાં સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે કે પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો કોઈ દિશાનિર્દેશ સમાવાયેલ નથી. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે ઇસ્લામિક એકેડેમી ઓફ એજ્યુકેશન (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલી કેટલીક ટિપ્પણીઓ પર આધાર મૂક્યો છે.

૧૦.૧૨. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે ઉપરોક્ત સર્વોચ્ચ અદાલત તથા વિવિધ વડી અદાલતો દ્વારા આપવામાં આવેલા

ચુકાદાઓમાં અરજીકર્તાઓના વકીલ દ્વારા મૂકવામાં આવેલો આધાર ભ્રામક છે. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ ના વ્યાપ અંગે, સર્વોચ્ચ અદાલતે સુપ્રીમ કોર્ટ બાર એસોસિએશન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૧૮૯૫ માં અહેવાલિત પ્રકરણમાં, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે: “.....એ વાત યાદ રાખવી જોઈએ કે અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ તેની સત્તાનો વ્યાપ જેટલો વિશાળ હોય, તેટલી જ વધુ કાળજીની જરૂર આ અદાલત માટે રહે છે કે તે સત્તાનો ઉપયોગ સંયમપૂર્વક કરે અને બંધારણની મર્યાદાઓને પાછળ ધકેલી ન દે.....અદાલત માટે કાયદાકીય સત્તાધિકરણોને તથા રાજ્યના અન્ય અંગોને સોંપાયેલ ભૂમિકા ‘સ્વાધીન’ કરી લેવી અને તેમના કાર્યો ‘અંજામ’ આપવાં અનુમત્ય નથી.” (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે).

૧૦.૧૩. માનનીય એડવોકેટ જનરલે સ્ટેટ ઓફ પંજાબ અને અન્ય વિ. રફીક મસિહ (વ્હાઈટ પોશર) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો છે, જે (૨૦૧૪) ૮ એસસીસી ૮૮૩ માં અહેવાલિત છે અને ખાસ કરીને ફકરા ૯ અને ૧૦, જે નીચે મુજબ છે:

“૯. અમારા મત મુજબ, ચંદી પ્રસાદ ઉનિયાલના કેસમાં પ્રતિપાદિત કરાયેલ કાયદો, અન્ય બે કેસોમાં આ અદાલતે કરેલ અવલોકનો સાથે કોઈ રીતે વિસંગત નથી. તે નિર્ણયોમાં, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ આ અદાલતને પ્રાપ્ત સત્તાઓના પ્રયોગમાં નિર્દેશો આપવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ અનુવર્તી નિર્ણયમાં આ અદાલતે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ કાયદાનું પ્રતિપાદન કરતાં કર્મચારીની અરજી નામંજૂર કરી હતી. ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૩૬ અને ૧૪૨માં રહેલી જોગવાઈઓની વ્યાપ્તિની સીમાઓ નિર્ધારિત કરવાનો પ્રશ્ન આ અદાલતે અનેક કેસોમાં વિચાર્યો છે. વિશિષ્ટ રીતે, ઉપરોક્ત બન્ને જોગવાઈઓમાં વપરાયેલા શબ્દો આ અદાલતની સત્તાઓ વિષે કહે છે, છતાં પહેલું પ્રાવધાન સર્વોચ્ચ અદાલતમાં પૂર્ણ અધિકારક્ષેત્ર સ્થાપિત કરે છે, જે મુજબ કોઈપણ વાદ કે બાબતમાં કોઈ અદાલત અથવા અધિકરણ દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈપણ ચુકાદા અથવા આદેશ સામે વિશેષ અનુમતિ આપીને અપીલો

સ્વીકારવા અને સાંભળવાની બાબતમાં તેને સત્તા પ્રાપ્ત થાય છે. આ સત્તાઓ એટલી હદ સુધી સંપૂર્ણ છે કે સંવિધાન અથવા અન્ય કાયદાઓમાં સમાયેલ અપીલ સંબંધિત વિશિષ્ટ જોગવાઈઓ હેઠળ રહેલી મર્યાદાઓ કરતાં તેઓ સર્વોચ્ચ છે. બીજી તરફ, ભારતના સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૪૨, ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ કલ્પાયેલ સત્તાઓ કરતાં એક પગલું આગળ છે. કોઈપણ વાદ કે બાબતમાં ‘સંપૂર્ણ ન્યાય’ કરવા માટે જેવો અમલક્ષમ હુકમનામો અથવા આદેશ જરૂરી હોય તેવો પસાર કરવાની અધિકારક્ષેત્રની આ કસરત છે. ‘સંપૂર્ણ ન્યાય’ શબ્દપ્રયોગ અનિશ્ચિતતાથી ઘેરાયેલો હતો, જ્યાં સુધી ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪૨નું પ્રથમ અર્થઘટન પ્રેમ ચંદ ગર્ગ વિ. એક્સાઈઝ કમિશનર, યુ.પી., એ.આઈ.આર. (૧૯૬૩) એસસી ૯૯૬ માં થયું ન હતું; જેમાં વ્યાપક અસાધારણ સત્તાઓના ઉપયોગ પર આ ઉપશરત ઉમેરવામાં આવી કે સત્તાઓ વિશાળ હોવા છતાં, તે અનુસંગિક સત્તા છે અને તેનો ઉપયોગ ત્યારે જ થઈ શકે જ્યારે તે કાયદાની તાત્વિક જોગવાઈઓ સાથે સ્પષ્ટપણે સંઘર્ષમાં ન હોય. આ અભિપ્રાયને નવ-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે નરેશ શ્રીધર મિરાજકર વિ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, (૧૯૬૬) ૩ એસસીઆર ૭૪૪ માં સમર્થન આપ્યું હતું, ત્યારબાદ સાત-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે એ. આર. અંતુલાય વિ. આર. એસ. નાયક, (૧૯૮૮) ૨ એસસીસી ૬૦૨ માં તેને પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો અને અંતે તે સુપ્રીમ કોર્ટ બાર એસોસિએશન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૯૮) ૪ એસસીસી ૪૦૯ માં સ્થિર કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૦. ભારતના સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૩૬, યોગ્ય કેસોમાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટે સર્વોચ્ચ અદાલતને વિશાળ વિવેકાધીન સત્તા આપે છે. અનુચ્છેદ ૧૩૬ એક વિશેષ અધિકારક્ષેત્ર છે અને તેનું શ્રેષ્ઠ વર્ણન આ અદાલતે રમાકાંત રાય વિ. મદાબ રાય, (૨૦૦૩) ૧૨ એસસીસી ૩૯૫ માં કરેલા શબ્દોમાં આ રીતે કરી શકાય છે: “આ એક અવશેષ સત્તા છે, તેનો વ્યાપ અસાધારણ છે, અને જ્યારે તે અન્યાયનો પીછો કરે છે ત્યારે તેની મર્યાદા આકાશ જેટલી છે.” ભારતના સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૩૬, આપણા ન્યાયશાસ્ત્રમાં પૂર્વનિર્ણયો દ્વારા સુસ્થાપિત

થયેલા સ્થિર ન્યાયિક સિદ્ધાંતોનું અતિશય કાળજીપૂર્વક પાલન કરતાં, દેશની સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા અમલમાં મૂકવા માટે વિધાનમંડળની મંજૂરી સાથે રચાયેલ હતો. સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૩૬ એક સુધારાત્મક અધિકારક્ષેત્ર છે, જે સર્વોચ્ચ અદાલતમાં કાયદાને નિશ્ચિત કરવા માટે વિવેકાધીન સત્તા નિહિત કરે છે અને યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. કર્નેલ સિંહ, (૧૯૬૫) ૨ એસસીસી ૭૨૮ ના કેસમાં સ્પષ્ટ અને નિર્ભીક રીતે જણાવ્યા મુજબ, તે કાયદાને અસ્પષ્ટ રાખવા બદલે ભવિષ્ય માટે બાધ્યકારી પૂર્વનિર્ણય બનાવવા હેતુથી કાર્યરત બનાવે છે. સંક્ષેપમાં, તે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪૧ મુજબ કાયદો જાહેર કરે છે.

૧૦.૧૪. ત્યારબાદ વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂ કર્યું કે આક્ષેપિત અધ્યાદેશ પ્રવેશના અર્થક્ષેત્રમાં સક્ષમ વિધાન છે

ભારતના બંધારણની ૭મી અનુસૂચિની સમવર્તી યાદીની પ્રવેશ રૂપને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૫ અને ૨૪૬ સાથે વાંચતા, તેથી એન.આર.આઈ. ક્વોટાને સંબંધિત અધિનિયમ ઘડવા માટે રાજ્ય વિધાનમંડળની સત્તાનો સ્ત્રોત બંધારણની ૭મી અનુસૂચિની યાદી ૩ની પ્રવેશ રૂપ સુધી અનુસંધેય છે, અને તેથી અરજીકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું તેમ આ ક્ષેત્ર કેન્દ્રીય વિધાનમંડળ દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યું છે એવું કહી શકાય નહીં. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે આ અદાલત દ્વારા પાર્થ કેયુર પારીખ, એક નાબાલિક, પોતાના પિતા ડૉ. કેયુર હર્ષદરાય પારીખ મારફતે (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અપાયેલ નિર્ણય પર આધાર મુક્યો છે.

૧૦.૧૫. ઉપરોક્ત મુદ્દા અંગે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત, આ અદાલત તથા વિવિધ વડી અદાલતો દ્વારા આપવામાં આવેલા ઉપરોક્ત નિર્ણયો ધ્યાનમાં રાખતાં, અમારું મંતવ્ય છે કે એન.આર.આઈ. ક્વોટાનો સિદ્ધાંત માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, વિશેષ કરીને ઉક્ત નિર્ણયના પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં કરેલી જાહેરાત દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત તેમજ આ અદાલત અને વિવિધ વડી અદાલતોએ નિરીક્ષણ કર્યું છે કે

પરિણેદ ૧૩૧ માં કરવામાં આવેલા અવલોકનો કાયદાની જાહેરાત છે. બિનસહાયિત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને ૧૫% થી વધુ ન હોય તેવી બેઠકો એન.આર.આઈ.ને ફાળવવાની મંજૂરી આપતાં અવલોકનો અને નિર્દેશો ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળની સત્તાથી અનુસરતી કાયદાની જાહેરાત છે. ઉક્ત જાહેરાત દ્વારા, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વ્યવસ્થાપનની વિવેકસત્તા પર આધારિત રીતે એન.આર.આઈ. માટે ૧૫% થી વધુ ન હોય તેવી બેઠકો સુધી મર્યાદિત અનામતની મંજૂરી બે શરતોને આધીન રહીને આપી હતી; (૧) આવી બેઠકનો ઉપયોગ માત્ર હકીકતી એન.આર.આઈ.ઓ દ્વારા તેમના બાળકો અને વોર્સ માટે જ થવો જોઈએ અને (૨) આ ક્વોટાની અંદર પ્રતિભાને સંપૂર્ણપણે અવગણવામાં ન આવવી જોઈએ. ઉક્ત ચુકાદામાં કરવામાં આવેલા અવલોકનો અને નિર્દેશોને પ્રતિવાદી-રાજ્ય દ્વારા ૨૦૦૭ ના અધિનિયમના પ્રણયન માટે આધારરૂપ માનવામાં આવ્યા છે. ૧૦.૧૬. અરજદારો તરફથી શીખેલ વકીલ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસના ચુકાદાના પરિણેદ ૧૩૧ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ નિર્દેશ આપ્યો છે, જેને રાજ્યના વિધાન દ્વારા નષ્ટ અથવા લુપ્ત કરી શકાય નહીં. અરજદારો તરફના શીખેલ વકીલોએ એસ.ટી. સાદિક (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ નિર્ણય પર અને વિશેષ કરીને ઉક્ત કેસના પરિણેદ ૧૩, ૧૫, ૧૭ અને ૨૧ માં કરવામાં આવેલા અવલોકનો પર તેમજ નરૈન સિંહ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અને વિશેષ કરીને હેડ નોટ એ પર નિર્ભરતા મૂકી છે.

૧૦.૧૭. આ તબક્કે, એ બાબત પણ નોંધનીય છે કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં કાયદાની જાહેરાત કર્યા બાદ, પ્રારંભે ઇસ્લામિક અકાડેમીની દિશાનિર્દેશના અનુસંધાને રચાયેલ સમિતિઓએ સંબંધિત રાજ્ય દ્વારા યોગ્ય વિધાન કરવામાં આવે ત્યાં સુધી એન.આર.આઈ. અનામતનો નિયંત્રણ કર્યો હતો. એવું અહેવાલિત છે કે મોટા ભાગના રાજ્યો વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોમાં એન.આર.આઈ. અનામતનો સમાવેશ કરતા કાયદા ઘડ્યા છે. પ્રતિવાદી રાજ્યએ પણ એવા દિશાનિર્દેશના અનુસંધાને વર્ષ ૨૦૦૭ માં કાયદો ઘડ્યો છે. એવી માહિતી આપવામાં આવી છે કે આજદિન સુધી અન્ય રાજ્યોમાં

આવા વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોમાં એન.આર.આઈ. અનામત હજી પણ અસ્તિત્વમાં છે, જ્યારે પ્રતિવાદી રાજ્યએ વિવાદિત વટહુકમ દ્વારા માત્ર મેડિકલ, ડેન્ટલ અને પેરા-મેડિકલ અભ્યાસક્રમોમાંથી જ આવી અનામત રદ કરી છે.

૧૦.૧૮. શાહ ફોરમ ઉમેશભાઈ (સગીર) ના કેસમાં, જેમાં વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૧૩૧ ને ધ્યાનમાં લેતાં, જેમાં એવો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે કે એન.આર.આઈ. અનામતની બેઠકોનો ઉપયોગ એન.આર.આઈ. દ્વારા તેમના સંતાનો અથવા પાલ્યો માટે સદભાવપૂર્વક થવો જોઈએ અને સામાન્ય રીતે એન.આર.આઈ. ગુણક્રમના અનામતમાં સંપૂર્ણ અવગણના કરવામાં આવવી જોઈએ નહીં. વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા વધુમાં એવું પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે તેમના લોર્ડશીપ્સે તા. ૧૩.૧૧.૨૦૦૬ ના આદેશમાં નોંધ્યા મુજબ, પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના પરિચ્છેદ ૧૩૧ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળનું નિર્દેશ છે, જ્યાં સુધી આ બાબતમાં યોગ્ય વિધાન સંસદ દ્વારા ઘડવામાં ન આવે ત્યાં સુધી. ઇસ્લામિક અકેડેમી ઓફ એજ્યુકેશન અને અન્ય વિ. કર્ણાટક રાજ્ય તથા અન્ય, જે ૨૦૦૬ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૪૦૬૧ માં અહેવાલિત છે, તે કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું અવલોકન કર્યું છે કે, ‘આ અદાલતે પી.એ. ઇનામદાર અને અન્ય વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય કેસમાં પ્રતિપાદિત કાયદાને ધ્યાનમાં લેતાં, આ તબક્કે કોઈ પણ પ્રકારનું અવલોકન કરવું જરૂરી નથી, સિવાય કે કરવામાં આવેલા પ્રવેશો તે મુજબ જ રહેશે. હવેથી એન.આર.આઈ. અનામત હેઠળના પ્રવેશો પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) માં પ્રતિપાદિત કાયદા મુજબ જ કરવામાં આવશે.....’

૧૦.૧૯. આથી, ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી અમને કોઈ શંકા રહેતી નથી કે પી.એ. ઇનામદારના કેસના પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં કરાયેલા અવલોકનો અને કરવામાં આવેલી જાહેરાત, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા જાહેર કરાયેલ કાનૂનની જાહેરાત છે. અમે પ્રશ્ન ક્રમાંક ૧ નો તદનુસાર જવાબ આપીએ છીએ. પ્રશ્ન ક્રમાંક ૨.

શું પડકારવામાં આવેલ અધ્યાદેશમાં ઉલ્લેખાયેલ કારણો અને હેતુનું નિવેદન અયોગ્ય અને/અથવા અસંગત કહી શકાય?

૧૧. અરજદારો તરફથી હાજર થયેલ વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી કે વર્ષ ૨૦૧૬ના વિવાદિત અધ્યાદેશ જારી કરવા માટે દર્શાવેલ હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન અયોગ્ય, મનસ્વી અને પ્રતિવાદી – રાજ્ય તરફથી મનનનો સંપૂર્ણ અભાવ દર્શાવતું છે. મુખ્યત્વે, વિવાદિત અધ્યાદેશ જારી કરવા માટે ત્રણ કારણો દર્શાવવામાં આવ્યા છે, એટલે કે, (૧) થોડા સમયથી એવો અનુભવ થયો છે કે એન.આર.આઈ. બેઠકોના સંદર્ભમાં, જણાવેલ બેઠકોનો લાભ એન.આર.આઈ.ઓ દ્વારા સંપૂર્ણપણે લેવાતો નથી અને મોટાભાગની બેઠકો એવા એન.આર.આઈ.ઓ દ્વારા પ્રાયોજિત થયેલાઓ દ્વારા ભરવામાં આવે છે. તેથી, એન.આર.આઈ. બેઠકો આરક્ષિત રાખવાનો જે હેતુ છે તે સંપૂર્ણપણે સિદ્ધ થતો નથી, (૨) એવો અનુભવ થયો છે કે એન.આર.આઈ. બેઠકો પર પોતાનો અભ્યાસક્રમ પૂર્ણ કરનાર વિદ્યાર્થીઓ રાજ્યના ગ્રામિણ વિસ્તારોમાં, જ્યાં ચિકિત્સા વ્યવસાયકારોની તીવ્ર અછત છે, સેવા આપવા માટે ત્યાં જ રહી જતા નથી, અને (૩) તેથી સ્થાનિક વિદ્યાર્થીઓ માટે વધુ બેઠકો ઉપલબ્ધ બને અને રાજ્યના ગ્રામિણ વિસ્તારોને વધુ ચિકિત્સા વ્યવસાયકારોની સેવાઓ મળી રહે તે માટે વ્યાવસાયિક ચિકિત્સા શિક્ષણ મહાવિદ્યાલયો અથવા સંસ્થાઓમાંની એન.આર.આઈ. બેઠકો રદ કરવી આવશ્યક માનવામાં આવી છે.

૧૧.૧. જો આપણે ૨૦૦૭ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ પર વિચાર કરીએ, તો તે એવી જોગવાઈ કરે છે કે ‘અનાવાસી બેઠકો’ નો અર્થ વ્યાવસાયિક શૈક્ષણિક મહાવિદ્યાલયો અથવા સંસ્થાઓમાં પ્રવેશ આપવામાં આવવાનો હોય તેવા અનાવાસી ભારતીયના સંતાનો અથવા વોર્સ અથવા આશ્રિતોના શિક્ષણ હેતુસર અનામત રાખવામાં આવેલી પંદર ટકા બેઠકો એવો થાય છે. આ રીતે, વ્યાખ્યામાં જ ‘આશ્રિતો’ શબ્દનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, રાજ્યને એવું કહેવાની પરવાનગી આપી શકાય નહીં કે અનાવાસી ભારતીય અનામતનો દુરુપયોગ અનાવાસી ભારતીયના આશ્રિતો દ્વારા કરવામાં આવ્યો છે. વધુમાં, વ્યવસ્થાપન બેઠકોના અનામત હેઠળ પ્રવેશ લેતા કોઈપણ વિદ્યાર્થી પર એ પ્રકારનું બંધપત્ર આપવાની કોઈ ફરજ નથી કે તેઓ નિર્ધારિત

અવધિ માટે ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં સેવા આપશે. આવું બંધપત્ર માત્ર સરકારી મહાવિદ્યાલયોમાં અથવા સરકારી બેઠકો માટે જ જરૂરી હોય છે. તેથી, અનાવાસી ભારતીય માટે નિર્ધારિત અનામત હેઠળ પ્રવેશ મેળવેલા વિદ્યાર્થીઓ ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં સેવા આપતા નથી એવો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. દંતચિકિત્સા મહાવિદ્યાલયોમાં પ્રવેશ લેતા વિદ્યાર્થીઓ માટે પણ ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં સેવા આપવા માટે આવું બંધપત્ર આપવાની એવી કોઈ આવશ્યકતા નથી.

૧૧.૨. ઉપરોક્ત તથ્યોના પ્રકાશમાં, પક્ષકારો તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલો દ્વારા જેમના પર આધાર મૂકવામાં આવ્યો છે તે નિર્ણયોની તપાસ કરવી આવશ્યક છે.

૧૧.૩. સ્ટેટ ઓફ તમિલ નાડુ અને અન્ય વિ. કે. શ્યામ સુંદર અને અન્યના કેસમાં, જે (૨૦૧૧) ૮ એસ.સી.સી. ૭૩૩ માં અહેવાલિત છે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અનુચ્છેદ પર અને ૫૩ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“પર. વિધેયક સાથે સંલગ્ન ઉદ્દેશ્યો અને કારણોનું નિવેદન, પસાર થનાર અધિનિયમના અર્થઘટન માટે સહાયક સાધન તરીકે ગ્રાહ્ય નથી, પરંતુ તે મર્યાદિત હેતુ માટે ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે, જેથી તે સમયની પ્રચલિત પરિસ્થિતિઓ, જેણે કાયદો બનાવવાની આવશ્યકતા ઊભી કરી હતી, તેમજ જે અનિષ્ટનું નિવારણ કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો તેની વ્યાપકતા અને તાત્કાલિકતા નિર્ધારિત કરી શકાય. વિધાનમંડળ દ્વારા પસાર કરાયેલા કોઈ નિર્ધારિત કાયદાનો ઉદ્દેશ્ય શું છે તે શોધવા માટે ઉદ્દેશ્યો અને કારણોનું નિવેદન પ્રાસંગિક થઈ શકે છે. તે કાયદો ઘડવા માટે વિધાનમંડળને પ્રેરિત કરનાર કારણો દર્શાવી શકે છે. “અધિનિયમના ઉદ્દેશ્યો અને અભિપ્રાયને ઉકેલવા માટે, અદાલત તે સંબંધિત ઉદ્દેશ્યો અને કારણોનું નિવેદન જોઈ શકે છે”. (જુઓ: કાવલાપ્પારા કોટ્ટારથિલ કોયુની @ મૂપિલ નાયર વિ. ધ સ્ટેટ્સ ઓફ મદ્રાસ એન્ડ કેરળા એન્ડ અન્યો, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૦ એસ.સી. ૧૦૮૦; અને ટાટા પાવર કંપની લિમિટેડ વિ. રિલાયન્સ એનર્જી લિમિટેડ એન્ડ અન્યો, (૨૦૦૯) ૧૬ એસ.સી.સી. ૬૫૯).

૫૩. એ. મંજુલા ભાશિની તથા અન્ય (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું: "ઉપરોક્ત ચુકાદાઓમાંથી જે સિદ્ધાંત નિષ્કર્ષિત કરી શકાય છે તે એવો છે કે, યદ્યપિ નિશ્ચિત અધિનિયમના પ્રણયન તરફ દોરી જતાં વિધેયકમાં સમાવાયેલ હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન, તેમાં સમાવાયેલ જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરવા માટે એકમાત્ર આધાર બનાવી શકાય તેમ નથી, છતાં પૃષ્ઠભૂમિ, પૂર્વવર્તી પરિસ્થિતિ અને કાયદા દ્વારા જે અનિષ્ટનું નિવારણ કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હોય તે સમજવા માટે તેનો સંદર્ભ લઈ શકાય છે. હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન, વિધાનમંડળની સાચી મનશા અને/અથવા નિશ્ચિત અધિનિયમના પ્રણયન દ્વારા હાંસલ કરવાના હેતુને મૂલવવા માટે, અથવા આવા અધિનિયમ દ્વારા કરવામાં આવેલ વર્ગીકરણની ચુકિતપૂર્ણતાનો નિર્ધાર કરવા માટે, બાહ્ય સહાયરૂપે પણ ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો)

૧૧.૪. મહર્ષિ મહેશ યોગી વૈદિક વિશ્વવિદ્યાલય (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિરહેદ ૫૧ થી ૫૩ અને ૧૧૨ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૫૧. શ્રી નાગેશ્વર રાવ, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે પોતાની દલીલોમાં ભારપૂર્વક પ્રતિવાદ કર્યો કે બિનસુધારિત કલમ ૪(૧) ને "ઉન્નતિ માટે" અને "જ્ઞાનના પ્રસાર" એવા શબ્દસમૂહો પહેલાં આવેલા 'અને' શબ્દના આધારે વાંચતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે એવો પ્રતિવાદ કર્યો કે અપીલકર્તા યુનિવર્સિટીની સ્થાપના પાછળનો સમગ્ર વિચાર અને હેતુ જ્ઞાનની ઉન્નતિ અને વ્યાપક ક્ષેત્રમાં તેના પ્રસારના હિત માટે હતો અને તેને માત્ર વૈદિક અધ્યયનના ક્ષેત્ર સુધી મર્યાદિત કરવાનો નહોતો. પોતાની દલીલોને વધુ બળ આપવા માટે, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે જોરદાર રીતે પ્રતિવાદ કર્યો કે કલમ ૪(૧) માં દર્શન, આગમ તંત્ર, ઇતિહાસ, પુરાણો અને ઉપવેદો સહિત વૈદિક અધ્યયન અને આચરણ માટે અવકાશ પૂરો પાડવામાં આવ્યો છે એટલું જ નહીં, પરંતુ તેમાં "જ્ઞાન-વિજ્ઞાન" એવો શબ્દપ્રયોગ

પણ કરવામાં આવ્યો છે, જેનો અર્થ વિજ્ઞાન અને પ્રૌદ્યોગિકી સિવાય બીજું કશું નથી. તેથી વિજ્ઞાન પરિષ્ઠ વકીલે નાગરિક અપીલ ક્રમાંક ૬૭૩૬ ઓફ ૨૦૦૪ માં પ્રતિવાદ કર્યો કે વેદોના ક્ષેત્રમાં શિક્ષણની પ્રક્રિયાના પ્રસાર ઉપરાંત, અપીલકર્તા યુનિવર્સિટીની સ્થાપના વિજ્ઞાન અને પ્રૌદ્યોગિકી તેમજ અન્ય વ્યવસાયલક્ષી અભ્યાસક્રમો જેવા અન્ય ક્ષેત્રોમાં પણ જ્ઞાનના પ્રસારના માધ્યમથી કરવામાં આવી હતી. તેથી વિજ્ઞાન પરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં પ્રતિવાદ કર્યો કે કલમ ૪(૧) માં “માત્ર” તથા “ઉપરોક્ત ક્ષેત્રોમાં અને આ ક્ષેત્રોમાં થઈ શકે...” એવા શબ્દપ્રયોગો ઉમેરવામાં આવ્યા તે રીતે કરાયેલા સુધારા દ્વારા રાજ્ય સરકારે શિક્ષણના ક્ષેત્રમાં અપીલકર્તાના બંધારણીય અધિકારનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે અને તેથી બંધારણની કલમો ૧૪, ૧૯ અને ૨૧ સાથે સંઘર્ષ ઊભો કર્યો છે.

પર. વિજ્ઞાન પરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં દલીલ કરી હતી કે રાજ્ય વિધાનસભાને સક્ષમતા પ્રાપ્ત નથી, કારણ કે શિક્ષણ એ યાદી-૧ની પ્રવેશિકા-૬૬માં સમાવેશ પામેલો વિષય છે અને તે પહેલેથી જ કેન્દ્રીય વિધાન, એટલે કે, યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ દ્વારા શાસિત છે અને તેથી, રાજ્ય અધિનિયમ ૨૦૦૦ના ૫ દ્વારા કરવામાં આવેલા સુધારા દ્વારા વિવિધ ક્ષેત્રોમાં શિક્ષણના વ્યાપને મર્યાદિત કરવા રાજ્ય અસક્ષમ હતું.

પ૩. ઉપરોક્ત રજૂઆતના સમર્થન માટે, વિજ્ઞાન પરિષ્ઠ વકીલે ૧૯૯૫ ના અધિનિયમની પ્રસ્તાવનાનો ઉલ્લેખ કરીને દલીલ કરી કે, આ અધિનિયમનો અમલ મુખ્યત્વે શિક્ષણ પૂરું પાડવા અને વૈદિક અધ્યયન તથા આચરણમાં સંશોધનના પ્રવર્તન માટે કરવામાં આવ્યો હતો, તેમજ તે સંબંધિત અથવા અનુસંગિક બાબતો માટે પણ જોગવાઈ કરવા માટે કરવામાં આવ્યો હતો. વિજ્ઞાન પરિષ્ઠ વકીલની રજૂઆત એવી હતી કે, અધિનિયમની પ્રસ્તાવનાને ધ્યાનમાં લેતાં, કાયદાનિર્માણનો આશય સર્વ પ્રથમ તમામ ક્ષેત્રોમાં શિક્ષણ પૂરું પાડવાનો હતો અને તેના ઉપરાંત વૈદિક અધ્યયન તથા આચરણમાં સંશોધનના પ્રવર્તનનો હતો. વિજ્ઞાન પરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી કે, આ રજૂઆતને વિભાગીય ખંડપીઠે “જ્ઞાનના

પ્રસાર” શબ્દપ્રયોગ પહેલાં આવેલા શબ્દો સુધી જ વિચારણા મર્યાદિત રાખીને અને “નોસ્તિતુર અ સોસીઆઈસ” ના સિદ્ધાંતનો અમલ કરીને નકારી કાઢી હતી. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી કે, વિભાગીય ખંડપીઠનો એવો અભિગમ ન્યાયસંગત ન હતો અને તેમણે (૨૦૧૧) ૩ એસ.સી.સી. ૪૩૬ (સ્ટેટ ઓફ ઓરિસા અને અન્ય વિ. મમતા મોહંતી), (૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. ૭૬૨ (રમેશ રાઉત વિ. રબીન્દ્ર નાથ રાઉત), એ.આઈ.આર. ૧૯૬૩ એસ.સી. ૧૩૨૩ (સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય વિ. શ્રીપાલ જૈન), (૨૦૦૧) ૪ એસ.સી.સી. ૨૮૬ (એમ/એસ. શ્રીરામ વિનાઈલ એન્ડ કેમિકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ વિ. કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ, મુંબઈ) અને (૨૦૦૨) ૭ એસ.સી.સી. ૨૭૩ (યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (યુ.ઓ.આઈ.) અને અન્ય વિ. હંસોલી દેવી અને અન્ય) માં અહેવાલિત ચુકાદાઓ પર આધાર મૂક્યો. એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ

૧૧૨. આ સાથે, અમે અપીલકર્તાની તરફથી કરવામાં આવેલી દલીલના છેલ્લા ભાગ તરફ આવીએ છીએ, જે ૧૯૯૫ના અધિનિયમની કલમ ૯(૨) માં કરાયેલા સુધારા સાથે સંબંધિત હતો. અસુધારિત જોગવાઈ હેઠળ, પ્રથમ ચાન્સેલર અર્થાત્ મહર્ષિ મહેશ યોગી પછી, બોર્ડ ઓફ મેનેજમેન્ટને વેદિક શિક્ષણના પ્રતિષ્ઠિત અને ખ્યાતનામ વિદ્વાનોમાંથી ચાન્સેલરની નિમણૂક કરવાનો અધિકાર હતો, જે પાંચ વર્ષના કાર્યકાળ માટે પદ ધારણ કરી શકે અને પુનર્નિમણૂક માટે પાત્ર રહે. સુધારેલ કલમ ૯(૨) હેઠળ, એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે પ્રથમ ચાન્સેલર પછી, બોર્ડ ઓફ મેનેજમેન્ટે ત્રણ વ્યક્તિઓની પેનલ તૈયાર કરીને રાજ્ય સરકારને રજૂ કરવી અને તે પેનલમાંથી એક વ્યક્તિની ચાન્સેલર તરીકે બોર્ડ ઓફ મેનેજમેન્ટ દ્વારા રાજ્ય સરકારની મંજૂરી પ્રાપ્ત કર્યા બાદ નિમણૂક કરવી. જ્યાં સુધી પદ પર રહેનાર સમયગાળાનો પ્રશ્ન છે, તેના નિયમોમાં કોઈ ફેરફાર કરવામાં આવ્યો ન હતો. અધિનિયમ ૫ ઓફ ૨૦૦૦ દ્વારા લાવવામાં આવેલા ઉક્ત સુધારાને ધ્યાનમાં લેતા વિભાગીય ખંડપીઠે ઠરાવ્યું છે કે સુધારા પછી પણ મેનેજમેન્ટ પાસે ભલામણ કરવાની સત્તા હતી અને તેઓ વેદિક શિક્ષણના પ્રતિષ્ઠિત તથા

ખ્યાતનામ વિદ્વાન એવા વ્યક્તિની ભલામણ કરી શકે છે અને અંતિમ નિમણૂક રાજ્ય સરકારની મંજૂરીથી થવાની હોવા છતાં, કારણ કે આવી કોઈપણ નિમણૂક માત્ર બોર્ડ ઓફ મેનેજમેન્ટ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલી પેનલમાંથી જ થઈ શકે છે, તેથી સુધારામાં રહેલી આવી જોગવાઈ કોઈ પણ રીતે અપીલકર્તા યુનિવર્સિટીના કોઈ અધિકારને, તો દૂરની વાત, તેના બંધારણીય અધિકાર અથવા મૂળભૂત અધિકારને પણ આંચકો પહોંચાડતી નથી.

૧૧.૫. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી કે ઉપરોક્ત બંને નિર્ણય વર્તમાન કેસના તથ્યો પર લાગુ પડતા નથી અને તેઓ ભિન્નતાપૂર્ણ છે.

૧૧.૬. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી કે કાયદા રચનાને મનસ્વી અને અયોગ્ય હોવાના આધાર પર અધિકારાતીત ગણાવીને રદ કરી શકાય નહીં. ઉક્ત આધાર કોઈપણ અધિનસ્ત કાયદા રચનાને રદ કરવા માટે ઉપલબ્ધ છે. જોકે, કાયદા રચનાને ફક્ત બે આધાર પર જ રદ કરી શકાય, અર્થાત્ (૧) તે સક્ષમ કાયદા રચના નથી અને (૨) તે સંવિધાનની કોઈ જોગવાઈનું ઉલ્લંઘન કરે છે. ઉપરોક્ત દલીલના સમર્થનમાં, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે નીચેના નિર્ણયોમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલ અવલોકનો પર આધાર મુક્યો છે:

૧૧.૭. સ્ટેટ ઓફ એ.પી. વિ. મેકડોવેલ એન્ડ કો. ના કેસમાં, જે (૧૯૯૬) ૩ એસસીસી ૭૦૯ માં અહેવાલિત છે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

૪૩. શ્રી રોહિન્ટન નરીમને રજૂઆત કરી કે, મુક્ત રાખવામાં આવેલી શ્રેણીઓમાં આવતાં મોટી સંખ્યામાં વ્યક્તિઓને આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યમાં મત્તકારક દ્રવ્યોનું સેવન કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે, તેથી આ દ્રવ્યોના નિર્માણ અને ઉત્પાદન પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ “મનસ્વી” છે અને માત્ર આ જ આધાર પર સુધારક અધિનિયમને રદ કરવામાં આવવો જોઈએ. આ પ્રતિપાદનના સમર્થનમાં, આ અદાલતે આ બાબતમાં

અમુક મૂળભૂત સિદ્ધાંતો અંગે પોતે જ આપેલા નિર્ધારણો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય છે. યુનાઈટેડ કિંગડમમાં સંસદ સર્વોચ્ચ છે. સંસદની સત્તા પર કોઈ મર્યાદાઓ નથી. યુનાઈટેડ કિંગડમની કોઈ અદાલત સંસદે બનાવેલા અધિનિયમને કોઈ પણ આધાર પર રદ કરી શકતી નથી. તેના વિપરીત, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકા પાસે સંઘીય બંધારણ છે, જ્યાં કોંગ્રેસ અને રાજ્ય વિધાનમંડળોની કાયદા બનાવવાની સત્તા બે રીતે મર્યાદિત છે, એટલે કે, રાજ્યો અને સંઘીય સરકાર વચ્ચેની કાનૂન બનાવવાની સત્તાનો વિભાગ અને બંધારણમાં સમાવવામાં આવેલા મૂળભૂત અધિકારો (બિલ ઓફ રાઈટ્સ). ભારતમાં સ્થિતિ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકા જેવી જ છે. સંસદની સત્તા અથવા તે જ રીતે રાજ્ય વિધાનમંડળોની સત્તા બે રીતે મર્યાદિત છે. સંસદ અથવા વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવાયેલ કાયદો અદાલતો દ્વારા માત્ર બે જ આધારો પર રદ કરી શકાય, એટલે કે, (૧) વિધાન સક્ષમતાનો અભાવ અને (૨) બંધારણના ભાગ-૩ માં ખાતરી આપવામાં આવેલા કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારનો અથવા બંધારણની કોઈ અન્ય જોગવાઈનો ભંગ. ત્રીજો કોઈ આધાર નથી. પ્રક્રિયાત્મક અરાજકતા અને તત્વજ અરાજકતાની સંકલ્પનાઓ અંગેની ચર્ચામાં પ્રવેશ કરવાની અમારી ઇચ્છા નથી — આ સંકલ્પનાઓ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયોથી પ્રેરિત છે. યુ.એસ.એ.માં પણ આ સંકલ્પનાઓ, અને ખાસ કરીને તત્વજ ડ્યુ પ્રોસેસની સંકલ્પના, અનંત વિવાદનું કારણ બની છે; તાજેતરની વિચારસરણી આ આધાર (તત્વજ ડ્યુ પ્રોસેસ)ના કડક સંકોચનની દિશામાં ઝૂકે છે. તત્વજ ડ્યુ પ્રોસેસના આધાર સામેની મુખ્ય ટીકા એ છે કે તે વિશિષ્ટ કાનૂન બનાવતી વખતે વિધાનમંડળની પ્રજ્ઞાના મૂલ્યાંકનકર્તા તરીકે અદાલતોને સ્થાપિત કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે. અમારી દૃષ્ટિએ એટલું કહેવું પૂરતું છે કે તેને કોઈપણ નામ આપવામાં આવે, અમાન્યતાનો આધાર ઉપરોક્ત દર્શાવેલા બે આધારોની સીમાઓની અંદર આવવો જ જોઈએ. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, જો કોઈ કાયદાને ભંગકારી તરીકે પડકારવામાં આવે, તો તે માત્ર ત્યારે જ રદ કરી શકાય જ્યારે એવું નિષ્કર્ષ આવે કે તે તેમાં પ્રતિષ્ઠિત સમાનતા કલમ/સમાન સંરક્ષણ કલમનો ભંગ કરે છે.

એ જ રીતે, જો કોઈ અધિનિયમને) ની કલમો (એ) થી (જી) દ્વારા ખાતરી આપવામાં આવેલા કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારના ભંગકારી તરીકે પડકારવામાં આવે, તો તે માત્ર ત્યારે જ રદ કરી શકાય જ્યારે તે કોઈપણ બચાવકારી કલમોથી સુરક્ષિત ન હોય; માત્ર એટલું કહીને કે તે મનસ્વી અથવા અરાજક છે, તેને રદ કરી શકાય નહીં. કોઈ અધિનિયમને અમાન્ય ઠેરવતા પહેલાં કોઈ ને કોઈ બંધારણીય દોષ મળવો આવશ્યક છે. આ એક એવો પ્રયોગ છે જે વ્યાપકપણે અને ઘણી વાર ભેદભાવ વિના વપરાય છે — મૂળભૂત રીતે અસ્પષ્ટ અર્થ ધરાવતો પ્રયોગ. ભારતમાં આ પ્રયોગનો વ્યાપક ઉપયોગ જોઈને ફ્રેન્કફર્ટર, ન્યાયમૂર્તિએ એટિલ મેક ટિલર વિ. એટલાન્ટિક કોસ્ટ – લાઈન રાનબ્રોડ કંપની (૮૭ એલ.એડ. ૬૧૦) માં જે કહ્યું હતું તેની યાદ આવે છે. “આ પ્રયોગનો જન્મ સાહિત્યિક અભિવ્યક્તિ તરીકે થાય છે; તેની લલિતતા તેના આગસુ પુનરાવર્તન તરફ દોરી જાય છે અને પુનરાવર્તન ટૂંક સમયમાં તેને કાનૂની સૂત્ર તરીકે સ્થાપિત કરે છે, જેનો બિનભેદભાવપૂર્વક જુદા જુદા અને ક્યારેક પરસ્પર વિરોધી વિચારો વ્યક્ત કરવા માટે ઉપયોગ થાય છે,” એમ વિધાવંત ન્યાયાધીશે કહ્યું હતું. કોઈ અધિનિયમને માત્ર આ આધારે રદ કરી શકાય નહીં કે અદાલતને તે અયોગ્ય લાગે છે. સંસદ અને વિધાનમંડળો, જે લોકોના પ્રતિનિધિઓથી બનેલા છે, તેઓ લોકોની જરૂરિયાતો અને તેમના માટે શું સારું અને શું ખરાબ છે તે જાણે છે અને તેના પ્રત્યે સજાગ છે એવું માનવામાં આવે છે. અદાલત તેમની પ્રજા પર નિર્ણયાસન ગ્રહણ કરી શકતી નથી. આ સંદર્ભમાં, એ યાદ રાખવું જોઈએ કે વહીવટી નિયંત્રણના મામલે પણ ન્યાયિક પુનરાવલોકનનો વ્યાપ માત્ર ત્રણ આધારો સુધી મર્યાદિત છે, એટલે કે, (૧) અરાજકતા, જેને વધુ યોગ્ય રીતે અતાર્કિકતા કહી શકાય, (૨) ગેરકાયદેસરતા અને (૩) પ્રક્રિયાત્મક અયોગ્યતા [જુઓ કાઉન્સિલ ઓફ સિવિલ સર્વિસિસ યુનિયન વિ. મિનિસ્ટર ફોર ધ સર્વિસિસ (૧૯૮૫ એ.સી. ૩૭૪), જે નિર્ણય આ અદાલતે પણ સ્વીકાર્યો છે]. વહીવટી કાયદાના ક્ષેત્રમાં પણ પ્રમાણિકતાના સિદ્ધાંતની લાગુ પડતાશ હજુ ચર્ચાસ્પદ મુદ્દો છે. [જુઓ ટોવરી અને એકનર ઈન ફોર ધ હોમ ડિપાર. ૬૯૬ એટ ૭૬૬-૭

અને ૭૬૨]. જ્યારે વહીવટી કાયદાના ક્ષેત્રમાં પણ તેની લાગુ પડતાશ સંપૂર્ણ અને અંતિમ રીતે નિશ્ચિત થઈ નથી, ત્યારે જણાવેલ સિદ્ધાંત લાગુ કરીને કોઈ અધિનિયમને રદ કરવામાં આવે, તો તે ઘણું વિચિત્ર ગણાય. એક વાત એ છે કે કોઈ મૂળભૂત અધિકાર પર મૂકાયેલ પ્રતિબંધ અસંગત, અતિશય અથવા અરાજક હોય તો તેને રદ કરી શકાય; અને બીજી વાત એ છે કે અદાલતને કોઈ અધિનિયમ અયોગ્ય, અનાવશ્યક અથવા અકારણ લાગે તો તે તેને રદ કરી શકે. હવે, અનંથી અમ્મલના નિર્ણય તરફ આવીએ, તો અમારી માન્યતા છે કે તે કોઈ ભિન્ન સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કરતો નથી. તે મદ્રાસ વડી અદાલતના તે નિર્ણય સામેની અપીલ હતી, જેમાં તામિલનાડુ એક્ટિવિઝિશન ઓફ લેન્ડ ફોર હરિજન વેલ્ફેર સ્કીમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૭૮ ને બંધારણની કલમો ૧૪, ૧૯ અને ૩૦૦એના ભંગરૂપ ગણાવીને રદ કરવામાં આવ્યો હતો. અધિનિયમની જોગવાઈઓના પુનરાવલોકન પર આ અદાલતે નોંધ્યું કે, જમીનના માલિકો માટે તે એવી પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરે છે જે , દ્વારા નિર્ધારિત જોગવાઈઓની સરખામણીમાં સત્વતઃ અયોગ્ય હતી, ખાસ કરીને જ્યાં વળતર રૂ. બે હજારથી વધુ હોય ત્યાં હમ્માં ચૂકવણીની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી. અધિનિયમની ઉપરોક્ત જોગવાઈ સહિતની અનેક વિશેષતાઓનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું: જ્યારે કોઈ કાયદાને પડકારવામાં આવે છે, ત્યારે અદાલતે નક્કી કરવાનું રહે છે કે શું તે કાયદો એટલો મનસ્વી અથવા અરાજક છે કે તેને રદ કરવો જ જોઈએ. વધુમાં વધુ, સમાન વિષય સંબંધિત અને અન્ય સ્ત્રોતમાંથી સત્તા મેળવનારા કોઈ કાયદાનો, જો તેની જોગવાઈઓ વાજબી માનવામાં આવી હોય અથવા સમયની કસોટી પર ખરી ઊતરી હોય, તો માત્ર આ સંદર્ભમાં શું વાજબી ગણાય તે દર્શાવવા માટે ઉલ્લેખ થઈ શકે. અમે હવે આ આધારે ઉક્ત અધિનિયમની જોગવાઈઓનું પરીક્ષણ કરીએ છીએ.

જજ. આ પરિચ્છેદ એવો છે જેના ઉપર શ્રી નરીમન દ્વારા ખૂબ જોરશોરથી આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. તથાપિ, અમારો મત એવો છે કે ઉક્ત પરિચ્છેદમાં કરાયેલ અવલોકનોનો અર્થ સમગ્ર નિર્ણયને સમૂહરૂપે

વાંચીને જ સમજવો જોઈએ. પરિચ્છેદ-૭ માં "મનસ્વી" શબ્દનો ઉપયોગ ભેદભાવપૂર્ણ હોવાના અર્થમાં કરવામાં આવ્યો હતો, જેનો બોધ તે જ પરિચ્છેદને સમગ્રતાથી વાંચવાથી થાય છે. અધિનિયમની જોગવાઈઓમાંથી અંતે જે જોગવાઈ હમાઓમાં વળતરનું ચુકવણું કરવાની હતી, તે જેટલી હદ સુધી એવી જોગવાઈ કરતી હતી, તેટલી હદ સુધી અમાન્ય હતી. તેને અમાન્ય ઠેરવવાનો આધાર સ્પષ્ટપણે ભેદભાવનો જ હતો. એ યાદ રાખવું જોઈએ કે જે અધિનિયમ ભેદભાવપૂર્ણ હોય તેને મનસ્વી તરીકે ઓળખી શકાય છે. પરિચ્છેદ-૭ માં "મનસ્વી" શબ્દપ્રયોગ આ જ અર્થમાં કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૧.૮. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યના મામલામાં વિ. રાકેશ કોહલી અને અન્ય એક, (૨૦૧૨) ૬ એસ.સી.સી. ૩૧૨ માં અહેવાલિત, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

૧૬. સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદાને સહેલાઈથી અસંવિધાનિક જાહેર કરી શકાય નહીં. અદાલતને કોઈપણ પ્રકારની રત્તીભર પણ શંકાથી પર એ રીતે ધારણા પર પહોંચવા સક્ષમ હોવું જોઈએ કે સંવિધાનની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન એટલું સ્પષ્ટ અને જ્વલંત હતું કે પડકાર હેઠળની કાયદાકીય જોગવાઈ ટકી શકે નહીં. સંવિધાનિક જોગવાઈઓના ઘોર ઉલ્લંઘન વિના, સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવેલ કાયદાને અમાન્ય જાહેર કરવામાં આવતો નથી.

૧૭. આ અદાલતે પુનઃપુનઃ જણાવ્યું છે કે કાયદાકીય અધિનિયમને અદાલત માત્ર બે આધાર પર જ રદ કરી શકે, નામે (૧), યોગ્ય વિધાનમંડળને એવો કાયદો બનાવવાની સત્તા ન હોય અને (૨), તે સંવિધાનના ભાગ - ૩ માં સૂચિબદ્ધ મૂળભૂત હકોમાંથી કોઈને છીનવી લેતું હોય અથવા સંકુચિત કરતું હોય, અથવા સંવિધાનની અન્ય કોઈ જોગવાઈનું ઉલ્લંઘન કરતું હોય. મેકડોવેલ એન્ડ કો.૨ માં, અનુચ્છેદ

૧૪ આધારિત અધિનિયમને પડકાર સંબંધિત મુદ્દે વિચારીને, આ અદાલતે અહેવાલના પરિષ્કેદ ૪૩ માં નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું (એસ.સી.સી. પૃષ્ઠ ૭૩૭-૩૮):

“.....સંસદ અથવા વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો અદાલતો દ્વારા બે આધાર પર અને માત્ર બે આધાર પર જ રદ થઈ શકે છે, એટલે કે, (૧) વિધાનસભાનો અભાવ અને (૨) સંવિધાનના ભાગ ૩ માં ખાતરી આપેલા કોઈપણ મૂળભૂત હકનો અથવા સંવિધાનની અન્ય કોઈ જોગવાઈનો ભંગ. ત્રીજો કોઈ આધાર નથી..... જો કોઈ અધિનિયમને અનુચ્છેદ ૧૪ના ભંગરૂપ ગણાવીને પડકારવામાં આવે, તો તે માત્ર ત્યારે જ રદ થઈ શકે જ્યારે એવું જણાય કે તે તેમાં પ્રતિષ્ઠિત સમાનતાની કલમ/સમાન સંરક્ષણની કલમનો ભંગ કરે છે. તેવી જ રીતે, જો કોઈ અધિનિયમને અનુચ્છેદ ૧૯(૧) ના ખંડો (એ) થી (જી) દ્વારા ખાતરી અપાયેલા કોઈપણ મૂળભૂત હકોના ભંગરૂપ ગણાવીને પડકારવામાં આવે, તો તે માત્ર ત્યારે જ રદ થઈ શકે જ્યારે એવું જણાય કે તે અનુચ્છેદ ૧૯ ના ખંડો (૨) થી (૬) પૈકી કોઈ દ્વારા સંરક્ષિત નથી, અને તેવી જ રીતે આગળ. માત્ર એટલું કહી દેવાથી કે કોઈ અધિનિયમ મનસ્વી છે અથવા અયોગ્ય છે, તે રદ થઈ શકતો નથી. કોઈ અધિનિયમને અમાન્ય ઠેરવતા પહેલાં કોઈને કોઈ સંવિધાનિક ક્ષતિ શોધવી જ પડે. અદાલતને તે અયોગ્ય લાગે છે, માત્ર આ આધાર પર અધિનિયમને રદ કરી શકાય નહીં. સંસદ અને વિધાનમંડળો, જે લોકોના પ્રતિનિધિઓથી બનેલા છે, તેઓ લોકોને શું જરૂરી છે અને તેમના હિતમાં શું સારો કે ખરાબ છે તે જાણતા અને સમજતા હોવાનું માનવામાં આવે છે. અદાલત તેમની પ્રજા પર ન્યાયાસન ગહીને બેસી શકતી નથી.....”

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૧૮. ત્યારબાદ, આ અદાલતના સ્ટેટ ઓફ ટી.એન. એન્ડ અધર્સ વિ. અનનથી અમ્મલ એન્ડ અધર્સ[૧૦] ના નિર્ણયનો વિચાર કરતાં,

મેકડોવેલ એન્ડ કો. માં ત્રણ-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે અદાલતના પરિચ્છેદ ૪૩ અને ૪૪ [પૃ. ૭૩૯ પર] માં નીચે મુજબ નોંધ્યું હતું:

“.....હવે, અનનથી અમ્મલના નિર્ણય તરફ આવતાં, અમારો મત છે કે તે કોઈ ભિન્ન કાનૂની સિદ્ધાંત સ્થાપિત કરતો નથી. તે મદ્રાસ વડી અદાલતના તે નિર્ણય સામેની અપીલ હતી, જેમાં તામિલનાડુ એક્ટિવિઝિશન ઓફ લેન્ડ ફોર હરિજન વેલ્ફેર સ્કીમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૭૮ ને બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૯ અને ૩૦૦-એ નો ભંગ કરનાર ગણાવીને રદ કરવામાં આવ્યો હતો. અધિનિયમની જોગવાઈઓની સમીક્ષા કરતાં, આ અદાલતે નોંધ્યું કે તે જમીનમાલિકોને, લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન અધિનિયમ, ૧૯૮૪ દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયા સાથે સરખામણી કરતાં, નોંધપાત્ર રીતે અન્યાયી એવી પ્રક્રિયા પ્રદાન કરતો હતો, કારણ કે અધિનિયમની કલમ ૧૧ અનુસાર, જો વળતર રકમ રૂપિયા બે હજારથી વધુ હોય, તો તેનો હતાઓમાં ચૂકવણી કરવાની જોગવાઈ હતી. ઉપરોક્ત સહિત અધિનિયમની અનેક વિશેષતાઓનો ઉદ્દેશ કર્યા પછી, આ અદાલતે આ રીતે અવલોકન કર્યું હતું: (એસ.સી.સી. પૃ. ૫૨૬, પરિચ્છેદ ૭)

૭. જ્યારે કોઈ વિધિ અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ પડકારવામાં આવે છે ત્યારે અદાલતે એ નક્કી કરવાનું રહે છે કે શું તે વિધિ એટલી મનસ્વી અથવા અયોગ્ય છે કે તેને રદ કરવી જ પડે. વધુમાં વધુ, સમાન વિષય સાથે સંબંધિત અને અન્ય સ્ત્રોતમાંથી પોતાની સત્તા પ્રાપ્ત કરતી કોઈ વિધિનો ઉદ્દેશ, જો તેની જોગવાઈઓને વાજબી માનવામાં આવી હોય અથવા તે સમયની કસોટી પર ખરી ઉતરી હોય, તો માત્ર આ સંદર્ભમાં શું વાજબી ગણાવી શકાય તે દર્શાવવા માટે જ કરી શકાય. અમે આ આધારે ઉક્ત અધિનિયમની જોગવાઈઓની તપાસ કરવા આગળ વધીએ છીએ.

૪૪. આ એવો પરિચ્છેદ છે જેના પર શ્રી નરીમન દ્વારા ભારે નિર્ભરતા રાખવામાં આવી છે. જોકે, અમારું મત એવું છે કે ઉક્ત

પરિચ્છેદમાં કરવામાં આવેલી નોંધોને નિર્ણયની સમગ્રતા સાથે સમજી લેવામાં આવવી જોઈએ. પરિચ્છેદ ૭ માં ‘મનસ્વી’ શબ્દનો ઉપયોગ ભેદભાવપૂર્ણ હોવાના અર્થમાં કરવામાં આવ્યો હતો, જે વાત તે જ પરિચ્છેદને સંપૂર્ણરૂપે વાંચવાથી સ્પષ્ટ થાય છે. તમિલનાડુ અધિનિયમની જોગવાઈઓની જમીન અધિગ્રહણ અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે સરખામણી કરવામાં આવી હતી અને અંતે એવું નિષ્કર્ષ કરવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૧૧, જેટલી હદ સુધી તે હક્કમાં વળતરની ચુકવણી માટે જોગવાઈ કરતી હતી, તે અમાન્ય હતી. આ અમાન્યતા ઠરાવવાનો આધાર સ્પષ્ટપણે ભેદભાવનો જ હતો. એ યાદ રાખવું જરૂરી છે કે જે અધિનિયમ ભેદભાવપૂર્ણ હોય તેને મનસ્વી તરીકે ઓળખાવા પાત્ર ગણાવી શકાય. પરિચ્છેદ ૭ માં ‘મનસ્વી’ અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ આ જ અર્થમાં કરવામાં આવ્યો હતો.”

૧૮. વડી અદાલતે ખંડ (ડી) માં સમાયેલ જોગવાઈ મનસ્વી, અયોગ્ય અથવા અતાર્કિક કેમ હતી તે અંગે કોઈ કારણ આપ્યું નથી. આવા નિષ્કર્ષનો આધાર ચુકાદામાંથી સ્પષ્ટ થતો નથી. વડી અદાલતે એવું ઠરાવ્યું નથી કે ઉક્ત જોગવાઈ ભેદભાવપૂર્ણ હતી. જ્યારે રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલી જોગવાઈ ભેદભાવપૂર્ણ હોવાનું નોંધાયું નથી, ત્યારે અમને ભય છે કે આવી વિધાનવ્યવસ્થા મનસ્વી અથવા અતાર્કિક હતી એ આધાર પર રદ કરી શકાતી નહોતી.”

૧૧.૯. રાજબાલા અને અન્યના કેસમાં (ઉપરોક્ત), માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

૫૮. અમારી એવી માન્યતા છે કે અદાલતે નોંધેલા તે નિષ્કર્ષને ધ્યાનમાં લેતાં કે આ નિયમ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાની સત્તા-ક્ષમતાની બહારનો છે, તે નિયમ અયોગ્ય અને મનસ્વી હતો કે કેમ તે અંગે વધુ કોઈ તપાસ કરવી હકીકતમાં જરૂરી નહોતી. તે ઉપરાંત, આ નિયમ સ્પષ્ટપણે ભેદભાવપૂર્ણ છે એવો નોંધાયેલો નિષ્કર્ષ ધ્યાનમાં

લેતાં, જપ વર્ષની ઉચ્ચ વયમર્યાદાની પસંદગી મનસ્વી છે કે નહીં તે અંગેની તપાસ પણ ફરી એકવાર આ કેસના નિરાકરણ માટે જરૂરી નથી. કોઈપણ સ્થિતિમાં, આ અદાલતે દર્શાવેલ કેસમાં અધિનસ્ત વિધાનના એક ભાગ અંગે કરેલી જાહેરાત, અમારી દૃષ્ટિએ, આ પ્રસ્તાવ માટે અધિકૃત આધાર બની શકતી નથી કે અદાલતના મત અનુસાર અધિનિયમ મનસ્વી છે એ આધાર પર કોઈ કાયદાને અસંવિધાનીય જાહેર કરી શકાય.

XXX XXX XXXX-એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ
એક્સ

૬૩. માનનીય એટર્ની જનરલે આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય તથા અન્ય વિ. મેકડોવેલ એન્ડ કો. (૧૯૯૬) ૩ એસ.સી.સી. ૭૦૯ ના પરિચ્છેદ ૪૩ પર ભારે નિર્ભરતા મૂકી હતી, જેમાં કોઈ કાયદાને તે મનસ્વી છે તે આધાર પર અસંવિધાનિક જાહેર કરવાનો પ્રશ્ન વિચારવામાં આવ્યો હતો.

“૪૩. શ્રી રોહિન્ટન નરીમને રજૂઆત કરી કે, આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યમાં મુક્તિપ્રાપ્ત વર્ગોમાં આવતાં મોટી સંખ્યામાં વ્યક્તિઓને માદક દ્રવ્યોનું સેવન કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવી છે, તેથી આવા દ્રવ્યોના નિર્માણ અને ઉત્પાદનમાં સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ “મનમાનો” છે અને માત્ર આ એક જ આધાર પર સુધારક અધિનિયમ રદ થવા પાત્ર છે. આ પ્રસ્તાવના સમર્થન માટે આ અદાલતના સ્ટેટ ઓફ તમિલ નાડુ અને અન્ય વિ. અનંથી અંમ્માલ અને અન્ય [(૧૯૯૫) ૧ એસ.સી.સી. ૫૧૯] ના ચુકાદાનો આધાર લેવામાં આવે છે. પરંતુ, તે નિર્ણયમાં કરાયેલા નિર્ધારણનો ઉલ્લેખ કરીએ તે પહેલાં, આ બાબતમાં કેટલીક મૂળભૂત પ્રતિજ્ઞાસિઓની પોતાની જાતને યાદ અપાવવી યોગ્ય રહેશે. યુનાઈટેડ કિંગડમમાં, સંસદ સર્વોચ્ચ છે. સંસદની સત્તા પર કોઈ મર્યાદાઓ નથી. યુનાઈટેડ કિંગડમની કોઈ અદાલત સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ અધિનિયમને કોઈપણ આધારે રદ કરી શકતી નથી. તેની સામે, યુનાઈટેડ

સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકામાં સંઘીય બંધારણ છે, જ્યાં કોંગ્રેસ અને રાજ્ય વિધાનમંડળોની કાયદા બનાવવાની સત્તા બે રીતે મર્યાદિત છે, એટલે કે, રાજ્યો અને સંઘીય સરકાર વચ્ચેની વિધાન સત્તાઓનું વહેંચાણ અને બંધારણમાં સમાવેશ કરાયેલા મૂળભૂત અધિકારો (બિલ ઓફ રાઈટ્સ). ભારતમાં સ્થિતિ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકાની સમાન છે. સંસદની અથવા તે બાબતમાં રાજ્ય વિધાનમંડળોની સત્તા બે રીતે મર્યાદિત છે. સંસદ અથવા વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવાયેલ કાયદો અદાલતો દ્વારા માત્ર બે જ આધારો પર રદ થઈ શકે છે, એટલે કે, (૧) વિધાનક્ષમતાનો અભાવ અને (૨) બંધારણના ભાગ-૩માં બાંહેધરી આપવામાં આવેલ કોઈ મૂળભૂત અધિકારનું અથવા અન્ય કોઈ બંધારણીય જોગવાઈનું ઉલ્લંઘન. ત્રીજો કોઈ આધાર નથી. અમે પ્રક્રિયાત્મક અવિવેકિતા અને તત્વાત્મક અવિવેકિતા જેવા સિદ્ધાંતોની ચર્ચામાં પ્રવેશવા ઇચ્છતા નથી — આવા સિદ્ધાંતો યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયો પરથી પ્રેરિત છે. યુ.એસ.એ.માં પણ, આ સિદ્ધાંતો અને ખાસ કરીને તત્વાત્મક ન્યાયસંગત પ્રક્રિયાનો સિદ્ધાંત અવિરત વિવાદનું કારણ બન્યો છે, અને તાજેતરની વિચારધારા આ આધાર (તત્વાત્મક ન્યાયસંગત પ્રક્રિયા)માં કડક કાપછાંટ તરફ ઝૂકે છે. તત્વાત્મક ન્યાયસંગત પ્રક્રિયાના આધારે મુખ્ય આક્ષેપ એ છે કે તે વિશિષ્ટ કાયદેસરની રચના કરતી વખતે વિધાનમંડળની બુદ્ધિમતાના નિર્ણયકર્તા તરીકે અદાલતોને સ્થાપિત કરવા પ્રયત્ન કરે છે. અમારા માટે એટલું કહેવું પૂરતું છે કે તેને જે નામે ઓળખવામાં આવે, રદબાતલનો આધાર ઉપર દર્શાવાયેલા બે આધારોની સીમાઓની અંદર જ આવવો જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો કોઈ અધિનિયમને અનુચ્છેદ ૧૪ના ઉલ્લંઘન તરીકે પડકારવામાં આવે, તો તે ત્યારે જ રદ થઈ શકે જ્યારે એવું જણાય કે તે તેમાં નેહાયેલા સમાનતા કલમ/સમાન સંરક્ષણ કલમનું ઉલ્લંઘન કરે છે. તે જ રીતે, જો કોઈ અધિનિયમને અનુચ્છેદ ૧૮(૧)ની કલમો (એ) થી (જી) દ્વારા બાંહેધરી આપવામાં આવેલા કોઈ મૂળભૂત અધિકારના ઉલ્લંઘન તરીકે પડકારવામાં આવે, તો તે ત્યારે જ રદ થઈ શકે જ્યારે એવું જણાય કે તે અનુચ્છેદ ૧૮ની કલમો (૨) થી (૬) પૈકી કોઈ દ્વારા સંરક્ષિત નથી, અને તેમ જ આગળ. કોઈ અધિનિયમ માત્ર એટલું કહીને રદ કરી શકાય નહિ કે તે

મનમાનો અથવા અવિવેકી છે. કોઈ અધિનિયમને અમાન્ય ઠરાવવા પહેલાં કોઈને કોઈ બંધારણીય ખામી દર્શાવવી જ પડશે. અદાલતને તે અન્યાયસંગત લાગે છે એ આધારે અધિનિયમ રદ કરી શકાય નહિ. સંસદ અને વિધાનમંડળો, જે લોકોના પ્રતિનિધિઓથી બનેલા છે, તેઓ લોકોને શું જરૂરિયાતો છે અને તેમના માટે શું સારું અને શું ખરાબ છે તે જાણતા અને તે અંગે જાગૃત છે એવું માનવામાં આવે છે. અદાલત તેમની બુદ્ધિમત્તા પર નિર્ણય આપતી બેઠી રહી શકે નહિ. આ સંદર્ભમાં, એ ચાદ રાખવું જોઈએ કે વહીવટી કાર્યવાહીના કેસમાં પણ, ન્યાયિક સમીક્ષાનો વ્યાપ માત્ર ત્રણ આધારો સુધી મર્યાદિત છે, એટલે કે, (૧) અવિવેકિતા, જેને વધુ યોગ્ય રીતે અતાર્કિકતા કહી શકાય, (૨) ગેરકાયદેસરતા અને (૩) પ્રક્રિયાત્મક અયોગ્યતા [જુઓ કાઉન્સિલ ઓફ સિવિલ સર્વિસિસ યુનિયન વિ. મિનિસ્ટર ફોર સિવિલ સર્વિસિસ (૧૯૮૫ એ.સી. ૩૭૪), જેને આ અદાલતે પણ સ્વીકારેલો છે]. વહીવટી કાયદાના ક્ષેત્રમાં પણ પ્રમાણસંગતતાના સિદ્ધાંતની લાગુ પડતાશ હજી ચર્ચાસ્પદ મુદ્દો છે. [જુઓ આર. વિ. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર હોમ ડિપાર્ટમેન્ટ એક્સ પી બ્રિન્ડ, [૧૯૯૧ એ.સી. ૬૯૬ પૃષ્ઠ ૭૬૬-૬૭ અને ૭૬૨] માં લોર્ડ્સ લૉવરી અને એક્નરના અભિપ્રાયો]. જ્યારે તેની લાગુ પડતાશ વહીવટી કાયદાના ક્ષેત્રમાં પણ સંપૂર્ણ અને અંતિમ રીતે નિશ્ચિત થયેલી નથી ત્યારે ઉપરોક્ત સિદ્ધાંત લાગુ કરીને કોઈ અધિનિયમ રદ કરવો ખરેખર વિચિત્ર બાબત ગણાય. એક વાત એ કહેવાય કે કોઈ મૂળભૂત અધિકાર પર મૂકાયેલ પ્રતિબંધ અપ્રમાણસંગત, અતિશય અથવા અવિવેકી હોય તો તેને રદ કરી શકાય, અને બીજી સંપૂર્ણ જુદી વાત એ કહેવાય કે અદાલતને કોઈ અધિનિયમ અવિવેકી, અનાવશ્યક અથવા અનુચિત લાગે તો તે તેને રદ કરી શકે. હવે, અનંતી અંમ્માલના નિર્ણય તરફ આવીએ, તો અમારું મત છે કે તે કોઈ જુદો સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કરતો નથી. તે મદ્રાસ વડી અદાલતના તે નિર્ણય વિરુદ્ધની અપીલ હતી જેમાં તમિલ નાડુ એક્ટિવિઝિશન ઓફ લેન્ડ ફોર હરિજન વેલ્ફેર સ્કીમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૭૮ ને બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૯ અને ૩૦૦એના ઉલ્લંઘનરૂપ ગણાવીને રદ કરવામાં આવ્યો હતો. અધિનિયમની જોગવાઈઓની સમીક્ષા કરતાં, આ અદાલતે નોંધ્યું કે તે જમીન માલિકો માટે લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન

અધિનિયમ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયા કરતાં નોંધપાત્ર રીતે અયોગ્ય એવી પ્રક્રિયા નક્કી કરતો હતો, કારણ કે અધિનિયમની કલમ ૧૧ મુજબ, જો વળતર બે હજાર રૂપિયા કરતાં વધુ હોય તો તેનું હસાઓમાં ચુકવણી કરવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું. ઉપરોક્ત સહિત અધિનિયમની અનેક વિશેષતાઓની નોંધ લીધા પછી, આ અદાલતે આ પ્રમાણે અવલોકન કર્યું:

૭. જ્યારે કોઈ વિધાનને અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ પડકારવામાં આવે છે ત્યારે અદાલતે જે નિર્ણય કરવો હોય છે તે એ છે કે શું તે વિધાન એટલું મનસ્વી અથવા અયોગ્ય છે કે તેને રદ કરવું જ પડે. વધુમાં વધુ, સમાન વિષય અંગેનું એવું વિધાન, જે પોતાની સત્તા અન્ય સ્ત્રોતમાંથી પ્રાપ્ત કરતું હોય, તેની જોગવાઈઓને, જો તે વાજબી માનવામાં આવી હોય અથવા સમયની કસોટી પર સ્થિતિ ઉતરી હોય, તો માત્ર આ સંદર્ભમાં શું વાજબી ગણાવી શકાય તે દર્શાવવાના હેતુસર જ સંદર્ભિત કરી શકાય. અમે આ જ આધારે ઉક્તચ્ચેદ અધિનિયમની જોગવાઈઓનું પરીક્ષણ કરવા આગળ વધીએ છીએ."

૪૪. આ જ પરિચ્છેદ છે, જેના પર શ્રી નરીમન દ્વારા ભારે નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી છે. તેમ છતાં, અમારો મત એ છે કે ચ્ચેદ પરિચ્છેદમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનોને નિર્ણયની સમસ્તતા સાથે સમજવા જોઈએ. પરિચ્છેદ ૭ માં 'મનસ્વી' શબ્દનો ઉપયોગ ભેદભાવપૂર્ણ હોવાના અર્થમાં કરવામાં આવ્યો હતો, જેમ કે તે જ પરિચ્છેદને સંપૂર્ણ રીતે વાંચતાં સ્પષ્ટ થાય છે. તમિલ નાડુ અધિનિયમની જોગવાઈઓની તુલના ભૂમિ અધિગ્રહણ અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે કરવામાં આવી હતી અને અંતે એવો નિષ્કર્ષ આપવામાં આવ્યો હતો કે કલમ ૧૧, જેટલી હદે તે હસાઓમાં વળતર ચૂકવવાની જોગવાઈ કરતી હતી, તેટલી હદે અમાન્ય હતી. અમાન્ય ઠરાવવાનો આધાર સ્પષ્ટપણે ભેદભાવનો જ હતો. એ યાદ રાખવું જોઈએ કે જે અધિનિયમ ભેદભાવપૂર્ણ હોય તેને મનસ્વી તરીકે ઓળખાવી શકાય. પરિચ્છેદ ૭ માં 'મનસ્વી' અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ આ જ અર્થમાં કરવામાં આવ્યો હતો.

૬૪. ઉપરોક્ત અવતરણમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ દેશમાં અદાલતો માત્ર એ આધાર પર કે કાયદેસર વિધાન “મનમાનીભર્યું” છે, કોઈ વિધાનને અસંવિધાનિક જાહેર કરવાની કામગીરી હાથ ધરતી નથી, કારણ કે આવો પ્રયાસ મૂલ્યનિર્ધારક નિર્ણયનો અર્થ સૂચવે છે અને જ્યાં સુધી તે વિધાન સંવિધાનની કોઈ નિશ્ચિત જોગવાઈનું અન્યથા ઉલ્લંઘન કરતું ન હોય ત્યાં સુધી અદાલતો વિધાનમંડળની પસંદગીઓની વિવેકસંગતતા અથવા યુક્તિનું પરીક્ષણ કરતી નથી. આવું પરીક્ષણ હાથ ધરવું એટલે, ભારતીય વિધાનની સંવિધાનિકતા પરખતી વખતે, અમેરિકાની સર્વોચ્ચ અદાલતે એક પૂર્વવર્તી સમયગાળામાં અપનાવેલા “સબસ્ટાન્ટિવ ડ્યૂ પ્રોસેસ”ના સિદ્ધાંતને વાસ્તવમાં આચાર કરવા સમાન ગણાશે. ઉપરોક્ત અવતરણમાં દર્શાવ્યા મુજબ, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં પણ આ સિદ્ધાંતની કાયદેસર માન્યતા હાલમાં શંકાસ્પદ છે. આ અદાલતે ઘણાં અગાઉ એ.એસ. ફ્રીડલા તથા અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ મદ્રાસ, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૭ એસ.સી. ૨૯૭ માં જાહેર કર્યું હતું કે ડ્યૂ પ્રોસેસનો સિદ્ધાંત ભારતીય સંવિધાન હેઠળ લાગુ પડતો નથી. ફ્રેન્કફર્ટ, જે. દ્વારા દર્શાવ્યા મુજબ, મનમાની એક મંત્રવાક્ય બની ગઈ હતી.

૬૫. ઉપરોક્ત કારણોને આધારે, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે કોઈ કાયદાને “મનસ્વી” હોવાના આધાર પર આ અદાલત દ્વારા અસંવિધાનિક જાહેર કરવું અનુમત્ય નથી.

૧૧.૧૦. ઉપરોક્ત નિર્ણયો પર આધાર રાખીને, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી કે આક્ષેપિત અધ્યાદેશ અધિનિયમનો ભાગરૂપ કાયદો છે અને તે સક્ષમ વિધાન છે તથા કોઈપણ બંધારણીય જોગવાઈઓનો ભંગ કરતો નથી અને તેથી અધિકારાતીત તરીકે આક્ષેપિત અધ્યાદેશને રદ કરી શકાતો નથી.

૧૧.૧૧. પક્ષકારોની રજૂઆતો તથા વર્તમાન કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ, તેમજ વિદ્વાન વકીલો દ્વારા આધારિત નિર્ણયો પર વિચારણા કર્યા બાદ, અમારું

એવું મંતવ્ય છે કે અધિનિયમ શા માટે ઘડવામાં આવ્યો છે તે હકીકતના વિચાર માટે હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન મહત્વપૂર્ણ છે અને તેથી હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન મહત્વ ધારણ કરે છે. ધારાસભાની સાચી મનશા અને/અથવા આવા અધિનિયમ દ્વારા સિદ્ધ કરવાના હેતુની, તે અધિનિયમ દ્વારા કરાયેલા વર્ગીકરણની વાજબીતા નિર્ધારિત કરતી વખતે, મૂલવણી કરવા માટે હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન બાહ્ય સહાય તરીકે જોવામાં આવી શકે છે. તેમ છતાં, આ પણ સત્ય છે કે માત્ર એ આધાર પર કે તેના હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન અવાજબી અથવા અસંગત છે, કાયદાકીય જોગવાઈને રદ કરી શકાય નહીં. વર્તમાન કેસમાં, ઉપરોક્ત મુજબ નોંધાયું છે તેમ, પડકારવામાં આવેલ વટહુકમના નિવેદનમાં દર્શાવેલા ત્રણ કારણો અસંગત છે કારણ કે તે અવાજબી છે. સંબંધિત વટહુકમ જાહેર કરવાનો જે હેતુ સિદ્ધ કરવાનો હતો, તેની સાથે કોઈ વાજબી સંબંધ નથી.

૧૧.૧૨. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં લેતાં, અમારો મત એવો છે કે આક્ષેપિત વટહુકમમાં દર્શાવાયેલ હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન અયોગ્ય અને અસંગત છે. તેમ છતાં, અમારું માનવું છે કે માત્ર એ આધાર પર કે તેના હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન અયોગ્ય અને અસંગત છે, આક્ષેપિત વટહુકમને રદ કરી શકાય નહીં. પ્રશ્ન ક્રમાંક ૩.

શું પડકારાયેલ વટહુકમ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતો છે, કારણ કે ઉક્ત વટહુકમ દ્વારા મેડિકલ, ડેન્ટલ અને પેરા-મેડિકલ અભ્યાસક્રમોમાંથી એન.આર.આઈ. ક્વોટા રદ કરવામાં આવ્યો છે, જ્યારે એવો ક્વોટા અન્ય વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોમાં, જેમ કે એન્જિનિયરિંગ, ફાર્મસી, મેનેજમેન્ટ, કાયદા વગેરેમાં, ચાલુ રાખવામાં આવ્યો છે?

૧૨. અરજદારો તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે વિવાદિત અધ્યાદેશ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે. પી.એ. ઇનામદાર (પૂર્વોક્ત) ના મામલામાં આપેલા નિર્ણયના અનુચ્છેદ ક્રમાંક ૨૬ અને ૧૦૪ માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વ્યાવસાયિક શિક્ષણ આપતી સંસ્થાઓના એક સમાનવર્ગીય વર્ગનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, એટલે કે ઇજનેરી, ફાર્મસી, કાયદા, મેનેજમેન્ટ વગેરે જેવા અભ્યાસક્રમો પણ તેમાં તબીબી,

દંતચિકિત્સા અને પરા-તબીબી અભ્યાસક્રમો સાથે સમાવેશ પામે છે. માત્ર તબીબી, દંતચિકિત્સા અને પરા-તબીબી અભ્યાસક્રમોમાં જ એન.આર.આઈ. ક્વોટા દૂર કરવો, પ્રાપ્ત કરવાના હેતુ સાથે કોઈ સંબંધ ન હોય તેવી સ્થિતિમાં, એક વર્ગની અંદર બીજો વર્ગ ઉભો કરવાના સમાન ગણાશે. તેથી, પ્રશ્નસ્થ અધ્યાદેશ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉદ્દેશન કરનાર છે, કારણ કે પી.એ. ઇનામદાર (પૂર્વોક્ત) ના ઉપરોક્ત ચુકાદાના અનુચ્છેદ ૧૩૧ માં તમામ વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોમાં એન.આર.આઈ. ક્વોટા સર્જવાની બાબતનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૧૨.૧. બીજી તરફ, માનનીય એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી હતી કે માત્ર એટલા કારણો કે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કેટલીક ટિપ્પણીઓ કરી હતી, જેમાં એક તરફ વ્યાવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ અને બીજી તરફ અ-વ્યાવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ વચ્ચેના એક સામાન્ય વર્ગીકરણનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો, તે પરથી એવો નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય નહીં કે એક તરફ મેડિકલ અને ડેન્ટલ અભ્યાસક્રમો/શાખાઓ અને બીજી તરફ એન્જિનિયરિંગ, ફાર્મસી, કાયદો, મેનેજમેન્ટ વગેરે જેવા અન્ય અભ્યાસક્રમો/શાખાઓ વચ્ચેનું વધુ વર્ગીકરણ પરવાનગીયોગ્ય નથી, કારણ કે ઉક્ત તમામ અભ્યાસક્રમો/શાખાઓની લક્ષણો, વિશેષતાઓ તથા પરિસ્થિતિઓનો સમૂહ ભિન્ન છે અને મુખ્ય તફાવત એ છે કે મેડિકલ અને ડેન્ટલ અભ્યાસક્રમો માનવજીવન સાથે સંબંધિત છે, જ્યારે અન્ય અભ્યાસક્રમોના સંદર્ભમાં તેવી સ્થિતિ નથી. વધુમાં એમ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ભવિષ્યમાં રાજ્ય અન્ય શાખાઓમાંથી પણ એન.આર.આઈ. ક્વોટા દૂર કરી શકે છે અને આ તેની શરૂઆત હોઈ શકે છે. માનનીય એડવોકેટ જનરલે શ્રી લક્ષ્મીન્દ્ર તીર્થ સ્વામિયાર ઓફ શ્રી શિરૂર મઠ અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો હતો. ઉક્ત નિર્ણયમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ફરો ૨૯ માં નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કર્યું હતું:

“૨૯. જે શરતોનું ઉદ્દેશન થવાથી કોઈ કાયદાકીય વ્યવસ્થા , ના દોષક્ષેત્રમાં આવશે, તે હવે સર્વોચ્ચ અદાલતના બે નિર્ણયોથી અધિકૃત

રીતે નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, અર્થાત્, ' ', ૧૯૫૧ એસસીજે ૨૯ અને ' , ૧૯૫૧ એસસીજે કેસોમાં, ના અમલ વખતે ધ્યાનમાં રાખવાના મુખ્ય સિદ્ધાંતોનું વિશ્લેષણ કરીને ફઝલ અલી જે. દ્વારા પાનું ૪૯૧ પર નીચે મુજબ પ્રસ્તાવોના સ્વરૂપમાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે:

"(૧) કોઈ અધિનિયમની બંધારણીય માન્યતાના પક્ષમાં હંમેશા અનુમાન રહે છે, કારણ કે એવું માનવું જ પડે કે વિધાનમંડળ પોતાના લોકોની જરૂરિયાતોને સમજે છે અને તેમનું યોગ્ય મૂલવણ કરે છે, તેની કાયદાકીય જોગવાઈઓ અનુભવથી સ્પષ્ટ થયેલ પ્રશ્નો તરફ દોરાયેલ છે અને તેમાં કરવામાં આવેલ ભેદકરણ પૂરતા આધાર પર આધારિત છે.

(૨) કેટલીક પરિસ્થિતિઓમાં આ અનુમાનનું ખંડન એ દર્શાવીને કરી શકાય છે કે અધિનિયમના મુખપૃષ્ઠ પરથી જ કોઈ વર્ગીકરણ જ નથી અને કોઈ એવી વિશિષ્ટ ભિન્નતા નથી જે કોઈ વ્યક્તિ અથવા વર્ગને ખાસ લાગુ પડે અને અન્ય કોઈ વ્યક્તિ અથવા વર્ગને લાગુ ન પડે, અને તેમ છતાં કાયદો માત્ર કોઈ નિશ્ચિત વ્યક્તિ અથવા વર્ગને જ આઘાત કરે છે.

(૩) સમાનતાનો સિદ્ધાંતનો અર્થ એવો નથી કે જે તમામ વ્યક્તિઓ સ્વભાવ, પ્રાપ્તિઓ અથવા પરિસ્થિતિઓને કારણે સમાન સ્થિતિમાં નથી તેમના બધાં માટે દરેક કાયદાનો સર્વવ્યાપક અમલ હોવો જ જોઈએ, અને વ્યક્તિઓના વિવિધ વર્ગોની ભિન્ન આવશ્યકતાઓ ઘણી વાર અલગ પ્રકારની વ્યવહાર પદ્ધતિની માંગ કરે છે.

(૪) આ સિદ્ધાંત કાયદેસર હેતુઓ માટે વ્યક્તિઓનું વર્ગીકરણ કરવાની રાજ્યની સત્તા હરણ કરતું નથી.

(૫) દરેક વર્ગીકરણ કોઈક અંશે થોડીઘણી અસમાનતા પેદા કરે તેવી શક્યતા ધરાવે છે, અને માત્ર અસમાનતા પેદા થવી પૂરતી નથી.

(૬) જો કોઈ કાયદો સુસ્પષ્ટપણે નિર્ધારિત વર્ગના સભ્યો સાથે સમાન રીતે વ્યવહાર કરે છે, તો તે આક્ષેપજનક ગણાતો નથી અને એ આધાર

પર કે તેનો અમલ અન્ય વ્યક્તિઓ પર થતો નથી, તેની સામે સમાન સંરક્ષણના ઇનકારનો આક્ષેપ ઉઠાવી શકાય તેમ નથી.

(૭) ચુકિતસંગત વર્ગીકરણ મંજૂર હોય તો પણ આવું વર્ગીકરણ કોઈ વાસ્તવિક અને સત્વસભર ભિન્નતા પર આધારિત હોવું જોઈએ, જે પ્રાપ્ત કરવા માંગવામાં આવેલા હેતુ સાથે ચુકિતસંગત અને ન્યાયસંગત સંબંધ ધરાવતી હોય; અને વર્ગીકરણ મનસ્વી રીતે તથા કોઈ સત્વસભર આધાર વિના કરવામાં આવી શકતું નથી." સર્વોચ્ચ સત્તાધિકાર દ્વારા કરાયેલ આ સ્પષ્ટ ઉચ્ચારના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, ઉપર પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતોમાંથી એક કે બીજા સિદ્ધાંતને સમજાવવા માટે વકીલાત દરમિયાન વિશાળ પ્રમાણમાં ઉદ્દેખિત સત્તાધિકારોનો સંદર્ભ આપવાની જરૂર રહેતી નથી. આક્ષેપનો મૂળ સાર એ છે કે જ્યારે ખ્રિસ્તી અને ધર્મમંદન ધાર્મિક તથા પરોપકારી સંસ્થાઓ અને દાનનિધિઓને બહાર રાખવામાં આવ્યા હતા, ત્યારે માત્ર હિન્દુ ધાર્મિક તથા પરોપકારી દાનનિધિઓ અને સંસ્થાઓને જ વિશેષ વર્તન માટે પસંદ કરવામાં આવી હતી અને આવો ભેદભાવ અયોગ્ય, અચુકિતસંગત અને અન્યાયપૂર્ણ છે. ધર્મના આધારે, એટલે કે હિન્દુ, ધર્મમંદન અથવા ખ્રિસ્તી, સંસ્થાઓ અને દાનનિધિઓનું કરાયેલ વર્ગીકરણ પ્રાપ્ત કરવા માંગવામાં આવેલા હેતુ, એટલે કે આવી સંસ્થાઓના વધુ સારા વહીવટ અને સંચાલન,ને ધ્યાનમાં લેતાં, મનસ્વી અથવા અચુકિતસંગત ગણાવી શકાય તેમ નથી. રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા આ પ્રથમવાર કરાયેલ વર્ગીકરણ કે વિભાગ નથી. આ ભિન્નતા લગભગ એક સદીથી અસ્તિત્વમાં હતી. વિવિધ ધર્મોની સંસ્થાઓ અને દાનનિધિઓના લક્ષણો તથા સ્વભાવ અનેક બાબતોમાં અલગ હોવાથી, આ વર્ગીકરણ માત્ર ધર્મના આધારે જ છે એવું કહી શકાય તેમ નથી, કારણ કે વર્ગીકરણમાં સમાવિષ્ટ સંસ્થાઓ ધાર્મિક હોવા ઉપરાંત લૌકિક પણ છે, અને સમક્ષ રહેલા હેતુને ધ્યાનમાં લેતાં, અનેક સામાન્ય લક્ષણો ધરાવતી સંસ્થાઓને એક જ સમૂહ હેઠળ ચુકિતસંગત રીતે વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે. તે વિધાનમંડળને એક સમયે કાયદેસર વિચારણા માટે એક સમૂહની સંસ્થાઓ પસંદ કરીને તેમ અંગે કાયદો બનાવવામાં, અને અન્ય પ્રકારની સંસ્થાઓને ભાવિ તારીખે વિચારણા માટે અનામત રાખવામાં, અવરોધતું

નથી. આ દલીલ સ્વીકારવી અશક્ય છે કે તે અથવા તોનું ઉદ્ધંધન કરે છે અથવા

૧૨.૨. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે પણ સખાવંત અલી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલા અવલોકનો પર આધાર મૂક્યો છે, જેમાં પેરા ૧૦ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૧૦. જોકે, તેમ છતાં એવી દલીલ કરવામાં આવી કે આ વર્ગ ઉપરાંત બીજા એવા વર્ગો પણ છે જ્યાં હિત અને ફરજ વચ્ચે સંઘર્ષ થવાની સંભાવના રહેલી હોય અને જ્યાં સુધી તેઓ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ નિર્ધારિત અયોગ્યતાઓમાં આવરી લેવામાં આવ્યા નથી, ત્યાં સુધી અપીલકર્તા જે વર્ગનો સભ્ય હતો તે વર્ગને આવરી લેતી જોગવાઈ ભેદભાવપૂર્ણ હતી. ખાસ કરીને એવું દર્શાવવામાં આવ્યું કે જે ગ્રાહકનો નગરપાલિકા વિરુદ્ધ દાવો પ્રલંબિત હોય તે ચૂંટણીમાં ઉમેદવાર તરીકે ઊભા રહેતાં અટકાવવામાં આવ્યો નથી, જ્યારે નગરપાલિકા વિરુદ્ધ વકાલતનામું ધારણ કરનાર કાનૂની વ્યવસાયિક અયોગ્ય ઠરે છે, જોકે હિત અને ફરજ વચ્ચેના સંઘર્ષને ટાળવાના આધારે આ બન્ને વર્ગો સામેનો પ્રતિબંધ ન્યાયસંગત ઠરી શકે. આ દલીલનો સરળ જવાબ એ છે કે કોઈ વિશિષ્ટ હેતુ કે ઉદ્દેશ પ્રાપ્ત કરવા માટે બનાવેલ કાયદો સર્વગ્રાહી હોવો આવશ્યક નથી. કયા વર્ગોને કાયદાના વ્યાપમાં આવરી લેવા તે નક્કી કરવાનું કાર્ય વિધાનમંડળનું છે અને માત્ર એટલા માટે કે કાયદાથી આવરી લેવાયેલા વર્ગો જેવા જ સ્થાને રહેલા અમુક વર્ગોને બહાર રાખવામાં આવ્યા છે, તે કારણે બનાવેલ કાયદો કોઈપણ રીતે ભેદભાવપૂર્ણ અને સંવિધાન દ્વારા ખાતરી આપેલા મૂળભૂત અધિકારનો ભંગ કરનાર ગણાશે નહીં.

૧૨.૩ . આ તબક્કે, અમે પી.એ. ઇનામદારના મામલે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પરિચ્છેદ ૨૬ માં કરવામાં આવેલા અવલોકનો ઉદ્ધૃત કરવા ઇચ્છીએ છીએ અને

૧૦૪ જે નીચે મુજબ વાંચાય છે:

“સંવિધાન પીઠથી ઉચ્ચતર કોર્મની પીઠની રચના કરવા બાબતનો સંદર્ભ

૨૬. ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશના આદેશો તા. . ૨૦૦૪ માં, (૨૦૦૪) ૮ એસ.સી.સી. ૧૩૯ અને તા. ૨૯, ૨૦૦૪ ના પુષ્પગિરી મેડિકલ સોસાયટી વિ. સ્ટેટ ઓફ કેરળા એન્ડ ઓર્સ., (૨૦૦૪) ૮ એસ.સી.સી. ૧૩૫ હેઠળ આ મુદ્દાઓને સાત ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકવા દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે. અમારી સમક્ષના વ્યથિત વ્યક્તિઓ ફરીથી એક જ વર્ગમાં વર્ગીકૃત કરી શકાય તેવા છે, અર્થાત્ અનાનુદાનિત લઘુમતી અને અલ્પસંખ્યક ન હોય તેવી સંસ્થાઓ, જે વ્યવસાયિક શિક્ષણ આપે છે. અમારી સમક્ષ નિર્ણય માટે ઉદ્ભવતા પ્રશ્નો માત્ર ત્રણ જ છે:

- (૧) અનાનુદાનિત વ્યવસાયિક સંસ્થાઓ સંબંધે પ્રવેશો/વિદ્યાર્થીઓના 'ક્વોટા'નું નિર્ધારણ;
- (૨) આવા કોલેજોમાં પ્રવેશ માટે પરીક્ષાઓ યોજવાની બાબત, અર્થાત્, પ્રવેશ પરીક્ષાઓ કોણ લેશે; અને
- (૩) ફી માળખું. એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ

૧૦૪. 'શિક્ષણ' વિષે સામાન્ય રીતે કહે છે અને તેમ જ આ કલમો પણ કહે છે. આ કલમો ધાર્મિક શિક્ષણ આપતી શૈક્ષણિક સંસ્થા અને વ્યવસાયિક અથવા અવ્યવસાયિક શિક્ષણ આપતી શૈક્ષણિક સંસ્થા વચ્ચે કોઈ ભેદરેખા આંકતી નથી. તેમ છતાં, અનુક્રમિક ન્યાયિક ઉચ્ચારણો દ્વારા વિકસિત થયેલી વિચારસરણી, જે પાઈ ફાઉન્ડેશન સુધી પહોંચી સમાપ્ત થાય છે, તે એવી છે કે બંધારણીય જોગવાઈઓની પૃષ્ઠભૂમિમાં શિક્ષણની

સંકલ્પનાને જોતા, વ્યવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ પોતે જ એક સ્વતંત્ર વર્ગ રચે છે, જે અવ્યવસાયિક શિક્ષણ આપતી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓથી ભિન્ન છે. અમારા સમક્ષ ઉપસ્થિત થયેલા પ્રશ્નના આ પાસામાં ઊંડાણપૂર્વક જવાબી અમને જરૂર નથી, કારણ કે પાઈ ફાઉન્ડેશને સ્પષ્ટ કર્યું છે કે વ્યવસાયિક અભ્યાસના સંદર્ભમાં પ્રતિભા અને શ્રેષ્ઠતા વિશેષ મહત્ત્વ ધરાવે છે. પ્રતિભા અને શ્રેષ્ઠતા અવ્યવસાયિક શિક્ષણ માટે અસંગત નથી, છતાં તે સ્તરે અને શિક્ષણના સ્વરૂપ વધુ સામાન્ય હોવાથી, પ્રતિભા અને શ્રેષ્ઠતાને તેટલી ઊંચી કક્ષાની આવશ્યકતા રહેતી નથી, જેટલી વ્યવસાયિક શિક્ષણના સંદર્ભમાં આવશ્યક બને છે.”

૧૨.૪. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં ઉક્ત ચુકાદાના ફકરા ૨૬ અને ૧૦૪ માં કરેલ અવલોકનો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે વ્યવસાયલક્ષી શિક્ષણ આપતી સંસ્થાઓ એક સમપ્રકૃતિનો વર્ગ છે. વ્યવસાયલક્ષી શિક્ષણમાં મેડિકલ, ડેન્ટલ, પેરા-મેડિકલ, એન્જિનિયરિંગ, ફાર્મસી, મેનેજમેન્ટ, કાયદા વગેરે જેવા અભ્યાસક્રમોનો સમાવેશ થાય છે. નોંધ પરથી બહાર આવે છે કે પ્રતિવાદી રાજ્યએ ગુજરાત પ્રોફેશનલ ટેકનિકલ એજ્યુકેશનલ કોલેજેસ ઓર ઇન્સ્ટિટ્યુશન્સ (પ્રવેશનું નિયમન અને ફીની નિશ્ચિતતા) અધિનિયમ, ૨૦૦૭ પણ અમલમાં મૂક્યો છે, જે ટેકનિકલ કોલેજોમાં પ્રવેશના ક્ષેત્રને નિયમિત કરે છે. એ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે પ્રતિવાદી રાજ્યએ વિવાદિત અધ્યાદેશ દ્વારા માત્ર મેડિકલ, ડેન્ટલ અને પેરા-મેડિકલ અભ્યાસક્રમોમાંથી જ એન.આર.આઈ. કોટો દૂર કર્યો છે અને અન્ય વ્યવસાયલક્ષી અભ્યાસક્રમોમાં એવો એન.આર.આઈ. કોટો યથાવત્ રાખ્યો છે, અને તે પણ પ્રાપ્ત કરવાના હેતુ સાથે કોઈ સંબંધ ધરાવતી અને બુદ્ધિગમ્ય ભિન્નતા દર્શાવતી કોઈ આધારસર વિના. એવું અહેવાલિત છે કે અન્ય રાજ્યોમાં પણ મેડિકલ, ડેન્ટલ અને પેરા-મેડિકલ અભ્યાસક્રમોમાંથી એન.આર.આઈ. કોટો દૂર કરવામાં આવ્યો નથી અને તેથી પ્રતિવાદી-રાજ્યે લેવેલો એવો તર્ક કે આવી શાખાઓ માનવજીવન સાથે સંબંધિત છે અને તેથી તેમનો સ્વભાવ તથા વર્ગ ભિન્ન છે, કેસના તથ્યોને ધ્યાનમાં લેતાં સ્વીકાર્ય બની

શકતો નથી. તેથી, વર્તમાન કેસના તથ્યોમાં, માનનીય એડવોકેટ જનરલે જેમના ઉપર આધાર મૂક્યો છે એવા નિર્ણયોથી તેમને કોઈ સહાય પ્રાપ્ત થતી નથી.

૧૨.૫. આથી, પ્રશ્ન ક્રમાંક ૩ અંગે અમારો જવાબ એ છે કે પડકારાયેલો અધ્યાદેશ ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરનાર છે.

૧૩. હવે, અમે આકસ્મિક/આનુષંગિક પ્રશ્નોનો વિચાર કરવા ઇચ્છીએ છીએ.

પ્રશ્ન ક્રમાંક એ

રાજ્ય સરકાર અનુદાનવિહોળી દંતચિકિત્સા મહાવિદ્યાલયો અને સંસ્થાઓના સમૂહ સાથે થયેલ સર્વસંમતિથી થયેલ નિષ્કર્ષથી આગળ જઈ શકે કે કેમ – વિશેષ નાગરિક અરજી ક્રમાંક ૧૦૦૦૫ ઓફ ૨૦૧૬નો અરજદાર?

૧૩.૧. નોંધપોથીમાંથી એવું પ્રગટ થાય છે કે ટી.એમ.એ.પાઈ ફાઉન્ડેશન (ઉપરોક્ત), ઇસ્લામિક એકેડેમી ઓફ એજ્યુકેશન (ઉપરોક્ત) અને પી.એ.ઈનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાને અનુસંધાને, રાજ્ય સરકાર અને સ્વવિત્તપોષિત વ્યવસાયલક્ષી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ વચ્ચેની સર્વસંમતિજન્ય વ્યવસ્થા ના આધારે સરકારી બેઠકો અને સંચાલન બેઠકો માટેના ક્વોટાની ટકાવારીનું નિર્ધારણ કરવાની જોગવાઈ કરવા સહિતના વિવિધ હેતુઓ માટે, વર્ષ ૨૦૦૭માં ૨૦૦૭નો અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો, જે ૧૫.૦૫.૨૦૦૮થી અમલમાં આવ્યો. અધિનિયમના ઘડતર પહેલાં, તમામ સ્વવિત્તપોષિત વ્યવસાયલક્ષી મેડિકલ અને ડેન્ટલ કોલેજો દ્વારા એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ પોતાની અલગ સામાયિક પ્રવેશ પરીક્ષા ઘડવાની ઝંઝટ ટાળવા માંગતા હોવાથી, ૨૫% બેઠકો સંચાલન ક્વોટાની બેઠકો તરીકે રાખવામાં આવે અને ઉપલબ્ધ બેઠકોમાંથી ૭૫% બેઠકો રાજ્ય સરકાર પાસે રહે તે બાબતે તેઓ સંતોષ માનશે; અને તે સંદર્ભમાં પક્ષકારો વચ્ચે થયેલી આવશ્યક સર્વસંમતિના પરિણામે, અનુરૂપ જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને, ‘સરકારી બેઠકો’ શબ્દની વ્યાખ્યા આપતી કલમ ૨(જી) અને ‘સંચાલન બેઠકો’ શબ્દની વ્યાખ્યા આપતી કલમ ૨(એચ),

સમાવેશમાં લેવામાં આવી. ૨૦૦૭ના અધિનિયમની કલમ ૨(જી) નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે:

“(જી) “સરકારી બેઠકો” નો અર્થ થાય છે, – (૧) સરકારી કોલેજો અથવા સંસ્થાઓમાં તથા અનુદાનિત કોલેજો અથવા સંસ્થાઓમાં વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોની તમામ બેઠકો; અને

(૨) અનુદાન વિનાની મહાવિદ્યાલયોમાં અથવા સંસ્થાઓમાં કુલ મંજૂર બેઠકોમાંથી વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોની પંચોતેર ટકા બેઠકો;

જ્યાંકે, ઈ.સ. ૨૦૦૭ ના અધિનિયમની કલમ ૨(એચ) એ પ્રદાન કરે છે કે:

“મેનેજમેન્ટ બેઠકો” નો અર્થ એવો થાય છે કે બિનઅનુદાનિત કોલેજો અથવા સંસ્થાઓમાં વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોની કુલ મંજૂર બેઠકોમાંથી પચીસ ટકા બેઠકો, જેમાં પંદર ટકા અનિવાસી ભારતીય બેઠકોનો સમાવેશ થાય છે.

૧૩.૨. આમ, ઉપરોક્ત વ્યાખ્યામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પંચવીસ ટકા વ્યવસ્થાપન બેઠકોમાં પંદર ટકા એન.આર.આઈ. બેઠકોનો સમાવેશ થાય છે. જોકે, અનુસ્નાતક અભ્યાસક્રમોમાં બેઠકોના વહેંચણા બાબતે સ્વનિર્ભર દંતચિકિત્સા મહાવિદ્યાલયોના સંઘ અને રાજ્ય સરકાર વચ્ચે વિવાદ ઊભો થયો હતો અને સંઘ દ્વારા આ અદાલત સમક્ષ અરજીફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી. ઉક્ત અરજીફરિયાદની લંબિતતા દરમિયાન, રાજ્ય અને અરજદાર વચ્ચે સ્નાતક સ્તરે ૭૫:૨૫ અને અનુસ્નાતક સ્તરે ૫૦:૫૦ ના પ્રમાણમાં રાજ્ય અને વ્યવસ્થાપન વચ્ચે બેઠકોનું વિભાજન કરવા બાબતે સર્વસંમતિ થઈ હતી. તે મુજબ, આવી સર્વસંમતિનો નોંધ લઈને ઉક્ત અરજીફરિયાદનો ૩૦.૦૩.૨૦૧૨ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. નોંધપર આવ્યું છે કે, ઉક્ત વ્યવસ્થાને કેટલાક વિદ્યાર્થીઓએ આ અદાલત સમક્ષ અરજીફરિયાદ દાખલ કરીને પડકાર્યો હતો અને આ અદાલતની ખંડપીઠે તા. ૨૩.૦૮.૨૦૧૨ના આદેશ દ્વારા ઉક્ત સમાધાનને રદ કર્યું હતું, જેના વિરુદ્ધ સ્વનિર્ભર દંતચિકિત્સા મહાવિદ્યાલયોના સંઘે માનનીય

સર્વોચ્ચ અદાલતમાં એસ.એલ.પી. દાખલ કરી છે, જેમાં આ અદાલતે તા. ૨૩.૦૮.૨૦૧૨ના રોજ પસાર કરેલા આદેશના અમલ પર સ્થગિતી આપવામાં આવી છે. ઉક્ત આદેશનો અસરકારક અર્થ એવો થાય છે કે રાજ્ય અને અરજદાર સંઘ વચ્ચે થયેલું સમાધાન અમલમાં છે. સર્વસંમતિનો નોંધ લેતી વિશેષ નાગરિક અરજી ક્રમાંક ૧૮૨૩૪ ની ૨૦૧૧ માં તા. ૩૦.૦૩.૨૦૧૨ના રોજ પસાર કરાયેલા આદેશનું પરીક્ષણ કરવામાં આવે તો જાણવા મળે છે કે, પક્ષકારોએ અધિનિયમ મુજબ નિર્ધારિત રાજ્ય ક્વોટા અને વ્યવસ્થાપન ક્વોટા વચ્ચે ૭૫:૨૫ ના પ્રમાણમાં બેઠકોના વિભાજન માટે સંમતિ દર્શાવી હતી. તેથી, અધિનિયમ મુજબ નિર્ધારિત વ્યવસ્થાપનનો ૨૫% ક્વોટો એવો અર્થ આપે છે કે તેમાં ૧૫% એન.આર.આઈ. ક્વોટાનો સમાવેશ થાય છે.

૧૩.૩. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી છે કે વિવાદિત વટહુકમ દ્વારા રાજ્યએ કોઈપણ એન.આર.આઈ. બેઠકો પોતાના હસ્તક લેવાનો પ્રયત્ન કર્યો નથી, પરંતુ તે બેઠકોને સંસ્થાઓ દ્વારા ભરવાની ‘વ્યવસ્થાપન બેઠકો’માં રૂપાંતરિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે, અને તે માટે રાજ્યએ આ પ્રતિબદ્ધતા પણ વ્યક્ત કરી છે કે સંસ્થાઓને વ્યવસ્થાપન બેઠકો અંગે પ્રમાણસર ધોરણે ફી વધારો કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, એવી રીતે કે સંસ્થાઓને એન.આર.આઈ. પ્રવેશોમાંથી જે ફી પ્રાપ્ત થતી હતી તેની પૂરતી જાળવણી થઈ શકે. વધુમાં એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે આ અદાલત સમક્ષ થયેલા સમાધાન મુજબ અને આ અદાલતે વિશેષ નાગરિક અરજી ક્રમાંક ૧૮૨૩૪ ઓફ ૨૦૧૧ માં પસાર કરેલા આદેશમાં નોંધવામાં આવ્યું છે તે મુજબ, રાજ્યએ ૨૫% વ્યવસ્થાપન ક્વોટામાં કોઈ વિશેષ કર્યો નથી અને તેથી અરજદાર દ્વારા આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે તે રીતે પ્રતિવાદી રાજ્યએ થયેલી સહમતિનો કોઈ ભંગ કર્યો નથી.

૧૩.૪. ઉપરોક્ત રજૂઆતો તથા નોંધપોથી પર રજૂ થયેલ સામગ્રી પરથી, અમારી એવી માન્યતા છે કે અધિનિયમ હેઠળ નિર્ધારિત મુજબ અનુસ્નાતક સ્તરે રાજ્ય ક્વોટા અને વ્યવસ્થાપન ક્વોટા વચ્ચે બેઠકોના ૭૫:૨૫ ના પ્રમાણમાં વિભાજન બાબતે રાજ્ય અને સ્વનિર્ભર દંતચિકિત્સા મહાવિદ્યાલયોના અરજદાર સંઘ વચ્ચે સહમતિ સાધવામાં આવી હતી. તેથી, આવી ૨૫% વ્યવસ્થાપન ક્વોટામાં પી.એ. ઈનામદારના કેસ (ઉપરોક્ત) માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં

કરેલી કાનૂની જાહેરાત અનુસાર ૧૫% એન.આર.આઈ. ક્વોટાનો સમાવેશ થાય છે. તેથી, ઉપરોક્ત પ્રશ્નનો અમારો જવાબ એ છે કે જ્યાં સુધી તે પી.એ. ઈનામદારના કેસ (ઉપરોક્ત) માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નિર્ધારિત કરેલ એન.આર.આઈ. ક્વોટાને સંબંધિત છે, ત્યાં સુધી રાજ્ય વર્ષ ૨૦૧૬ ની એસ.સી.એ. ક્રમાંક ૧૦૦૦૫ ના અરજદાર સાથે થયેલી સહમતિથી આગળ જઈ શકશે નહીં.

પ્રશ્ન ક્રમાંક-બી

શું વચનબદ્ધ પ્રતિબંધ અને/અથવા વૈધ અપેક્ષાનો સિદ્ધાંત વર્તમાન કેસની હકીકતો પર લાગુ પડશે?

૧૪. અરજદારો તથા વિદ્યાર્થીઓ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલોએ રજૂઆત કરી કે આક્ષેપિત અધ્યાદેશ અમલમાં મૂકવો જોઈએ નહીં, ઓછામાં ઓછું હાલના વર્ષ માટે તો નહીં જ, કારણ કે ભૂતકાળમાં સતત ધોરણે અસલ એન.આર.આઈ.ને ૧૫% ક્વોટામાં પ્રવેશ આપવાની પ્રથાના આધાર પર આવા અસલ એન.આર.આઈ.ના પક્ષે હકો ઉત્પન્ન થયા છે, કારણ કે તેઓએ વિવિધ દેશોમાંથી ભારતમાં આવી, રાજ્ય બોર્ડની પરીક્ષામાં હાજરી આપી અને એન.આર.આઈ. વર્ગમાં પ્રવેશ મેળવવા માટે પોતાની તૈયારી કરીને પોતાના અહિતમાં પોતાની સ્થિતિમાં ફેરફાર કર્યો છે. ઉક્ત દલીલના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલોએ નેસ્લે ઈન્ડિયા લિમિટેડ (ઉપરોક્ત), એમ/એસ. મેન્યુઅલસન્સ હોટેલ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત), એમ/એસ. યુનિવર્સલ ઇમ્પોર્ટ્સ એજન્સી અને અન્ય એક (ઉપરોક્ત) તથા નીલ, નિરંજન મજુમદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસોમાં આપેલા નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો છે.

૧૪.૧. બીજી તરફ, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે જોરપૂર્વક રજૂઆત કરી કે વિધાન સત્તાના ઉપયોગ સામે વચનાધારિત પ્રતિબંધ ક્યારેય લાગુ પડી શકતો નથી અને વિધાનમંડળને વચનાધારિત પ્રતિબંધના સિદ્ધાંતનો આશ્રય લઈને તેની વિધાનકારી ફરજ બજાવતા અટકાવી શકાય નહીં. એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે અરજદારો તરફથી હાજર થયેલ વિદ્વાન વકીલો દ્વારા જે નિર્ણયોના આધાર પર નિર્ભરતા મુકવામાં આવી છે, તે તો અથવા વહીવટી કાનૂનના ક્ષેત્રમાં આવે છે

અથવા તો મુક્તિ આપવા અંગેની વિવેકાધીન સત્તાવાળી અધીનસ્ત વિધાન રચના સંબંધિત છે, જે વહીવટી કાનૂનમાં જેમ કાર્યપાલક અથવા વહીવટી કાર્યવાહી માટે સમાન કસોટી લાગુ પડે છે તે જ કસોટીને આધીન છે. અરજદારો તરફથી હાજર થયેલ વિદ્વાન વકીલો દ્વારા આધારરૂપ રાખવામાં આવેલ કોઈપણ ચુકાદો વિધાનમંડળ સામે અને તેની સત્તાના ઉપયોગ સામે વચનાધારિત પ્રતિબંધના સિદ્ધાંતના લાગુકરણને લગતો નથી. તેથી, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી કે પડકારાયેલ ઓર્ડિનન્સને આ આધારે રદ કરી શકાય નહીં કે રાજ્ય વિધાનમંડળને ૨૦૦૭ ના અધિનિયમ હેઠળ એન.આર.આઈ. વર્ગને રદ કરવા માટે તેની વિધાનકારી સત્તાનો ઉપયોગ કરવાથી રોકી દેવાયેલું હતું, જેથી અરજદારોમાંના કેટલાક, જે ખરા અર્થમાં એન.આર.આઈ. છે, તેઓએ આ બાબતમાં ભૂતકાળની પ્રધાને આધારે પોતાના સ્થિતિમાનમાં ફેરફાર કર્યો હોવાથી ઓછામાં ઓછા વર્તમાન વર્ષમાં એન.આર.આઈ. વર્ગમાં પ્રવેશ પ્રાપ્ત કરવાની તેમની આશાઓ ભંગ ન થાય.

૧૪.૨. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે પોતાની રજૂઆતના સમર્થનમાં એમ/એસ. મોતીલાલ પડમપત શુગર મિલ્સ કો. લિ. (ઉપરોક્ત), બેંગલોર ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી અને અન્ય (ઉપરોક્ત) તેમજ હિમાચલ પ્રદેશ નિજી વ્યાવસાયિક પ્રશિક્ષણ કેન્દ્ર સંઘ (ઉપરોક્ત) ના કેસોમાં થયેલા નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો છે.

૧૪.૩. એ સાચું છે કે અરજદાર વિદ્યાર્થીઓએ પ્રતિવાદી રાજ્ય દ્વારા ઈસવીસન ૨૦૦૭ માં અમલમાં મૂકાયેલ કાયદા પર આધાર રાખીને પોતાની સ્થિતિમાં ફેરફાર કર્યો છે, જેમાં ૧૫% એન.આર.આઈ. ક્વોટા નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો હતો. તેઓએ એવો વિશ્વાસ રાખ્યો હતો કે આ વર્ષે પણ પ્રતિવાદી રાજ્ય ઉક્ત ક્વોટા ચાલુ રાખશે અને તેથી તેમણે અન્યત્ર પ્રવેશ લીધો નથી અને વિવિધ દેશોમાંથી તેઓ આવા ક્વોટા હેઠળ મેડિકલ અને/અથવા ડેન્ટલ અભ્યાસક્રમોમાં પ્રવેશ મેળવવા ગુજરાત રાજ્યમાં આવ્યા હતા. તેમ છતાં, અમે આ મુદ્દાની વધુ કોઈ ચર્ચા કરવી યોગ્ય માનતા નથી અને યોગ્ય પ્રકરણમાં આવી રજૂઆત કરવા માટે તેને ખુલ્લો રાખીએ છીએ, કારણ કે અમને આક્ષેપિત અધ્યાદેશમાં અન્ય આધારોએ હસ્તક્ષેપ કરવા વલણ છે.

૧૫. વધુમાં એવો આગ્રહ કરવામાં આવે છે કે વિવાદિત અધ્યાદેશ દ્વારા માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા અપાયેલા વિવિધ નિર્ણયો તથા પી.એ. ઈનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં સમાવાયેલ નિર્દેશો, તેમજ વિશેષ સિવિલ અરજી નં. ૧૮૨૩૪ ઓફ ૨૦૧૧ માં તા. ૩૦.૦૩.૨૦૧૨ ના આદેશમાં આ અદાલતે નોંધાયેલ સર્વસંમતિ અને કોલાસાની સાઈ ચશ્વંથ રેડ્ડી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલતે આપેલા નિર્ણયને નાબૂદ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

૧૬. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી કે ઉપરોક્ત નિર્ણય અરજદારોને સહાયક થશે નહીં, કારણ કે તે સંપૂર્ણપણે ભિન્ન વિવાદ સાથે સંબંધિત હતો. ઉક્ત કેસમાં વિવાદ એવો હતો કે રાજ્યના નિવાસસ્થાનની સંકલ્પના બિન-નિવાસી ભારતીય બેઠકોની શ્રેણીમાં અજાણી છે અને તેથી આ પાસું પડકારાયેલ અધ્યાદેશના હેતુઓ અને કારણોના નિવેદનમાં દર્શાવેલ કારણોમાંના એક સાથે સંબંધ ધરાવે છે.

૧૭. ઉપરોક્ત ચર્ચાઓને ધ્યાનમાં લેતાં, અમારો અભિપ્રાય એવો છે કે વિવાદિત અધ્યાદેશ પી.એ. ઈનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આપેલા નિર્દેશો અને કરેલી ઘોષણાના ઉલ્લંઘનમાં છે. પ્રતિવાદી રાજ્યએ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આપેલા નિર્દેશો અને કરેલી કાનૂની ઘોષણાને અનુસરીને ૨૦૦૭ નો અધિનિયમ ઘડ્યો હતો, જેના દ્વારા એન.આર.આઈ. ક્વોટાનો સમાવેશ સંચાલન બેઠકોમાં કરવામાં આવ્યો હતો. તેથી, સંબંધિત સંચાલન અને સંસ્થાઓ સાથે વ્યવસ્થા કર્યા વિના, એવો ૧૫% એન.આર.આઈ. ક્વોટો દૂર કરવામાં આવી શક્યો ન હોત. વધુમાં, પી.એ. ઈનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયના પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં એન.આર.આઈ. આધારિત વ્યક્તિનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી, તેમ છતાં, પ્રતિવાદી રાજ્યએ વ્યાખ્યામાં ‘આધારિત’ શબ્દનો સમાવેશ કરવો યોગ્ય માન્યો. તેથી, જ્યારે ૨૦૦૭ ના અધિનિયમ હેઠળ પ્રવેશના હેતુસર એન.આર.આઈ. ક્વોટામાં એન.આર.આઈ. ના આધારિતોને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, ત્યારે પ્રતિવાદી રાજ્ય તરફથી એવો દાવો કરવાની કોઈ જ કારણભૂતતા નથી કે આવી બેઠકોનો લાભ એન.આર.આઈ. દ્વારા સંપૂર્ણપણે લેવાતો નથી; હા, રાજ્યને પી.એ. ઈનામદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય

સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા સાથે સુસંગતતા લાવવા માટે કાયદામાં સુધારો કરીને બિનનિવાસી ભારતીય બેઠકોની વ્યાખ્યામાંથી ‘આધારિતો’ શબ્દ દૂર કરવાનો અધિકાર ખુલ્લો છે. પરંતુ, તે જ સમયે, માત્ર એટલું પોતે જ એન.આર.આઈ. ક્વોટો જ દૂર કરી નાખવાનું કોઈ કારણ બની શકતું નથી.

૧૮. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે દલીલ કરી હતી કે સંબંધિત મેનેજમેન્ટ/સંસ્થાઓના તબીબી અને દંતચિકિત્સા મહાવિદ્યાલયોના પ્રતિનિધિઓ સાથે બેઠક વટહુકમ જાહેર કરવામાં આવે તે પહેલાં યોજવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ ૧૫% એન.આર.આઈ. અનામત હટાવી દેવા તથા આવી સંસ્થાઓને ૨૫% મેનેજમેન્ટ અનામત આપવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો. મેનેજમેન્ટ બેઠકો સંબંધે ફી વધારવાનો પણ નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો. જોકે, અમારું માનવું છે કે ભલે તબીબી અને દંતચિકિત્સા મહાવિદ્યાલયોની સંસ્થાઓના કેટલાક પ્રતિનિધિઓએ એન.આર.આઈ. અનામત રદ કરવા અને સંપૂર્ણ ૨૫% મેનેજમેન્ટ અનામતમાં ફી વધારવા માટે સંમતિ આપી હોય, તો પણ પી.એ. ઇનામદારના કેસમાં (ઉપરોક્ત) માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલી ઘોષણાના દષ્ટિએ તે અનુમત્ય નથી. ૨૫% મેનેજમેન્ટ બેઠકોમાં ફી વધારવામાં આવે તો પણ તે આડ સહાય સમાન બનશે અને તેને કેપિટેશન ફી તરીકે ઓળખાવી શકાય, જે ૨૦૦૭ ના અધિનિયમની કલમ ૧૨ હેઠળ સ્પષ્ટપણે પ્રતિબંધિત છે. તેથી, અમારું માનવું છે કે પી.એ. ઇનામદારના કેસના (ઉપરોક્ત) પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં નોંધ્યા મુજબ એન.આર.આઈ. અનામત બાબતે ઊંચી ફી વસૂલવી એ પ્રાપ્ત કરવાના સુસ્પષ્ટ અને અનુમત્ય હેતુ સાથે સંબંધિત તર્કસંગતતા ધરાવે છે. તેના વિરુદ્ધ, પડકારાયેલ વટહુકમ દ્વારા એન.આર.આઈ. બેઠકો રદ થતાં જે બેઠકો મેનેજમેન્ટ બેઠકો તરીકે ગણાશે, તે બાબતે ઊંચી ફી લેવાની મંજૂરી આપવાથી ભારતીયોમાં જ એવો એક વર્ગ ઊભો થશે, જે માત્ર પોતાની આર્થિક શક્તિના આધારે ઊંચી ફી ભરવા સક્ષમ છે. તેથી, તે આર્થિક રીતે સશક્ત લોકોને પ્રાધાન્યપૂર્ણ વર્તન આપવાના સમાન ઠરશે.

૧૯. તેથી, ઉપરોક્ત અહીં કરવામાં આવેલી ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે વધુ સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે પી.એ. ઇનામદાર (ઉપરોક્ત) ના પરિચ્છેદ ૧૩૧ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ખાસ નોંધ્યું છે કે વ્યવસ્થાપનના વિવેકાધિકાર પર આધારિત રીતે અને બે શરતોને આધીન રહી આવી બેઠકોનું મર્યાદિત આરક્ષણ,

જે ૧૫% થી વધુ ન હોય, એન.આર.આઈ. માટે ઉપલબ્ધ કરાવી શકાય, શરત એ કે (૧) આવી બેઠકોનો ઉપયોગ માત્ર એન.આર.આઈ.ઓ તથા તેમના બાળકો અને વોર્સ દ્વારા સદ્ભાવપૂર્વક થવો જોઈએ અને (૨) આ ક્વોટા હેઠળ મેરિટને સંપૂર્ણપણે અવગણવી ન જોઈએ. તેથી, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે માત્ર એન.આર.આઈ.ઓ તથા તેમના બાળકો અને વોર્સ માટે બેઠકોના આરક્ષણનો વિચાર કર્યો છે. એન.આર.આઈ.ના નિર્ભર વ્યક્તિઓ/પ્રાયોજિત એન.આર.આઈ. અંગે કોઈ ઉલ્લેખ નથી. તેમ છતાં, ૨૦૦૭ નો અધિનિયમ બનાવતી વખતે, ‘બિનનિવાસી ભારતીય બેઠકો’ ની વ્યાખ્યા એવી કરવામાં આવી છે કે તેનો અર્થ બિનનિવાસી ભારતીયના બાળકો અથવા વોર્સ અથવા નિર્ભર વ્યક્તિઓ માટે, શૈક્ષણિક હેતુસર, વ્યવસાયિક શૈક્ષણિક કોલેજો અથવા સંસ્થાઓમાં આપવામાં આવનારી પ્રવેશ માટે આરક્ષિત ૧૫ ટકા બેઠકો એવો થાય છે. ઉપરોક્ત વ્યાખ્યા દ્વારા, અધિનિયમે એન.આર.આઈ. ક્વોટા હેઠળની બેઠકોમાં પ્રવેશ એન.આર.આઈ.ના માત્ર બાળકો અને વોર્સને જ નહીં પરંતુ એન.આર.આઈ.ના શૈક્ષણિક હેતુસરના નિર્ભર વ્યક્તિઓને પણ આપવાની પરવાનગી આપી. ઉક્ત વ્યાખ્યામાં સમાવેશ કરાયેલ ‘નિર્ભર વ્યક્તિઓ’ શબ્દ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાને વિરુદ્ધ જાય છે.

૨૦. આ તબક્કે, અમે ફરી એકવાર પુનરોચ્ચાર કરીએ છીએ કે જ્યારે ૨૦૦૭ ના મૂળ અધિનિયમે પ્રવેશના હેતુસર એન.આર.આઈ. અનામત હેઠળ એન.આર.આઈ.ના આશ્રિતોને મંજૂરી આપી હતી, ત્યારે પ્રતિવાદી રાજ્ય દ્વારા એવો દાવો કરવાની કોઈ કારણસરતા નથી કે આવી બેઠકોનો લાભ સંપૂર્ણપણે એન.આર.આઈ. દ્વારા લેવામાં આવતો નથી, જ્યારે રાજ્ય માટે પી.એ. ઈનામદાર (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા સાથે સુસંગતતા લાવવા કાયદામાં સુધારો કરી, બિનનિવાસી ભારતીય બેઠકોની વ્યાખ્યામાંથી ‘આશ્રિતો’ શબ્દ દૂર કરવો ખુલ્લો હતો. પરંતુ, તે જ સમયે, ફક્ત તે કારણસર એન.આર.આઈ. અનામતને જ દૂર કરવા માટે કોઈ જ કારણ બનતું નથી.

૨૧. અહીં નોંધવું જરૂરી છે કે ૨૦૦૭ના અધિનિયમમાં, કલમ ૨(એચ) અને (૧) ની સંબંધિત જોગવાઈઓ તથા કલમ ૬ ના ઉપખંડ (૨) ના બીજા પરંતુકમાં નીચે મુજબ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે:

(૨)વ્યાખ્યાઓ.-એક્સ એક્સ એક્સ

(એચ)“મેનેજમેન્ટ બેઠકો” નો અર્થ બિનસહાયિત કોલેજો અથવા સંસ્થાઓમાં કુલ મંજૂર બેઠકોમાંથી વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોની પરચીસ ટકા બેઠકો, જેમાં પંદર ટકા બિનનિવાસી ભારતીય બેઠકોનો સમાવેશ થાય છે.”

(૧)“અનિવાસી ભારતીય બેઠકો” નો અર્થ વ્યાવસાયિક શૈક્ષણિક મહાવિદ્યાલયો અથવા સંસ્થાઓમાં પ્રવેશ આપવામાં આવનાર અનિવાસી ભારતીયના બાળકો અથવા વોર્સ અથવા શિક્ષણ હેતુસર તેના આધારિતો માટે અનામત પંદર ટકા બેઠકો એવો થાય છે.” ક્ષ ક્ષ ક્ષ

૬. સરકારી બેઠકો અને વ્યવસ્થાપન બેઠકોમાં પ્રવેશ.-

~~એક્સએક્સએક્સ એક્સએક્સએક્સ એક્સએક્સએક્સ~~

XXX

XXXX

XXXX

વધુમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવે છે કે જ્યાં કોઈપણ બિનનિવાસી ભારતીય બેઠક ખાલી રહે, ત્યાં એવી બેઠક વ્યવસ્થાપન બેઠકોમાંથી ભરવામાં આવશે:

૨૧.૧. જોકે, પડકારેલ અધ્યાદેશ દ્વારા નીચે મુજબના ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે:

“૩. ગુજરાત અધિનિયમ ૨૦૦૮ ના ૩ ની કલમ ૨ માં સુધારો.- મૂળ અધિનિયમમાં, કલમ ૨ માં.-

(૧) ખંડ (એચ) માં, “પંદર ટકા, બિનનિવાસી ભારતીય બેઠકો સહિત” એવા શબ્દો કાઢી નાખવામાં આવશે’

(૨) ઉપકલમ (૧) કાઢી નાખવામાં આવશે.

૪. ગુજરાત ૨૦૦૮ ના ૩ ની કલમ ૬ માં સુધારો.- મુખ્ય અધિનિયમમાં, કલમ ૬ માં, ખંડ (૨) માં, તે અંગેનો બીજો ઉપબંધ કાઢી નાખવામાં આવશે.

૨૨. ઉપરોક્ત ચર્ચાઓના પ્રકાશમાં, ગુજરાત પ્રોફેશનલ મેડિકલ એજ્યુકેશનલ કોલેજિસ ઓર ઇન્સ્ટિટ્યુશન્સ (રેગ્યુલેશન ઓફ એડમિશન એન્ડ ફિક્સેશન ઓફ ફીઝ) (એમેન્ડમેન્ટ) ઓર્ડિનન્સ, ૨૦૧૬ નામાવલી હેઠળ ૧૦.૦૬.૨૦૧૬ના રોજ જાહેર કરાયેલ વિવાદિત વટહુકમ ક્રમાંક ૨ ઓફ ૨૦૧૬ને ચથાર્થ એન.આર.આઈ./એન.આર.આઈ. પ્રોપર, એટલે કે બિનનિવાસી ભારતીયના સંતાનો અથવા સંરક્ષણાધીન બાળકો, સુધીની હદે રદ કરવામાં આવે છે. તેમ છતાં, સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે આ એન.આર.આઈ. પરાવલંબી અથવા એન.આર.આઈ. પ્રાયોજિત પર લાગુ પડશે નહીં. ઉપર દર્શાવેલ હદ સુધી રિટ અરજીઓ આંશિક રીતે મંજૂર કરવામાં આવે છે. ખર્ચ બાબતે કોઈ આદેશ નહીં.

(આર. સુભાષ રેડ્ડી, સીજે)

(વિપુલ એમ. પંચોલી, ન્યાયાધીશ) ~~જાની~~

વિષય:-મેડિકલ, ડેન્ટલ અને પેરા-મેડિકલ અભ્યાસક્રમોમાં ૧૫% એન.આર.આઈ. (NRI) બેઠકોનો ક્વોટા રદ કરતા વર્ષ ૨૦૧૬ના સરકારી વટહુકમની બંધારણીય માન્યતાને પડકારતી વિશેષ દીવાની અરજીઓ અંગેનો ચુકાદો

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

*The translation of this judgement has been provided by M/s
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

~~અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.~~